

T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL EĞİTİM ANABİLİM DALI
OKUL ÖNCESİ EĞİTİMİ BİLİM DALI

**OKUL ÖNCESİ EĞİTİME DEVAM EDEN ÇOCUKLARIN ANNE
İSTİSMAR POTANSİYELİ VE BABA ÇOCUK İLİŞKİSİNİN
PROBLEMLİ DAVRANIŞLARA ETKİSİNİN İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

FATMA FERİHA BAKIR

BALIKESİR, 2025

T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL EĞİTİM ANABİLİM DALI
OKUL ÖNCESİ EĞİTİMİ BİLİM DALI

**OKUL ÖNCESİ EĞİTİME DEVAM EDEN ÇOCUKLARIN ANNE
İSTİSMAR POTANSİYELİ VE BABA ÇOCUK İLİŞKİSİNİN
PROBLEMLİ DAVRANIŞLARA ETKİSİNİN İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

FATMA FERİHA BAKIR

TEZ DANIŞMANI
DOÇ. DR. KAZIM BİBER

BALIKESİR, 2025

T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ ONAYI

Enstitümüzün Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı'nda 202212575013 numaralı Fatma Feriha BAKIR'ın hazırladığı "Okul Öncesi Eğitime Devam Eden Çocukların Anne İstismar Potansiyeli ve Baba Çocuk İlişkisinin Problemleri Davranışlara Etkisinin İncelenmesi" konulu YÜKSEK LİSANS tezi ile ilgili TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliği uyarınca 17/06/2025 tarihinde yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda tezin onayına OY BİRLİĞİ/OY ÇOKLUĞU ile karar verilmiştir.

Üye (Başkan) Prof. Dr. Mesut SAÇKES

İmza

Üye (Danışman) Doç. Dr. Kazım BİBER

İmza

Üye Dr. Öğr. Üyesi Halil İbrahim KORKMAZ

İmza

.../.../2025

Enstitü Onayı

ETİK BEYAN

Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kuralları'na uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde ve ortaya çıkan sonuçlarda herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

17/06/2025

İmza

Fatma Feriha BAKIR

ÖNSÖZ

Öğrencisi olmaktan onur duyduğum, akademi yolculuğumda bana ışık tutan, yüksek lisans öğrenimimin her aşamasında yol gösteren ve tez sürecimde desteğini daima hissettiğim kıymetli tez danışmanım Sayın Doç. Dr. Kazım BİBER'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Tez savunmamda jüri üyesi olarak bulunup değerli katkılarını sunan kıymetli hocalarım; Sayın Prof. Dr. Mesut SAÇKES'e, Sayın Prof. Dr. Sonnur İŞİTAN'a, Sayın Dr. Öğr. Üyesi Halil İbrahim KORKMAZ'a teşekkür ederim.

Araştırma verilerinin toplanması sırasında desteklerini esirgemeyen Balıkesir İl Milli Eğitim Müdürlüğüne, Altıeylül ve Karesi ilçelerindeki okul öncesi eğitim kurumu yöneticilerine, görevli öğretmenlerine, okul öncesi eğitime devam eden çocuklarımıza, annelerine ve babalarına teşekkür ederim.

Araştırma verilerinin analizi sürecinde destek olan, bilgilerini benimle paylaşan değerli hocam Dr. Caner BÖREKÇİ'ye teşekkürlerimi sunarım.

Bana inanan, yardıma ihtiyacım olduğunda benden desteğini esirgemeyen tüm kıymetli arkadaşlarıma teşekkür ederim.

Ve son olarak hayatımın en değerlileri, beni her koşulda destekleyen, evlatları olmaktan gurur duyduğum annem; Nurgül BAKIR'a ve babam Hayrettin BAKIR'a; yaşamıma renk katan, tez yazım sürecinde bana eşlik eden canım kedilerim Cezmi ve Mabel'e sonsuz teşekkür ederim. İyi ki varsınız.

BALIKESİR, 2025

Fatma Feriha BAKIR

ÖZET

OKUL ÖNCESİ EĞİTİME DEVAM EDEN ÇOCUKLARIN ANNE İSTİSMAR POTANSİYELİ VE BABA ÇOCUK İLİŞKİSİNİN PROBLEMLİ DAVRANIŞLARA ETKİSİNİN İNCELENMESİ

BAKIR, Fatma Feriha

Yüksek Lisans, Temel Eğitim Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Kazım BİBER

2025, 106 Sayfa

Bu araştırmanın amacı, okul öncesi eğitime devam eden 36-72 aylık çocukların anne istismar potansiyeli ve baba çocuk ilişkisinin problemleri davranışlara etkisinin incelenmesidir. Araştırmanın örneklemini, 2023-2024 eğitim-öğretim yılında Balıkesir ilinde yer alan Karesi ve Altıeylül ilçelerinde okul öncesi eğitime devam eden, problemleri davranış gösteren 157 çocuk (67 kız, 90 erkek) ile bu çocukların anneleri, babaları ve öğretmenleri oluşturmaktadır. Veri toplama aracı olarak, çocukların davranışsal problemlerini belirlemek amacıyla Okul Öncesi Davranış Sorunları Tarama Ölçeği (Kanlıklılıçer, 2005), annelerin çocuk istismarı farkındalık düzeylerini belirlemek amacıyla İstismar Farkındalık Ölçeği (Pekdoğan, 2016), baba ile çocuk arasındaki ilişki düzeyini değerlendirmek amacıyla Çocuk Ebeveyn İlişkisi Ölçeği – Baba Formu (Uzun ve Baran, 2015) ve kullanılmıştır.

Araştırmanın bulgularına göre; annelerin istismar potansiyeli ile çocukların sergilediği problemleri davranışlar arasında pozitif yönlü ve anlamlı bir ilişki saptanmıştır. İstismar potansiyeli yüksek olan annelerin çocuklarında problemleri davranışların (örneğin saldırgan-düşmanca davranışlar, kaygı-endişe ile dikkatsizlik ve aşırı hareketlilik) daha yoğun şekilde gözlemlendiği belirlenmiştir. Diğer yandan, baba-çocuk ilişkisi ile çocukların problemleri davranışları arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Baba ile olan ilişkinin sıcak, ilgili ve destekleyici olduğu durumlarda çocukların davranışsal uyumlarının daha güçlü olduğu, buna karşın çatışmalı ve ilgisiz baba tutumlarının problemleri davranışları artırdığı görülmüştür. Çoklu regresyon analizine göre, anne istismar potansiyeli ve baba-

çocuk ilişkisi birlikte ele alındığında, çocukların problemlı davranışlarının %29.1'lik kısmını açıkladığı saptanmıştır. Bu sonuç, çocukların sosyal-duygusal ve davranışsal gelişiminde her iki ebeveynin tutum ve yaklaşımlarının belirleyici olduğunu göstermektedir. Elde edilen bulgular, aile içi etkileşimlerin çocukların davranış gelişiminde belirleyici rol oynadığını ortaya konmuştur.

Anahtar Kelimeler: Problemlı davranış, Anne istismarı, Baba çocuk ilişkisi, Okul öncesi eğitim

ABSTRACT

THE EFFECT OF MOTHER ABUSE POTENTIAL AND FATHER-CHILD RELATIONSHIP ON PROBLEMATIC BEHAVIORS IN PRESCHOOL CHILDREN

BAKIR, Fatma Feriha

Master Thesis, Department of Primary Education

Advisor: Assoc. Prof. Dr. Kazım BİBER

2025, 106 pages

The purpose of this study is to examine the potential for maternal abuse among children aged 36-72 months attending preschool education and the effect of the father-child relationship on problematic behaviors. The sample of the study consists of 157 children (67 girls, 90 boys) who exhibit problematic behaviors and are enrolled in preschool education in the districts of Karesi and Altıeylül in the province of Balıkesir during the 2023-2024 academic year, along with their mothers, fathers, and teachers. The data collection tools used were the Preschool Behavioral Problems Screening Scale (Kanlıklıçer, 2005) to identify the children's behavioral problems and the Child Abuse Awareness Scale (Pekdoğan, 2016) to determine mothers' awareness levels of child abuse, and the Child-Parent Relationship Scale – Father Form (Uzun ve Baran, 2015) to assess the level of relationship between fathers and children.

According to the findings of the study, a positive and significant relationship was found between mothers' potential for abuse and the problematic behaviors exhibited by children. It was determined that problematic behaviors (e.g., aggressive-hostile behaviors, anxiety-worry, inattention, and hyperactivity) were observed more intensely in children of mothers with high abuse potential. On the other hand, a negative and significant relationship was found between the father-child relationship and children's problematic behaviors. It was observed that when the relationship with the father was warm, caring, and supportive, children's behavioral adjustment was stronger, whereas conflictual and indifferent father attitudes increased problematic

behaviors. According to multiple regression analysis, when maternal abuse potential and father-child relationship were considered together, they explained 29.1% of children's problematic behaviors. This result indicates that the attitudes and approaches of both parents are decisive in children's social-emotional and behavioral development. The findings reveal that family interactions play a decisive role in children's behavioral development.

Keywords: Problem behavior, Maternal abuse, Father-child relationship, Preschool education

Canım Annem ve Babama...

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖNSÖZ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	ix
TABLolar LİSTESİ	xii
KISALTMALAR LİSTESİ	xiv
1. GİRİŞ	1
1.1. Araştırmanın Problemi	1
1.2. Araştırmanın Amacı	6
1.3. Araştırmanın Önemi	6
1.4. Araştırmanın Varsayımları	8
1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları	9
1.6. Tanımlar	9
2. İLGİLİ ALANYAZIN	13
2.1. Kuramsal Çerçeve	13
2.1.1. Okul Öncesi Dönemin Gelişimsel Önemi	13
2.1.2. Okul Öncesi Dönemde Problemlili Davranışın Tanımı, Türleri Ve Yaygınlığı	14
2.1.3. Çocuğun Yaşamında Ailenin Rolü	16
2.1.4. Annelerin Çocuklara Yönelik İstismar Potansiyeli	18
2.1.5. Baba - Çocuk İlişkisi	21
2.1.6. Anne ve Baba Etkileşiminin Çocuk Davranışlarına Etkisi	24
2.1.7. Ebeveynlikle İlgili Kuramlar	26
2.1.7.1. Ekolojik Sistem Kuramı	26
2.1.7.2. Bağlanma Kuramı	28
2.1.7.3. Sosyal Bilişsel Öğrenme Kuramı	29
2.1.7.4. Diğer İlgili Kuramlar	32
2.2. İlgili Araştırmalar	33
2.2.1. Türkiye’de Yapılan Çalışmalar	33
2.2.2. Yurt Dışında Yapılan Çalışmalar	37

3. YÖNTEM.....	44
3.1. Araştırmanın Modeli.....	44
3.2. Evren ve Örneklem.....	44
3.3. Veri Toplama Araçları Ve Teknikleri	48
3.3.1. Demografik Bilgi Formu.....	48
3.3.2. Okul Öncesi Davranış Sorunları Tarama Ölçeği (OÖDSTÖ).....	48
3.3.3. Çocuk Ebeveyn İlişkisi Ölçeği - Baba Formu (ÇEİÖ-BF).....	50
3.3.4. İstismar Farkındalık Ölçeği – Ebeveyn Formu.....	51
3.4. Verilerin Toplanma Süreci	52
3.5. Verilerin Analizi	53
4. BULGULAR VE YORUMLAR	55
4.1. Ölçeklere Ait Betimsel Analizler	55
4.2. İstismar Farkındalık Ölçeği – Ebeveyn Formu, Çocuk Ebeveyn İlişki Ölçeği Baba Formu (ÇEİÖ-BF), Okul Öncesi Davranış Sorunlarını Tarama Ölçeği (OÖDSTÖ) Arasındaki İlişkilere Yönelik Bulgular.....	56
4.3. Anne İstismarı İle Çocukların Problemlı Davranışları Arasındaki İlişkinin İncelenmesine İlişkin Bulgular.....	59
4.4. Baba Çocuk İlişkisi İle Çocukların Problemlı Davranışları Arasındaki İlişkinin İncelenmesine İlişkin Bulgular	65
4.5. Anne İstismar Potansiyeli Ve Baba-Çocuk İlişkinin Birlikte Çocukların Problemlı Davranışlarına Olan Etkisinin İncelenmesine İlişkin Bulgular	70
5. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	76
5.1. Sonuçlar.....	76
5.2. Öneriler.....	80
5.2.1. Ailelere Yönelik Öneriler	80
5.2.2. Öğretmenlere Yönelik Öneriler	81
5.2.3. Araştırmacılara Yönelik Öneriler	82
KAYNAKÇA	84
EKLER.....	93
EK 1: Etik Kurul Onayı.....	93
EK 2: İl Milli Eğitim Müdürlüğü Uygulama İzin Belgesi.....	94
EK 3: Veli Onam Formu.....	95
EK 4: Katılımcı Bilgilendirme Formu.....	96
EK 5: Veri Toplama İzinleri.....	97

EK 6: Davranış Sorunları Tarama Ölçeği	101
EK 7: İstismar Farkındalık Ölçeği – Ebeveyn Formu	103
EK 8: Ebeveyn Çocuk İlişki Ölçeği (Baba Formu).....	104
EK 9: Demografik Bilgi Formu	105

TABLolar LİSTESİ

	Sayfa
<u>Tablo 1.</u> Çalışma Grubunda Yer Alan Annelerin Demografik Özellikleri	45
<u>Tablo 2.</u> Çalışma Grubunda Yer Alan Babaların Demografik Özellikleri.....	46
<u>Tablo 3.</u> Çalışma Grubunda Yer Alan Çocukların Demografik Özellikleri.....	47
<u>Tablo 4.</u> Verilerin Toplandığı Okul Kurumlarına İlişkin Bilgiler	47
<u>Tablo 5.</u> İstismar Farkındalık Ölçeği – Ebeveyn Formu, Çocuk Ebeveyn İlişki Ölçeği Baba Formu (ÇEİÖ-BF), Okul Öncesi Davranış Sorunları Tarama Ölçeği (OÖDSTÖ)’nin Alt Boyutlarına İlişkin Betimsel İstatistikler	55
<u>Tablo 6.</u> İstismar Farkındalık Ölçeği – Ebeveyn Formu, Çocuk Ebeveyn İlişki Ölçeği Baba Formu (ÇEİÖ-BF), Okul Öncesi Davranış Sorunları Tarama Ölçeği (OÖDSTÖ) Ölçeği’nden Elde Edilen Puanlar Arasındaki Korelasyon Analizi Sonuçları	57
<u>Tablo 7.</u> Regresyon Analizinde Güvenilirliği Test Etmek İçin Veri Özetine İlişkin Tablo	59
<u>Tablo 8.</u> Regresyon Modeline Ait Heteroskedastisite (Varyansın Homojenliği) Varsayımına İlişkin Bulgular	60
<u>Tablo 9.</u> Çoklu Doğrusallık (Multicollinearity)	61
<u>Tablo 10.</u> Anne İstismar Potansiyeli ile Çocukların Problemlili Davranışları Arasındaki Regresyon Modeline İlişkin Bulgular	62
<u>Tablo 11.</u> Anne İstismar Potansiyeli ile Çocukların Problemlili Davranışları Arasındaki Regresyon Katsayılarına İlişkin Bulgular	63
<u>Tablo 12.</u> Anne İstismar Potansiyeli Düzeyinin Çocukların Problemlili Davranışları Üzerindeki Etkisinin Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	64
<u>Tablo 13.</u> Regresyon Analizinde Güvenilirliği Test Etmek İçin Veri Özetine İlişkin Tablo	65
<u>Tablo 14.</u> Regresyon Modeline Ait Heteroskedastisite (Varyansın Homojenliği) Varsayımına İlişkin Bulgular	66
<u>Tablo 15.</u> Çoklu Doğrusallık (Multicollinearity)	66
<u>Tablo 16.</u> Baba Çocuk İlişkisi ile Çocukların Problemlili Davranış Düzeyleri Arasındaki Regresyon Modeline İlişkin Bulgular	67

<u>Tablo 17.</u> Baba Çocuk İlişkisi ile Çocukların Problemlı Davranış Düzeyleri Arasındaki Regresyon Katsayılarına İlişkin Bulgular	68
<u>Tablo 18.</u> Baba Çocuk İlişkisinin Çocukların Problemlı Davranışlarına Etkisinin Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	69
<u>Tablo 19.</u> Regresyon Analizinde Güvenilirliği Test Etmek İçin Veri Özetine İlişkin Tablo	70
<u>Tablo 20.</u> Regresyon Modeline Ait Heteroskedastisite (Varyansın Homojenliği) Varsayımına İlişkin Bulgular	71
<u>Tablo 21.</u> Çoklu Doğrusallık (Multicollinearity)	72
<u>Tablo 22.</u> Anne İstismar Potansiyeli Ve Baba-Çocuk İlişkisi Değişkenlerinin Çocukların Problemlı Davranışları Üzerindeki Etkisine Dair Çoklu Doğrusal Regresyon Modeline İlişkin Bulgular	72
<u>Tablo 23.</u> Anne İstismar Potansiyeli ve Baba-Çocuk İlişkisinin Çocukların Problemlı Davranışlar Üzerindeki Etkisine İlişkin Regresyon Katsayıları	73
<u>Tablo 24.</u> Anne İstismar Potansiyeli Ve Baba-Çocuk İlişkisi Değişkenlerinin Çocukların Problemlı Davranışları Üzerindeki Etkisinin Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	74

KISALTMALAR LİSTESİ

ÇEİÖ-BF	: Çocuk Ebeveyn İlişki Ölçeği - Baba Formu
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
OÖDSTÖ	: Okul Öncesi Davranış Sorunları Tarama Ölçeği
WHO	: Dünya Sağlık Örgütü
vd.	: Ve Diğerleri

1. GİRİŞ

Bu kısımda, araştırmanın problemi, araştırmanın amacı, araştırmanın önemi, araştırmanın varsayımları, araştırmanın sınırlılıkları ve tanımlar yer almıştır.

1.1. Araştırmanın Problemi

Çocuğun gelişiminde belirleyici bir rol üstlenen aile, bireyin karşılaştığı ilk ve en temel sosyal çevre olarak değerlendirilmektedir. Çocuk, dış dünyayla ilk temasını aile aracılığıyla kurarken; bu süreçte sosyal ilişkiler, davranış örüntüleri ve duygusal beceriler edinmeye başlar. Aile yapısı, ebeveynler arası ilişki dinamikleri, çocuğa sunulan koşulsuz sevgi ve güven ortamı ile sergilenen tutarlı ve destekleyici ebeveyn davranışları, çocuğun sağlıklı gelişiminde kritik öneme sahiptir. Bu doğrultuda, anne ve babaların rollerine uygun sorumluluklar üstlenmeleri ve çocuklarıyla kurdukları etkileşimleri nitelikli hale getirmeleri gerekmektedir.

Erken çocukluk dönemi, bireyin gelişim sürecinde temel yapı taşlarının atıldığı, son derece duyarlı ve kritik bir evre olarak kabul edilmektedir. Özellikle 36-72 ay arasını kapsayan okul öncesi dönem, çocukların bilişsel, dilsel, motor, sosyal ve duygusal alanlarda hızlı gelişim gösterdikleri ve çevresel etkenlere karşı oldukça açık oldukları bir süreçtir. Bu dönemde kazanılan deneyimler ile ebeveyn-çocuk etkileşimleri, çocuğun kişilik yapılanmasının oluşmasında ve ileriki yaşantısında akademik başarı, sosyal uyum ile duygusal iyi oluş gibi gelişimsel çıktılar üzerinde belirleyici bir rol üstlenmektedir (Milli Eğitim Bakanlığı, 2013; Yavuzer, 2008). Erken yaşta sunulan çevresel uyaranların niteliği, bakım verenin duygusal duyarlılığı ve sağladığı destek, çocuğun gelişimsel altyapısını doğrudan etkileyebilmektedir. Bu bağlamda, çocukluk yıllarında yaşanan olumlu deneyimlerin uzun vadede sağlıklı bir gelişim sürecini desteklediği; buna karşılık olumsuz yaşantıların ise gelecekte ortaya çıkabilecek çeşitli uyum ve gelişim sorunlarının temelini oluşturabileceği söylenebilir.

Erken çocukluk döneminin hızlı gelişim ve öğrenme süreci içerisinde bazı çocuklar, gelişimsel beklentilere uygun olmayan ya da çevreye uyumu zorlaştıran problemlili davranış örüntüleri sergileyebilmektedir. Problemlili davranışlar; çocuğun yaşına, gelişim düzeyine ve bulunduğu sosyal çevreye göre uygun bulunmayan, tekrarlayıcı nitelikte olan ve çevresindekiler için rahatsızlık verici olabilen davranışlar şeklinde tanımlanmaktadır (Campbell, 1995; Kanlıkılıçer, 2005). Okul öncesi dönemde en yaygın olarak gözlemlenen problem davranışlar arasında, saldırganlık, öfke patlamaları, aşırı hareketlilik, kurallara uymama ve eşyaya zarar verme gibi dışa dönük sorunlar; bunun yanında içe kapanıklık, aşırı utangaçlık, yoğun kaygı, alt ıslatma gibi içe dönük davranışsal problemler yer almaktadır. Alan yazında bu tür davranışlar genellikle iki temel başlık altında ele alınmaktadır: dışa yönelimli (externalizing) ve içe yönelimli (internalizing) problem davranışlar. Dışa yönelimli davranışlar, çocuğun olumsuz duygularını çevresine yansıttığı, başkaları tarafından gözlemlenebilen davranışları içerir; örneğin fiziksel saldırganlık, sürekli kuralları ihlal etme ve yoğun öfke tepkileri bu gruba dâhildir (Kanlıkılıçer, 2005). Buna karşılık içe yönelimli davranışlar, çocuğun yaşadığı duygusal sıkıntıları daha çok kendi içine yönelttiği, daha sessiz ve gözlemlenmesi zor olan sorunları kapsamaktadır. Aşırı çekingenlik, sosyal ortamlardan kaçınma, görünür bir neden olmaksızın ortaya çıkan korkular veya psikosomatik belirtiler (örneğin, sık tekrarlayan karın ve baş ağrıları) bu gruba örnek verilebilir. Her ne kadar içe dönük sorunlar dışa dönük olanlar kadar fark edilmesi kolay olmasa da, her iki tür davranış problemi de çocuğun gelişimini ve çevresiyle kurduğu ilişkileri olumsuz yönde etkileyebilmektedir.

Okul öncesi dönemde ortaya çıkan davranış sorunları, yalnızca çocuğun günlük yaşam kalitesini olumsuz etkilemekle kalmaz; aynı zamanda zamanında müdahale edilmediğinde uzun vadeli gelişimsel sonuçlar doğurabilir. Araştırmalar, bu erken dönemde gözlenen davranışsal güçlüklerin ilerleyen yıllarda akademik performansın düşmesine, akran ilişkilerinde sorunlar yaşanmasına ve sosyal dışlanmaya neden olabileceğini; hatta ergenlik ve yetişkinlik dönemlerinde ciddi psikososyal sorunlara zemin hazırlayabileceğini göstermektedir (Campbell, 1995; Shaw et al., 2003; Tremblay et al., 1995). Örneğin, okul öncesi çağda sık öfke patlamaları ve saldırgan tutumlar sergileyen bir çocuğun, ilkökul döneminde arkadaşlarıyla daha sık çatışma yaşaması ve disiplin sorunlarıyla karşılaşması

olasıdır (Shaw et al., 2003). Benzer şekilde, küçük yaşlarda belirgin içe dönüklük ve yoğun kaygı belirtileri sergileyen çocukların, ileriki yaşlarda özgüven eksikliği ve depresyon gibi içselleştirilmiş psikolojik sorunlar geliştirme riskinin daha yüksek olduğu bildirilmektedir. Nitekim Rubin, Coplan ve Bowker (2009), erken yaşta gözlemlenen sosyal çekingenliğin, bireyin yaşamının ilerleyen dönemlerinde anksiyete ve depresyon gibi ruhsal sorunlara yol açabileceğini belirtmiştir. Bu bağlamda, okul öncesi dönemde fark edilen ve müdahale edilen davranış problemleri, çocuğun hem anlık psikolojik sağlığı hem de gelecekteki ruhsal gelişimi açısından hayati öneme sahiptir.

Çocukların problemleri davranışlar sergilemesinde yalnızca bireysel özellikler değil, aynı zamanda içinde buldukları aile ortamı ve ebeveynlerin tutumları da belirleyici rol oynamaktadır. Bronfenbrenner'in (1979) gelişimsel ekolojik kuramına göre, çocuğun en yakın çevresi olan aile, onun davranış kalıplarının ve sosyal uyumunun şekillendiği ilk sosyal sistemdir. Bu bağlamda, anne babanın çocuk yetiştirme biçimi, uyguladıkları disiplin stratejileri ve çocukla kurdukları duygusal bağ, erken çocukluk döneminde davranışsal gelişimi doğrudan etkilemektedir (Bornstein ve Bornstein, 2007; Aunola ve Nurmi, 2005). Özellikle okul öncesi çağıdaki çocuklar, ebeveynlerinin rehberliğine ve verdikleri tepkilere son derece hassas bir şekilde karşılık verirler. Sevgi temelli, ilgi gösteren ve tutarlı ebeveynlik uygulamaları, çocukta olumlu davranış örüntülerinin gelişimini desteklerken; sert, tutarsız ya da ilgisiz yaklaşımlar, ihmal ve istismar gibi olumsuz ebeveynlik tutumları çocuklarda davranış sorunlarının ortaya çıkma riskini artırabilmektedir (Gershoff, 2002; Bağçeli Kahraman ve Çubukçu, 2019). Özellikle çocuğun kasıtlı olarak zarar görmesi ya da temel ihtiyaçlarının ihmal edilmesi şeklinde tanımlanan çocuk istismarı, sadece anlık fiziksel ve duygusal zararlarla sınırlı kalmaz; aynı zamanda uzun vadede kalıcı davranışsal ve ruhsal problemlerin gelişmesine zemin hazırlayabilir (WHO, 2002; Wolfe, 1999).

Ebeveynlere ait risk faktörleri değerlendirildiğinde, annelerin ve babaların çocuk gelişimi üzerindeki etkilerinin farklı yönlerden şekillendiği görülmektedir. Geleneksel aile yapılarında, anneler genellikle çocuğun birincil bakım vereni olarak kabul edilmekte ve çocuğun temel ihtiyaçlarını karşılamada, ayrıca disiplin süreçlerinde daha fazla sorumluluk üstlenmektedir. Bu durum, annelerin çocuk üzerindeki etkisini daha belirgin kılmakta ve tutumlarının çocuk

davranışları üzerinde önemli rol oynayabileceği görüşünü desteklemektedir (Yüzügüldü ve Ülküer, 2023).

Anne istismar potansiyeli; annenin psikolojik durumu, stres düzeyi, ebeveynliğe dair bilgi eksikliği ya da kendi çocukluk döneminde yaşadığı olumsuz deneyimlerin etkisiyle, çocuğa zarar verici davranışlarda bulunma eğilimini ifade eder (Milner, 1994; Sidebotham ve Heron, 2006). Bu potansiyelin yüksek olduğu durumlarda, annelerin çocuklarına karşı daha katı disiplin uygulamaları benimsedikleri, duygusal ihmalde buldukları ya da aşağılayıcı iletişim biçimleri sergiledikleri görülmektedir. Bu tür ebeveynlik yaklaşımları, çocuklarda saldırganlık, uyumsuzluk ve yoğun kaygı gibi davranışsal sorunların ortaya çıkmasına neden olabilmektedir (Gershoff, 2002; Demir, 2022). Türkiye'de gerçekleştirilen bir araştırmada da, annelerin istismara eğilimli davranışları ile okul öncesi çocukların davranış problemleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur (Bağçeli Kahraman ve Çubukçu, 2019). Bu sonuçlar, annenin istismarı içeren tutumlarının çocuğun sosyal uyumu ve duygusal gelişimi üzerinde derin etkiler bırakabileceğini göstermektedir.

Ayrıca, bazı araştırmalar, babaların düşük ilgi düzeyine sahip olmaları, disiplin konusunda tutarsız davranışları ve fiziksel cezalandırma uygulamaları gibi olumsuz ebeveyn davranışlarının; çocuklarda saldırganlık, içe kapanma gibi problemleri davranışlarla anlamlı bir şekilde bağlantılı olduğunu bildirmektedir Köyceğiz ve Özbey (2019). Benzer şekilde, Ak Çiçek'in (2024) gerçekleştirdiği araştırma, ebeveynle yaşanan çatışmaların; çocuklarda tepkisel mizaç, antisosyal davranışlar ve davranışsal sorunların artışı ile ilişkili olduğunu; öte yandan, sıcak ve destekleyici ebeveyn tutumlarının ise çocukların sosyal uyumu ve öz denetim becerileriyle olumlu yönde bağlantılı olduğunu belirtmektedir.

Bu doğrultuda elde edilen bulgular, babaların yalnızca ekonomik sorumluluk taşıyan bireyler değil; aynı zamanda çocuğa duygusal destek sunan, gelişimini doğrudan etkileyen önemli bir figür olduğunu ortaya koymaktadır.

Anne ve baba etkileri çocuk davranışları açısından ayrı ayrı incelendiğinde değerli veriler elde edilse de, aile bir bütün olarak değerlendirildiğinde bu iki ebeveynin rollerinin birbirinden bağımsız olmadığı, aksine sürekli bir etkileşim içinde olduğu görülmektedir (Cummings ve Davies,

2010). Özellikle risk taşıyan aile yapılarında, ebeveynlerden birinin olumsuz tutumları çocuğun gelişimini olumsuz etkilerken, diğer ebeveynin daha yapıcı bir rol üstlenerek bu olumsuzluğu dengelemesi mümkün olabilmektedir. Ancak literatürde anne ve baba tutumlarını eş zamanlı olarak inceleyen çalışmalar oldukça sınırlıdır; mevcut araştırmalar çoğunlukla yalnızca anne-çocuk ilişkisine ya da baba-çocuk ilişkisine odaklanmaktadır (Alink ve ark., 2009; Özyürek, Güney ve Keser, 2023). Oysa çocukların gündelik yaşam deneyimlerinde bu iki ebeveynin etkileri genellikle iç içe geçmiş durumdadır. Örneğin, annenin tepkisel ya da istismara meyilli bir tutum sergilemesi durumunda, babanın sürece müdahil olup çocuğa destek sağlaması mümkündür; ya da tam tersi, babanın ilgisizliği veya eksikliği, annenin olumsuz davranışlarının çocuk üzerindeki etkisini daha da artırabilir.

Bu doğrultuda, anne istismar potansiyeli ile baba-çocuk ilişkisi gibi iki önemli değişkenin bir arada ele alınarak, çocuğun davranış sorunlarına etkisinin bütüncül biçimde değerlendirilmesi, erken çocukluk dönemine ilişkin önemli ipuçları sunacaktır. Bu bağlamda, çalışmanın problemi, amacı, önemi, varsayımları, sınırlılıkları ve kavramsal tanımları aşağıda ayrıntılı biçimde sunulmaktadır.

Literatürde, annenin olumsuz ebeveynlik tutumlarının (örneğin, ihmal edici davranışlar ya da fiziksel cezalandırma) çocuklarda problem davranışların ortaya çıkmasıyla ilişkili olduğunu gösteren çeşitli araştırmalar bulunmaktadır (Gershoff, 2002; Bağçeli Kahraman ve Çubukçu, 2019). Aynı şekilde, babanın çocuk gelişimine aktif katılımı ve çocukla kurduğu ilişkinin niteliği üzerine yürütülen çalışmaların sayısı da giderek artmaktadır (Sarkadi ve ark., 2008; Karasu, 2022). Ancak her iki ebeveynsel etkene aynı anda odaklanan çalışmalar oldukça azdır. Türkiye bağlamında yapılan araştırmaların çoğunda ya sadece annelerin tutum ve davranışları (örneğin istismar eğilimleri ya da bağlanma stilleri) ya da yalnızca babaların yaklaşımları (örneğin baba katılım düzeyi ya da tutum çeşitliliği) ele alınmaktadır (Yolcu, 2022; Özyürek ve ark., 2023). Oysa aileyi bir sistem olarak ele alan kuramsal çerçeveler (örneğin Ekolojik Sistem Kuramı, Bağlanma Kuramı), çocuk gelişiminde anne ve baba etkilerinin karşılıklı etkileşim içinde değerlendirilmesi gerektiğini savunmaktadır (Bronfenbrenner, 1979; Bowlby, 1969).

Dolayısıyla, bu araştırmanın problemi, “Okul öncesi eğitime devam eden çocukların anne istismar potansiyeli ve baba çocuk ilişkisinin problemleri davranışlara etkisi nedir?” olarak belirlenmiştir.

Bir başka deyişle, annelerin yüksek istismar potansiyeline sahip olmasının çocukların saldırganlık, endişe, aşırı hareketlilik gibi problem davranışlarını artırıp artırmadığı ve babaların çocuklarıyla kurdukları sıcak, destekleyici ilişkinin bu davranış problemlerini azaltıcı ya da annenin olası olumsuz etkilerini dengeleyici bir rol oynayıp oynamadığını belirlemektir.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, okul öncesi eğitime devam eden 36-72 aylık çocukların anne istismar potansiyeli ve baba çocuk ilişkisinin problemleri davranışlara etkisinin incelenmesidir. Bu ana amaç doğrultusunda, özel olarak aşağıdaki alt amaçlara cevap aranmıştır.

1. Anne istismar potansiyeli ile çocukların problemleri davranışları arasında ilişki var mıdır?
2. Baba-çocuk ilişkisi ile çocukların problemleri davranışları arasında ilişki var mıdır?
3. Anne istismar potansiyeli ile baba çocuk ilişkisi arasında ilişki var mıdır?
4. Anne istismar potansiyeli ve baba-çocuk ilişkisinin birlikte çocukların problemleri davranışları üzerinde etkisi var mıdır?

1.3. Araştırmanın Önemi

Okul öncesi dönemde ortaya çıkan problem davranışlar, çocukların bilişsel, sosyal ve duygusal gelişim alanlarında olumsuz sonuçlara yol açabilmekte ve bu durum, okul sürecine uyumu zorlaştırmanın yanı sıra ileriki yaş dönemlerinde çeşitli gelişimsel riskleri beraberinde getirebilmektedir (Keenan et al., 1998). Bu yaş grubunda görülen davranışsal sorunların doğru şekilde tanımlanmaması ve zamanında müdahale edilmemesi, yalnızca çocuğun değil, onunla etkileşim içinde

olan bireylerin de uzun vadede olumsuz etkilenmesine neden olabilmektedir. Bu araştırmanın, erken çocukluk döneminde ortaya çıkan davranışsal problemlerin önlenmesine yönelik literatüre katkı sunacak bulgular ortaya koyması beklenmektedir.

Bu çalışmanın öne çıkan yönlerinden biri, çocukların davranışlarını etkileyen iki temel ebeveynsel unsur olan anne ve babaya ilişkin faktörlerin eşzamanlı olarak incelenmesidir. Literatürde, annelerin çocuk yetiştirme tutumları ve istismar potansiyeline yönelik bazı araştırmalar yer almakla birlikte (Pekdoğan, 2016; Özyürek ve Şahin, 2005), baba-çocuk ilişkisinin koruyucu rolünü merkeze alan çalışmaların sayısının nispeten az olduğu görülmektedir (Uzun ve Baran, 2019; Karasu, 2022).

Bununla birlikte, her iki ebeveynin etkisini bir arada ele alan çalışmalar hem sayıca az hem de teorik çerçeve açısından eksiktir. Bu araştırma, söz konusu boşluğu doldurmayı ve anne-baba faktörlerinin birlikte değerlendirildiği bir çerçevede, çocuklardaki davranış örüntülerinin nasıl biçimlendiğini açıklamayı amaçlamaktadır.

Türkiye’de son yıllarda çocuk istismarı vakalarının artış gösterdiği ve bu durumun aile içindeki dinamiklerle yakından ilişkili olduğu çeşitli resmi raporlarla ortaya konmuştur (TÜİK, 2021). Bu bağlamda, yürütülen bu çalışmalar yalnızca akademik alana katkı sunmakla kalmayıp, aynı zamanda toplumsal farkındalık oluşturma açısından da önemli bir değer taşıdığı söylenebilir. Özellikle annelerin stresle başa çıkma becerilerinin artırılması ve babaların çocuk gelişimindeki etkin rolünün desteklenmesi, hem mikro düzeyde (aile) hem de makro düzeyde (toplum) olumlu etkiler doğurabilir. Kuramsal açıdan bakıldığında, bu araştırmanın erken çocukluk dönemindeki davranışsal sorunlara etki eden anne ve baba temelli faktörleri bir arada ele alması, alanyazında var olan önemli bir boşluğa yanıt vermeyi hedeflediğini göstermektedir. Türkiye örneğinde, anne istismar potansiyeli ile baba-çocuk ilişkisi değişkenlerini eş zamanlı olarak inceleyen çalışma sayısının oldukça sınırlı olması, bu araştırmanın özgün katkısını pekiştirmektedir. Araştırmadan elde edilmesi beklenen bulgular, anne ve baba etkilerinin çocuk davranışları üzerindeki karşılıklı etkileşimini ortaya koyarak alanyazına özgün katkılar sunabilir. Böylece, çocuklardaki davranış problemlerinin nedenlerine ilişkin daha kapsamlı kuramsal açıklamalar geliştirilmesi mümkün hâle gelebilir.

Bu çalışma aynı zamanda birden fazla kuramsal yaklaşımı birlikte değerlendirerek bütüncül bir analiz yapma fırsatı sunmaktadır. Örneğin, Bowlby'nin Bağlanma Kuramı (1969) ile Bronfenbrenner'in Ekolojik Sistemler Kuramı (1979), çocuğun gelişiminde yakın çevresindeki bakım vericilerle kurduğu ilişkilerin belirleyici rolüne dikkat çekerken; Bandura'nın Sosyal Bilişsel Öğrenme Kuramı (1986), ebeveynlerin çocuk için model oluşturduğunu ve bu yolla davranışların şekillendiğini ileri sürmektedir. Öte yandan, Patterson'un Zorlayıcı Aile Süreci modeli (1982), disiplinin tutarsız ve cezalandırıcı biçimde uygulanmasının çocukta davranışsal sorunları pekiştirdiğini vurgular. Bu araştırma, anne ve babaya ait tutumların etkileşimli biçimde ele alınması yoluyla, söz konusu kuramsal yaklaşımları erken çocukluk bağlamında değerlendirme ve karşılaştırma imkânı sunacaktır.

Sonuç olarak, bu araştırma bulgularının yaygınlaştırılması, anne-babalara çocuk yetiştirme sürecindeki rollerini ve sorumluluklarını yeniden değerlendirme fırsatı sunarak, çocukların sağlıklı gelişimine destek olmayı teşvik edebilir.

Bu bilgiler doğrultusunda bakıldığında bu araştırma; özgün bir çalışma olması, alandaki söz konusu boşluğun doldurulmasına katkı sağlaması ve bu alanda yapılacak çalışmalara kaynak olması sebebiyle önem oluşturmaktadır.

1.4. Araştırmanın Varsayımları

Bu çalışmada, çalışmanın sağlıklı bir şekilde yürütülebilmesi için aşağıdaki varsayımlar benimsenmiştir.

1. Araştırmaya katılan anne, baba ve öğretmenler, uygulanan ölçeklere samimi ve doğru yanıtlar vermiştir.

2. Katılımcıların verdikleri yanıtlar, onların gerçek tutum ve gözlemlerini yansıtmaktadır.

3. Kullanılan ölçme araçları (İstismar Farkındalık Ölçeği – Pekdoğan, 2016; Çocuk Ebeveyn İlişkisi Ölçeği – Baba Formu – Uzun ve Baran, 2015; Okul Öncesi Davranış Sorunları Tarama Ölçeği – Kanlıklıçer, 2005) geçerli ve güvenilirlerdir.

4. Araştırmaya katılan çocuklar, okul öncesi dönemde olup normal gelişim göstermektedir.

1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları

1. Bu araştırma, 2023-2024 eğitim-öğretim yılında Balıkesir ilinde yer alan Karesi ve Altıeylül ilçelerinde okul öncesi eğitime devam eden çocuklarla sınırlıdır.

2. Araştırma, 36-72 aylık olup problem davranış gösteren 157 çocuk ile bu çocukların anneleri, babaları ve öğretmenleriyle sınırlıdır.

3. Araştırmada veri toplamak amacıyla kullanılan ölçme araçlarıyla (İstismar Farkındalık Ölçeği – Pekdoğan, 2016; Çocuk Ebeveyn İlişkisi Ölçeği – Baba Formu – Uzun ve Baran, 2015; Okul Öncesi Davranış Sorunları Tarama Ölçeği – Kanlıklılıçer, 2005) elde edilen verilerle sınırlıdır.

4. Araştırma, yalnızca normal gelişim gösteren çocuklarla sınırlıdır; özel gereksinimli bireyler bu kapsam dışındadır. Bu çalışma 2023-2024 eğitim yılı içinde Balıkesir il merkezinde okul öncesi dönemdeki 36-72 ay çocukları ve bu çocukların ebeveyn ve öğretmenlerinin cevapları ile sınırlıdır.

1.6. Tanımlar

Okul Öncesi Dönem: Çocukların ilkokula başlamadan önceki erken çocukluk yıllarını kapsayan dönem olup yaklaşık 36-72 ay aralığını (3-6 yaş) ifade eder. Bu dönem, bilişsel, dil, sosyal, duygusal ve motor becerilerde hızlı gelişimin gerçekleştiği; çocukların çevrelerindeki uyarılara ve öğrenme deneyimlerine son derece açık oldukları bir evre olarak bilinmektedir (MEB, 2013; Yavuzer, 2008). Tez kapsamında okul öncesi eğitime devam eden çocuklar ifadesi, anaokulu veya anasınıfına kayıtlı 3-6 yaş grubundaki çocukları tanımlamaktadır.

Problemlili Davranışlar (Davranış Problemleri): Çocuğun gelişim düzeyine ve sosyal çevresinin beklentilerine göre uygunsuz kabul edilen, sık tekrar eden ve hem çocuk hem de çevresindekiler için uyum güçlüğü yaratan davranış örüntüleridir (Campbell, 1995). Okul öncesi dönemde problemlili davranışlar, çocuğun öğrenme süreçlerini, akran ilişkilerini ve günlük uyumunu olumsuz etkileyen çeşitli biçimlerde ortaya çıkabilir. Bu davranışlara örnek olarak saldırganlık, öfke nöbetleri, eşyaları kırma, yetişkinlere sürekli itaatsizlik gibi dışa dönük sorunlar ile aşırı

çekingenlik, konuşmama, sürekli endişe hali, alt ıslatma gibi içe dönük sorunlar verilebilir. Literatürde okul öncesi davranış problemleri genel olarak iki alt türde incelenir: Dışa vurum davranışlar (externalizing behaviors): Çocuğun istenmeyen duygu ve tepkilerini dış dünyaya yönelterek gösterdiği, genellikle çevresindekiler tarafından gözlenebilen problemlili davranışlardır. Fiziksel veya sözel saldırganlık, öfke patlamaları, kural çiğneme, eşyalara zarar verme, aşırı hareketlilik ve otoriteye meydan okuma bu kategoriye girer (Kanlıkılıçer, 2005). Dışa vurum problemler, okul öncesi dönemde öğretmenler ve ebeveynler tarafından en sık fark edilen ve müdahale edilmesi gereken davranış sorunları olarak değerlendirilmektedir. İçe vurum davranışlar (internalizing behaviors): Çocuğun yaşadığı duygusal sıkıntıları ve sorunları iç dünyasına yönelterek gösterdiği, dışarıdan her zaman kolay fark edilmeyebilen problemlili davranış veya belirtilerdir. Aşırı çekingenlik, sosyal ortamlardan kaçınma, sürekli kaygı duyma, depresif görünüm sergileme, sebepsiz fiziksel şikâyetler (ör. karın ağrısı) ve içe kapanma bu grupta yer alır (Kanlıkılıçer, 2005). İçe vurum davranışlar sergileyen bir çocuk, örneğin akranlarıyla oyun oynamaktan kaçınabilir, yeni bir ortama girdiğinde yoğun korku tepkileri verebilir veya duygusal olarak içine çekilerek çevreyle minimum düzeyde iletişim kurabilir. Bu tür davranış problemleri, dışa vurum problemler kadar açık olmadığından gözden kaçabilir; ancak çocuğun duygusal iyi oluşu için en az dışa vurumlar kadar önem taşır.

Çocuk İstismarı: Bir erişkinin (çoğunlukla ebeveyn veya bakıcı), sorumluluğu altındaki bir çocuğa kasıtlı olarak fiziksel ve/veya duygusal zarar vermesi, cinsel istismarda bulunması ya da çocuğun temel ihtiyaçlarını ihmal etmesi şeklindeki eylemlerin genel adıdır (WHO, 2002; Wolfe, 1999). İstismar başlıca dört alt türü içerir: fiziksel istismar (çocuğa vurma, itme, yakma gibi fiziksel zarar verici eylemler), cinsel istismar (çocuğu cinsel bir eyleme maruz bırakma veya dahil etme), duygusal istismar (aşağılama, tehdit etme, sevgiden mahrum bırakma gibi çocuğun psikolojik sağlığına zarar veren tutumlar) ve ihmal (çocuğun beslenme, barınma, eğitim, tıbbi bakım, sevgi gibi temel ihtiyaçlarını yeterince karşılamama). Çocuk istismarı, çocuğun sağlıklı gelişim hakkının ihlali olup, tüm toplumlarda görülebilen ciddi bir sorundur. Dünya Sağlık Örgütü (WHO) istismarı, çocuğun sağlığı, gelişimi veya onuru açısından fiili zarara veya potansiyel riske yol açan her türlü fiziksel ve/veya duygusal kötü muamele, ihmal veya ihmalkâr muamele, ticari ya da diğer

çıkar amaçlı istismar olarak tanımlamıştır (WHO, 2002). Bu araştırmada genel olarak ebeveynlerin uygulayabileceği her türlü istismar davranışı kavramsallaştırılmakla birlikte, özellikle anne istismar potansiyeli ayrı bir değişken olarak ele alınmaktadır.

Anne İstismar Potansiyeli: Anne istismar potansiyeli kavramı, bir annenin çocuğuna yönelik fiziksel, duygusal veya cinsel istismar edici davranışlar sergileme eğilimini ifade etmektedir (Kanak ve Pekdoğan, 2020). Bu, annenin çocuğuna zarar verici kötü muamelelerde bulunma olasılığını gösteren bir risk düzeyini tanımlayan önemli bir kavramdır. Kanak ve Pekdoğan'ın (2020) çalışmasında da vurgulandığı üzere, annelerin istismar potansiyeli çeşitli sosyo-demografik etkenlerden etkilenebilmekte ve çocukların gelişiminde kritik rol oynamaktadır.

Bu potansiyel, annenin kişisel özellikleri, ruh sağlığı durumu, ebeveynlik becerileri, içinde bulunduğu stres düzeyi ve kendi çocukluk deneyimleri gibi bir dizi faktörün etkileşimi sonucu şekillenir (Milner, 1994; Milner ve Dopke, 1997). Örneğin, yüksek düzeyde kronik stres altında olan, sosyal destek sistemleri zayıf ve kendi çocukluğunda da ihmal veya istismar yaşamış bir annenin, çocuklarına karşı istismar edici tutum sergileme potansiyelinin artabileceği öne sürülmektedir (Sidebotham ve Heron, 2006). Anne istismar potansiyelinin yüksek olması, o annenin disiplin amacıyla fiziksel ceza kullanma, çocuğu psikolojik olarak incitici sözler söyleme veya çocuğun ihtiyaçlarını göz ardı etme olasılığının göreceli olarak yüksek olduğunu ima eder. Tersine şekilde, düşük istismar potansiyeline sahip bir anne, çocuğa yönelik şiddet veya ihmal riskinin çok daha düşük olduğu bir ebeveynlik profili sergiler. Bu çalışmada anne istismar potansiyeli, annelerin kendilerinin doldurduğu ve istismara yönelik tutumlarını ölçen standart bir ölçek aracılığıyla nicel olarak değerlendirilmiştir (ör. Child Abuse Potential Inventory, Milner, 1994; Pekdoğan, 2016). Ölçekten alınan yüksek puanlar, annenin istismar eğiliminin yüksek olabileceğine; düşük puanlar ise böyle bir eğilimin düşüklüğüne işaret etmektedir. Çocukların ilkökula başlamadan önceki erken çocukluk yıllarını kapsayan dönem olup yaklaşık 36-72 ay aralığını (3-6 yaş) ifade eder. Bu dönem, bilişsel, dil, sosyal, duygusal ve motor becerilerde hızlı gelişimin gerçekleştiği; çocukların çevrelerindeki uyaranlara ve öğrenme deneyimlerine son derece açık oldukları bir evre olarak bilinmektedir (MEB, 2013; Yavuzer, 2008). Tez kapsamında okul öncesi eğitime devam eden çocuklar ifadesi, anaokulu veya anasınıfına kayıtlı 3-6 yaş grubundaki çocukları tanımlamaktadır.

Baba-Çocuk İlişkisi: Bir baba ile çocuğu arasındaki duygusal ve sosyal etkileşimin genel kalitesini tanımlayan kavramdır. Baba-çocuk ilişkisi; babanın çocuğuna gösterdiği sevgi ve şefkat, birlikte nitelikli zaman geçirme, babanın disiplin ve sınır koyma tarzı, iletişim biçimi ve genel olarak aralarındaki bağın sıcaklık ya da çatışma düzeyi gibi boyutları içerir (Lamb, 2010; Uzun ve Baran, 2015). Olumlu bir baba-çocuk ilişkisi, babanın çocuğun ihtiyaçlarına duyarlı olduğu, çocukla düzenli ve verimli vakit geçirdiği, gerektiğinde rehberlik ve destek sunduğu, açık iletişimin ve güvenli bağlanmanın hâkim olduğu bir ilişkidir. Böyle bir ilişkide çocuk kendini güvende hisseder, babasından model alarak sosyal becerilerini geliştirir ve özsaygısı beslenir (Grossmann ve ark., 2002; Sümer ve Anafarta Şendağ, 2009). Baba-çocuk ilişkisi kalitesi, çocukların davranışsal gelişimi üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Yoon ve arkadaşlarının (2018) yaptığı bir araştırmada, baba-çocuk ilişkisi kalitesinin yüksek olduğu durumlarda, çocuklarda içselleştirilmiş ve dışsallaştırılmış davranış problemlerinin daha az görüldüğu bulunmuştur. Bu çalışma, baba ilgisinin ve destekleyici tutumunun, çocukların duygusal ve davranışsal sağlığı üzerinde koruyucu bir rol oynadığını göstermektedir.

2. İLGİLİ ALANYAZIN

2.1. Kuramsal Çerçeve

Bu bölümde, araştırmanın kuramsal çerçevesi alt başlıklar halinde sunulmuş ve ilgili araştırmalara yer verilmiştir.

2.1.1. Okul Öncesi Dönemin Gelişimsel Önemi

Okul öncesi dönem, bireyin doğumdan itibaren yaklaşık altı yaşına kadar olan yaşam sürecini kapsayan ve çok yönlü gelişimin temelini oluşturan kritik bir dönemdir. Bu evre, bireyin bilişsel, sosyal, duygusal, dilsel ve motor gelişim alanlarında hızla ilerlediği ve çevresel etkileşimlere en açık olduğu yaşam dönemlerinden biridir (Phillips ve Shonkoff, 2000). Nitekim bu dönem, bireyin yaşamı boyunca sürecek olan öğrenme, kişilik yapısı ve sosyal davranış örüntülerinin temellerinin atıldığı bir zaman dilimidir (Yavuzer, 2008).

Gelişim psikolojisi ve nörobilim alanındaki bulgular, insan beyninin yapısal ve işlevsel gelişiminin büyük ölçüde okul öncesi dönemde tamamlandığını göstermektedir. Özellikle ilk üç yıl, sinaptik bağlantıların en yoğun kurulduğu ve beyin plastisitesinin en yüksek olduğu zaman aralığıdır (Goswami, 2019). Bu nedenle, bu dönemde çocuğa sunulan çevresel uyaranların niteliği, çocuğun nörobilişsel kapasitesini şekillendirmekte önemli rol oynamaktadır. Yeterli beslenme, sevgi, güvenli bağlanma ilişkileri ve destekleyici öğrenme ortamları ile büyüyen çocukların hem zihinsel işlevlerinde hem de duygusal becerilerinde daha olumlu gelişmeler görülmektedir (Mustard, 2006).

Okul öncesi dönemin gelişimsel önemi yalnızca nörobiyolojik temellere dayanmamaktadır. Aynı zamanda bu dönem, çocuğun sosyal normlarla tanıştığı, benlik algısını yapılandırdığı ve duygularını düzenlemeyi öğrendiği bir süreçtir (Erikson, 1963). Özellikle 3–6 yaş arası çocuklar, başkalarının bakış açısından düşünmeye başlar, işbirliği ve paylaşım gibi sosyal beceriler geliştirir, kurallara

uymayı ve toplumsal rolleri anlamlandırmayı öğrenir (Berk, 2015). Sosyal-duygusal becerilerin erken çocuklukta kazanılması, ilerleyen dönemlerde akademik başarı ve psikolojik dayanıklılık açısından belirleyici olabilmektedir (Denham et al., 2014).

Eğitimsel bağlamda, okul öncesi dönem çocuğun organize öğrenme ortamlarıyla ilk kez karşılaştığı bir evre olması bakımından da önemlidir. Yapılandırılmış öğrenme ortamları, çocuklara problem çözme, dikkat süresini artırma, dinleme, yönerge takip etme gibi bilişsel becerileri kazandırırken; grup içinde yer alma, sıra bekleme, empati kurma gibi sosyal becerilerin de gelişmesine olanak tanır (Kagan ve Kauerz, 2015). Okul öncesi eğitime katılan çocukların, katılmayan akranlarına kıyasla hem kısa vadeli (örneğin ilkokula uyum, temel beceriler) hem de uzun vadeli (örneğin akademik başarı, sosyal uyum) kazanımlar elde ettiği birçok ulusal ve uluslararası çalışmada ortaya konmuştur (Campbell et al., 2002; Schweinhart et al., 2005).

Okul öncesi yıllarda yaşanan deneyimlerin niteliği, çocuğun ileriki yaşamındaki ruh sağlığı, davranış örüntüleri ve toplumsal uyumu üzerinde belirleyicidir. Nitekim bu dönemde çocuğa sunulan duygusal destek, güvenli bağlanma ilişkileri, uygun disiplin uygulamaları ve öğrenme fırsatları; yaşam boyu sürecek sağlıklı gelişim örüntülerinin temelini oluşturur (Shonkoff ve Phillips, 2000). Buna karşılık, erken çocuklukta yaşanan travmatik deneyimler, ihmal ya da istismara maruz kalma gibi olumsuz durumlar, bireyin ruhsal sağlığında uzun dönemli hasarlara neden olabilmektedir (Anda et al., 2006).

2.1.2. Okul Öncesi Dönemde Problemlı Davranışın Tanımı, Türleri ve Yaygınlığı

Problemlı davranışlar, çocuğun gelişimini, çevresiyle ilişkilerini veya öğrenme süreçlerini olumsuz etkileyen; sıklıkla tekrar eden ve sosyal beklentilere aykırı davranış örüntüleri olarak tanımlanmaktadır. Başka bir deyişle, çocuğun yaşına ve gelişim düzeyine göre beklenenden belirgin biçimde sapma gösteren ve onun günlük işlevselliğini bozan davranışlar problem davranış olarak ele alınır (Campbell, 1995; Drossos, 2004). Okul öncesi dönemde problemlı davranışlar sergileyen çocuklar, evde, okulda veya akran gruplarında uyum sorunları yaşayabilir ve bu durum hem mevcut gelişimlerini hem de uzun vadeli sonuçları etkileyebilir.

Araştırmalar, çocuklarda gözlemlenen davranış problemlerinin genellikle iki temel başlık altında sınıflandırıldığını ortaya koymaktadır: dışa vurum (externalizing) ve ie vurum (internalizing) problemler (Achenbach & Edelbrock, 1981). Dışa vurum problem davranışlar; çocuğun kontrolsüz biçimde dış çevresine yansıtığı ve başkaları tarafından kolaylıkla gözlemlenebilen davranışlardır. Bu kapsamda; fiziksel ya da sözel saldırganlık, sürekli kavga etme, eşyalara zarar verme ve yoğun öfke patlamaları gibi saldırganlık ve öfke nöbetleri; otorite figürlerine karşı sürekli itaatsizlik, kuralları reddetme veya ihlal etme gibi kural çiğneme davranışları; aşırı hareketlilik, dürtüsellik, dikkat eksikliği ve çevresel düzeni bozacak ölçüde davranışlar sergileme gibi hiperaktivite ve yıkıcı davranışlar yer almaktadır. Buna karşılık, ie vurum problem davranışlar; çocuğun duygusal yaşantısına yönelik olup dışarıdan gözlemlenmesi daha güç olan, çocuğun sorunları kendi içine yönlendirdiği davranış örüntülerini kapsamaktadır. Bu davranışlar arasında; aşırı utangaçlık, ayrılık kaygısı, sürekli endişe hali ve belirgin bir sebep olmaksızın ortaya çıkan korkular gibi kaygı belirtileri; sosyal ortamlardan kaçınma, akran ilişkilerinden uzak durma ve iletişimde belirgin azalma gibi içe kapanma davranışları ile değersizlik hissi, neşesizlik ve sık tekrar eden fiziksel şikâyetler (örneğin karın ağrısı) gibi psikosomatik belirtiler yer almaktadır (Eisenberg, Valiente & Eggum, 2013).

Okul öncesi dönemde bu problemlili davranışların görülme sıklığı azımsanamayacak düzeydedir. Uluslararası literatürde yapılmış tarama çalışmalarında, okul öncesi çağdaki çocukların yaklaşık %10 ila %20'sinde çeşitli davranış problemlerinin gözlemlendiği bildirilmektedir (Egger ve Angold, 2006). Bu oran, örnekleme ve ölçüm yöntemine bağlı olarak değişebilse de, erken çocuklukta kayda değer bir çocuk grubunun davranış sorunları yaşadığı anlaşılmaktadır. Türkiye'de yapılan araştırmalar da benzer sonuçlar ortaya koymuştur. Örneğin, Kanlıklıçer (2005) tarafından farklı bölgelerde yürütölen çalışmalarda, okul öncesi çocukların önemli bir bölümünde saldırganlık, aşırı hareketlilik, dikkat eksikliği, endişe ve sosyal uyumsuzluk gibi problem davranışların gözlemlendiği saptanmıştır.

Problemlili davranışların erken çocuklukta tespit edilmesi ve gerektiğinde müdahale edilmesi büyük önem taşır çünkü bu problemlerin süreklilik gösterme eğilimi vardır. Araştırmalar, okul öncesi dönemde başlayan davranış sorunlarının müdahale edilmediğinde ileriki yaşlarda daha ciddi uyum ve ruh sağlığı sorunlarına dönüşbildiğini göstermektedir (Keenan et al., 1998). Örneğin, dışa vurum sorunları

erken dönemde kalıcı hale gelirse, çocuk ilkokul yıllarında akran zorbalığına karışma, akademik başarısızlık, ergenlikte suça eğilim gibi sonuçlar doğurabilir (Tremblay et al., 2004). Benzer şekilde içe vurum sorunları olan çocuklar, yardım alınmazsa ilerleyen yıllarda depresyon, anksiyete bozuklukları veya sosyal izolasyon gibi daha yerleşik sorunlarla karşılaşabilirler.

Okul öncesi dönemde problem davranışların ortaya çıkmasını etkileyen çeşitli risk faktörleri vardır. Türkiye bağlamında yapılan çalışmalar, aile ortamı ve ebeveyn tutumlarının bu dönemdeki davranış sorunlarıyla yakından ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır. Örneğin, aile sosyo-ekonomik düzeyi, ebeveyn eğitimi ve ebeveynlik tarzları, erken çocuklukta gözlenen davranış problemlerinin şiddetini ve yaygınlığını etkileyebilmektedir (Alisinanoğlu ve Kesicioğlu, 2010). Düşük gelir düzeyine sahip, stres altındaki ailelerde büyüyen çocuklarda davranış problemlerinin daha sık görüldüğü bildirilmiştir (Dursun, 2019). Benzer şekilde, tutarsız disiplin uygulamaları veya aile içi çatışmaların yoğun olduğu ev ortamlarında yetişen okul öncesi çocukların, daha düzenli ve destekleyici aile ortamına sahip akranlarına kıyasla daha fazla uyum sorunu sergilediği bulunmuştur (Derman ve Başal, 2013). Bu bulgular, problemlili davranışların sadece çocuğun bireysel özelliklerinden değil, aynı zamanda içinde bulunduğu çevresel ve ailesel koşullardan da etkilendiğini vurgulamaktadır.

2.1.3. Çocuğun Yaşamında Ailenin Rolü

Aile, bireyin dünyaya geldiği andan itibaren temel ihtiyaçlarının karşılandığı, bakım ve duygusal desteğin sağlandığı, ilk iletişim deneyimlerinin yaşandığı ve sosyal becerilerin temellendiği en temel toplumsal yapıdır (Kır, 2011).

Çocuk, yaşamının ilk yıllarında temel alışkanlıklarını, değerlerini ve davranış biçimini büyük ölçüde aile içinde gözlemleyerek ve deneyimleyerek kazanır. Bu nedenle aile içi etkileşimler ve ebeveyn tutumları, çocuğun davranışlarının şekillenmesinde merkezi bir role sahiptir. Ebeveynler, çocuk için birer model işlevi görür; çocuklar anne-babalarının davranışlarını gözlemleyerek sosyal normları, problem çözme yollarını ve duygusal tepki verme biçimlerini öğrenirler (Bandura, 1986).

Aile ortamının çocuk davranışları üzerindeki etkisini açıklamak için literatürde çeşitli kavramlar ve modeller geliştirilmiştir. Örneğin, Baumrind'in ebeveynlik stilleri sınıflandırması, anne-babaların tutum ve disiplin yaklaşımlarının çocuk davranışları üzerindeki uzun vadeli etkilerini ortaya koymuştur. Otoriter (sert ve kuralcı), izin verici (gevşek disiplinli) ve yetkili (destekleyici ve kontrollü) ebeveynlik tarzlarının çocuklarda farklı davranış örüntüleri ile sonuçlandığı, klasik çalışmalarla gösterilmiştir (Baumrind, 1967; 1991). Yetkili (demokratik) tutum sergileyen ailelerin çocukları genellikle daha uyumlu, özgüvenli ve sosyal becerileri yüksek bireyler olurken; aşırı baskıcı ailelerin çocuklarında saldırganlık veya içe kapanma gibi uç davranışların daha sık görülebildiği belirtilmiştir. Benzer biçimde, tutarsız ve sınır koymayan (aşırı hoşgörülü veya ihmal edici) ebeveynlik altında büyüyen çocukların da davranış kontrolünde güçlükler yaşayabileceği vurgulanmıştır (Macoby ve Martin, 1983). Bu bulgular, aile içi disiplin ve dengenin çocuğun davranışsal gelişimi için kritik olduğunu göstermektedir.

Aile içi ilişkilerin niteliği, çocuğun sosyal ve duygusal gelişiminde belirleyici bir rol oynamaktadır. Kırman ve Doğan (2017) tarafından gerçekleştirilen meta-sentez çalışmasında, ebeveynler arasındaki uyumun ve iş birliğinin, çocuklara sunulan ilgi ve bakımın niteliğini olumlu yönde etkilediği belirlenmiştir. Benzer olarak, güvenli ve sevgi dolu bir aile ortamında büyüyen çocukların stresle başa çıkma becerilerinin, duygusal düzenleme kapasitelerinin ve sosyal uyumlarının daha iyi olduğu bulunmuştur (Hart, Newell ve Olsen, 2003). Buna karşılık, ev içinde sürekli çatışma, şiddet veya ihmal ortamına maruz kalan çocukların kaygı, agresyon veya regresyon gibi problem davranışlar geliştirme riskinin yükseldiği bilinmektedir (Cummings ve Davies, 1994). Ebeveynlerin çocuklarına karşı tutarlılık göstermesi de önemlidir; bir gün izin verilen bir davranışın ertesi gün cezalandırılması gibi öngörülemez tutumlar, çocukta sınırları anlayamama ve istenmeyen davranışların pekişmesiyle sonuçlanabilir (Patterson, 1982). Patterson'un zorlayıcı aile etkileşimi modeli, özellikle tutarsız disiplin ve negatif pekiştireçlerin (ör., anne-babanın istemeden de olsa problem davranışı ödüllendirmesi) çocukta agresif ve uyumsuz davranışları nasıl pekiştirdiğini detaylı şekilde açıklamaktadır (Patterson, 1982).

Aile üyelerinin her birinin (anne, baba ve hatta kardeşlerin) çocuğun davranış gelişimindeki katkıları farklı olabilse de, anne ve babanın ortak tutum sergilemesi ve tutarlı bir çocuk yetiştirme yaklaşımı benimsemeleri çocuğun kafasında net

beklentiler oluşturması bakımından yararlıdır. Ebeveynler arası tutum farkları veya çelişkili mesajlar, çocukta kararsızlık ve kural tanımazlık gibi sorunlara neden olabilir (Dwairy, 2010). Öte yandan, anne ve babanın birlikte destekleyici ve ilgili olması, çocuk için çift taraflı bir güven ortamı yaratarak problem davranış gelişme olasılığını en aza indirebilir.

Aile içi uyumun ve eşler arası ilişkilerin niteliğinin, sadece eşlerin psikolojik iyi oluşunu değil, aynı zamanda çocuklara karşı sergilenen ebeveynlik tutumlarını da etkilediği bir çok çalışmada ortaya konmuştur. Nitekim evlilik doyumunun yüksek olduğu durumlarda, eşler arasında daha sağlıklı bir iletişim kurulmakta, bu da çocuklara gösterilen ilgi, anlayış ve tutarlı disiplin gibi olumlu ebeveynlik davranışlarına yansımaktadır. Öte yandan, evlilik doyumunun düşük olduğu ailelerde ebeveynlerin çocuklarına karşı ilgisizlik, tutarsız disiplin uygulamaları ve olumsuz davranışlar sergilediği rapor edilmiştir (Kaya ve Buğa, 2021).

Sonuç olarak aile; sevgi, güven, disiplin ve sosyal öğrenme bağlamında çocuğun davranışlarını biçimlendiren ilk okul olarak görülebilir. Erken çocuklukta aile ortamının sağlıklı olması, ileriki yaşlarda olumlu davranış örüntülerinin yerleşmesi için zemin hazırlarken; olumsuz aile koşulları ise risk faktörü oluşturmaktadır (Yavuzer, 2008; Aunola ve Nurmi, 2005).

2.1.4. Annelerin Çocuklara Yönelik İstismar Potansiyeli

Çocuk istismarı, çocuğun sağlığını, gelişimini veya onurunu zedeleyen her türlü fiziksel, duygusal, cinsel kötü muamele ya da ihmal davranışını kapsayan geniş bir kavramdır. Dünya Sağlık Örgütü (WHO, 2002) çocuk istismarını, “bir yetişkinin – genellikle bir ebeveyn veya bakıcının – bilerek ya da bilmeyerek, çocuğa zarar veren veya zarar verme olasılığı taşıyan davranışları” şeklinde tanımlamaktadır. İstismar eylemleri farklı türlerde ortaya çıkabilir: fiziksel istismar (çocuğa vurma, itip kakma, sert şekilde sarsma veya fiziki zarar verme girişimleri), duygusal istismar (aşağılama, tehdit etme, korkutma, sevgiden mahrum bırakma gibi çocuğun psikolojik olarak incinmesine yol ačan davranışlar), cinsel istismar (çocuğun rızası olamayacak şekilde cinsel eylemlere maruz bırakılması) ve ihmal (çocuğun temel bakım, beslenme, barınma, eğitim veya sağlık ihtiyaçlarının kasten veya ihmalkârca karşılanmaması) sıklıkla belirtilen istismar türleridir (Kempe ve Kempe, 1978;

Matters, 2014).

Annelerin çocuklarına yönelik istismar potansiyeli, anne rolündeki bireylerin yukarıda tanımlanan istismar davranışlarını sergilemeye ne derece yatkın olduğuna dair bir kavramdır. Bu potansiyel, genellikle annenin ebeveynlik tutumlarına, stres düzeyine, kendi çocukluk deneyimlerine, ruh sağlığına ve içinde bulunduğu sosyal koşullara bağlı olarak şekillenir (Milner, 1994). Her ne kadar çocuk istismarı her iki ebeveyn tarafından da gerçekleştirilebilse de, özellikle birincil bakım verici konumunda olan annelerin, çocukla daha fazla zaman geçirmelerinden ötürü istismar edici davranışlarla ilişkilendirilmesi literatürde sık rastlanan bir durumdur. Araştırmalar, annelerin çocuklarına yönelik istismar eğilimlerinin belirlenmesinde ebeveynlik stresi, ekonomik zorluklar, sosyal destek eksikliği ve anneye ait psikolojik sorunlar (depresyon, öfke kontrol problemi vs.) gibi faktörlerin önemli rol oynadığını göstermiştir (Sidebotham ve Heron, 2006). Örneğin, maddi sıkıntılar ve sosyal sorunlar yaşayan bir annenin, stres altında kaldığında çocuğa karşı daha sabırsız ve sert tepkiler verme olasılığı artabilmektedir.

Okul öncesi dönemde anneden kaynaklanabilecek istismar davranışları, çocuğun gelişimi üzerinde son derece yıkıcı sonuçlar doğurabilmektedir. Fiziksel ve duygusal istismara maruz kalan küçük çocuklarda davranışsal bozukluklar sık görülmektedir (Wolfe, 1999; İnik, 2020). Özellikle yaşamın ilk yıllarında, bakım veren kişi tarafından uygulanan şiddet veya duygusal ihmal, çocuğun temel güven duygusunu zedeleyerek güvensiz bağlanma geliştirmesine yol açabilir (Yolcuoğlu, 2010). Güvensiz bağlanma ortamında büyüyen çocukların ileriki yıllarda diğer insanlarla ilişkilerinde sorun yaşama, duygularını düzenlemekte güçlük çekme ve problem davranışlar sergileme olasılıklarının arttığı saptanmıştır (Veltman ve Browne, 2001). Bu bağlamda, anne istismar potansiyelinin yüksek olması, çocuğun okul öncesi dönemden başlayarak hem içe dönük (ör. korku, içe kapanma, düşük özsaygı) hem de dışa dönük (ör. agresyon, öfke patlamaları) problem davranışlar geliştirmesi için ciddi bir risk faktörü oluşturmaktadır.

Annelerin istismar potansiyeli ile çocukların problemleri arasındaki ilişkiyi irdelleyen araştırma bulguları dikkat çekicidir. Pekdoğan ve Kanak'ın (2017) çalışmasında, istismar farkındalığı düşük (yani istismar potansiyeli görece yüksek) annelerin okul öncesi çocuklarında saldırganlık, içe kapanma ve kaygı gibi problem

davranışların daha sık gözlemlendiği rapor edilmiştir. Ayrıca, Bağçeli Kahraman ve Çubukçu (2019) annelerin olumsuz ebeveynlik tutumlarının (örn. aşırı disiplin uygulama, sık eleştirme, duygusal mesafe koyma) çocukların davranış problemleriyle doğrudan bağlantılı olduğunu göstermiştir. Özellikle annelerin cezalandırıcı ve kontrolcü tutumlar sergilemesi, çocuklarda agresif davranışlar ve sosyal çekilme belirtilerinin artmasına yol açabilmektedir. Bu sonuçlar, anne istismar potansiyelinin çocuk davranışları üzerindeki olumsuz etkisini doğrular niteliktedir.

Türk literatüründe annelerin çocuk istismarı konusundaki eğilimleriyle ilgili yapılan çalışmalarda, anne-baba farkları da incelenmiştir. Örneğin, Yalçın ve Koçak ve Duman, (2014) tarafından Türkiye’de okul öncesi çocuklar üzerinde yapılan bir araştırmada, annelerin ve babaların istismar potansiyelinin çocuk üzerinde farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Babaların annelere göre çocuk istismar potansiyellerinin daha yüksek olduğu belirtilse de çalışma grubundaki anne ve babaların istismar puanları tehlikeli boyutta bulunmamıştır.

Anne istismar potansiyelinin çocuk davranışları üzerindeki etkisini açıklamak için bazı kuramsal çerçeveler de kullanılmaktadır. Sosyal Bilişsel Öğrenme Kuramı’na (Bandura, 1986) göre çocuklar, ebeveynlerinin davranışlarını gözlemleyerek model alırlar. Şiddet veya istismar davranışlarına maruz kalan bir çocuk, saldırganlığı bir iletişim veya problem çözme aracı olarak öğrenebilir. Nitekim, Gershoff (2002) fiziksel ceza ve istismar gören çocukların, ileride kendi davranışlarını düzenlerken daha agresif tepkiler verdiğini bildirmektedir. Benzer şekilde, bağlanma kuramı perspektifinden bakıldığında, anneden gelen istismar ve ihmalkar tutumlar çocuğun güvenli bağlanma gelişmesini engelleyerek onun duygusal düzenleme kapasitesini zayıflatır (Shonkoff ve Phillips, 2000). Bu çocuklar, hem içsel stresle başa çıkmada zorlanır hem de dış dünyaya karşı güvensizlik ve uyumsuzluk sergileyebilirler.

Tüm bu bulgular ışığında, anne istismar potansiyeli okul öncesi dönemdeki çocukların problemleri davranışlarını öngören güçlü bir risk etmeni olarak değerlendirilmektedir. Annenin istismar eğilimlerinin veya çocuğa zarar verme potansiyelinin erken dönemde tespit edilmesi ve gerekli önleyici adımların atılması, çocuğun sağlıklı psikososyal gelişiminin desteklenmesi açısından kritik öneme sahiptir.

2.1.5. Baba - Çocuk İlişkisi

Geleneksel olarak çocuk bakımında ikincil planda tutulduğu düşünülse de, babanın çocuk yaşamındaki rolü son yıllarda hem araştırmacıların hem de toplumun giderek daha fazla dikkatini çekmektedir. Baba-çocuk ilişkisi, çocuğun psikososyal gelişiminde önemli bir yere sahiptir ve babalar sadece maddi ihtiyaçları karşılayan figürler değil, aynı zamanda duygusal ve sosyal gelişimi şekillendiren temel etkileşim partnerleridir (Lamb, 2010). Yapılan güncel çalışmalar, aktif ve ilgili babalığın çocukların yaşam kalitesi, öz düzenleme becerileri, sosyal yeterlilikleri ve davranışsal uyumları üzerinde belirgin olumlu etkileri olduğunu ortaya koymaktadır (Pleck, 2010; Sarkadi et al., 2008). Artık babaların çocuk gelişimindeki katkıları, annelerin rolünü tamamlayıcı ve benzersiz yönleriyle ele alınmakta; babaların çocuklarıyla kurduğu olumlu iletişim ve etkileşimler, çocuk gelişiminin ayrılmaz bir parçası olarak değerlendirilmektedir.

Bağlanma Kuramı çerçevesinde başlangıçta birincil bağlanma figürünün anne olduğu vurgulansa da (Bowlby, 1969), sonraki çalışmalar babanın da çocuğa güven duygusu aşılama da kritik rol oynadığını göstermiştir. Özellikle baba ile kurulan güvenli bağlanma ilişkisi, çocuğun hem duygusal hem de davranışsal gelişiminde koruyucu bir faktör olabilmektedir. Güvenli bağlanma deneyimi yaşayan çocuklar, stres verici durumlarla karşılaştıklarında daha etkin başa çıkma stratejileri geliştirmekte ve dış dünyayı keşfetmeye daha istekli olmaktadır (Grossmann et al., 2002). Bununla birlikte, babalarıyla kurdukları ilişki sıcak ve destekleyici olan çocukların, akademik başarılarının daha yüksek olduğu, antisosyal davranışları daha az sergiledikleri ve sosyal ilişkilerinde, özellikle akranlarıyla kurdukları etkileşimlerde daha olumlu örüntüler gösterdikleri çeşitli araştırmalarda ortaya konmuştur (Atmaca Koçak, 2004). Bu bulgular, babanın sadece disiplin figürü değil, aynı zamanda sevgi ve güven kaynağı olduğunu da desteklemektedir.

Babalara özgü etkileşim tarzlarının çocuk gelişimine benzersiz katkıları olabileceği literatürde belirtilmektedir. Örneğin, babalar genellikle çocuklarıyla daha hareketli oyunlar oynar, hafif risk içeren fiziksel etkinliklere (ör. havaya atma, güreşme) daha fazla yer verir ve problem çözme konusunda çocuklarını cesaretlendirebilirler. Bu yapılandırılmış oyunlar ve meydan okumalar, çocuğun

özgüvenini, motor becerilerini ve sosyal problem çözme yeteneklerini pekiştirebilir (Roggman et al., 2002). Babalar, çocuklarının toplumsal rollerin öğreniminde önemli bir rol model olarak işlev görmektedirler. Özellikle çalışma disiplini, sosyal hak ve sorumluluklar ile cinsiyet rolleri gibi konularda babaların tutum ve davranışları, çocuklar tarafından dikkatle gözlemlenmekte ve içselleştirilmektedir. Bu süreçte, babaların eşitlikçi toplumsal cinsiyet rollerine sahip olmaları, çocuklarının uyumlu sosyal davranışlarıyla olumlu bir şekilde ilişkilidir. Ayrıca, babaların cezalandırıcı tutumlarının, çocukların sosyal uyum becerileri üzerinde olumsuz etkileri olduğu bulunmuştur. (Karadağ ve Akçınar, 2022) Bu açıdan, baba-çocuk ilişkisi çocuğun sadece çocukluk dönemi değil, yetişkinlikteki tutum ve davranışları üzerinde de iz bırakabilecek güçtedir.

Araştırma bulguları babanın ilgisi, birlikte geçirilen zamanın kalitesi ve olumlu etkileşim sıklığı arttıkça çocukların problemleri davranış sergileme olasılıklarının azaldığına işaret etmektedir. Örneğin, Flouri ve Buchanan (2003) uzunlamasına çalışmalarında, okul öncesi dönemde babaları tarafından yakından ilgilenilen, düzenli oyun ve etkinlik paylaşan çocukların ergenlik döneminde daha az davranış problemi (suça yönelme, okul terki vb.) yaşadıklarını bildirmiştir. Türkiye’de yapılan çalışmalarda da benzer şekilde, babayla olumlu ilişkiler kuran çocukların daha uyumlu olduğu gözlemlenmiştir. Kuzucu (2011), okul öncesi çocuklar ve babaları üzerinde yaptığı araştırmada, baba ile sıcak ve destekleyici ilişki içinde olan çocukların saldırganlık ve öfke gibi dışa vurum sorunları ile kaygı ve çekingenlik gibi içe vurum sorunlarının daha düşük düzeyde olduğunu saptamıştır. Yine Uzun ve Baran (2015), babaların çocuklarıyla ilişkisini değerlendirmiş ve olumlu baba-çocuk etkileşimi puanlarının yüksek olduğu durumlarda çocukların davranış problemleri düzeyinin anlamlı derecede düşük olduğunu rapor etmiştir. Benzer biçimde, Karasu (2022) da baba ilgisi ve katılımının, çocukların sosyal becerilerini artırdığını ve uyum sorunlarını azalttığını belirtmektedir.

Baba-çocuk etkileşiminin yetersiz kalması ya da çatışma temelli bir ilişki örüntüsüne sahip olması, okul öncesi dönemdeki çocukların hem duygusal gelişimlerini hem de davranışsal uyumlarını olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Yuvacı’nın (2019) gerçekleştirdiği çalışmada baba katılım düzeyinin azaldığı durumlarda çocukların problem davranışlarının arttığı belirtilmiştir. Benzer şekilde, Köyceğiz ve Özbey (2019) ebeveyn-çocuk ilişkilerinde çatışma düzeyini ele aldığı

çalışmasında, özellikle baba ile çocuk arasında yaşanan yoğun çatışmaların çocuklarda davranış sorunlarını artırdığı; buna karşın olumlu iletişim becerilerinin söz konusu olumsuz etkileri azaltabileceği belirlenmiştir. Elde edilen bulgular, babanın çocuk yaşamında düzenli, ilgili ve destekleyici bir rol üstlenmemesinin ya da mesafeli, ilgisiz bir tutum sergilemesinin, çocukta güven duygusunun zedelenmesine ve benlik algısının olumsuz etkilenmesine neden olabileceğini ortaya koymaktadır. Ayrıca otoriter ya da saldırgan baba tutumlarının, çocuğun dışa dönük problem davranışlar geliştirme riskini artırdığı görülmektedir. Bununla birlikte, baba rolünün zayıfladığı aile yapılarında, ebeveynlik yükünün tek başına anneye kalması aile içi dengenin bozulmasına yol açmakta; bu durum, çocuk açısından dolaylı bir stres kaynağı oluşturarak davranışsal sorunların şiddetlenmesine katkıda bulunabilmektedir. Aksoy ve Tatlı'nın (2019) gerçekleştirdiği çalışmada, babaların çocuklarıyla kurdukları olumlu ilişkiler ile babalık rolüne dair algılarının birbirini etkilediği tespit edilmiştir. Araştırma bulgularına göre, baba-çocuk ilişkisinin güçlenmesiyle birlikte babalık rolüne yönelik olumlu algı da artmakta; bu ilişki zayıfladığında ise söz konusu algıda azalma görülmektedir. Öte yandan, baba ile çocuk arasındaki çatışma düzeyi yükseldikçe, babaların kendi rollerine ilişkin algılarının da olumsuz yönde etkilendiği belirlenmiştir.

Bunun yanında toplumsal cinsiyet rolleri ve kültürel beklentiler, baba-çocuk ilişkilerinin biçimlenmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Geleneksel olarak, Türkiye'de babalar genellikle disiplin sağlayıcı ve mesafeli figürler olarak algılanmaktadır. Ancak, bu algının zamanla değişmeye başlamasıyla birlikte, babaların çocuk gelişimine olan katkıları daha belirgin hale gelmiştir. Erzeybek, (2015) ebeveynlerin benimsedikleri toplumsal cinsiyet rolleri tutumlarının, çocuk yetiştirme süreçlerini ve çocukların gelişimini etkilediği vurgulanmaktadır. Çalışmada, eşitlikçi cinsiyet rolleri benimseyen ebeveynlerin, çocuklarıyla daha sıcak ve destekleyici ilişkiler kurdukları, bu durumun da çocukların sosyal ve duygusal gelişimine olumlu yansıdığı belirtilmiştir.

Sonuç olarak, baba-çocuk ilişkisi çocuğun bilişsel, sosyal ve duygusal gelişiminin önemli belirleyicilerinden biridir. Baba ile kurulan güvene dayalı, sevgi dolu ve destekleyici bir ilişki, çocuğun sağlıklı kişilik gelişimine ve olumlu davranış örüntüleri kazanmasına yardımcı olurken; ilgisiz, sert veya kopuk bir baba-çocuk ilişkisi, çocuk için bir stres ve risk kaynağı haline gelebilir. Bu nedenle, anne kadar

babanın da çocuk gelişimindeki rolü üzerinde durulması ve babaların pozitif ebeveynlik konusunda teşvik edilmesi önemlidir.

2.1.6. Anne ve Baba Etkileşiminin Çocuk Davranışlarına Etkisi

Çocuk, gelişimini büyük ölçüde aile sistemi içinde sürdürdüğünden, davranışsal örüntülerini anlamlandırırken hem anne hem de baba etkilerinin birlikte ele alınması, daha bütüncül ve sistematik bir değerlendirme olanağı sunmaktadır (Minuchin, 1974). Literatürde ebeveyn etkileri çoğu zaman ayrı ayrı incelenmiş olsa da, son yıllarda anne ve baba rollerinin etkileşimsel katkılarına odaklanan çalışmaların sayısı artmaktadır (Krishnakumar ve Buehler, 2000). Özellikle annenin istismar potansiyelinin yüksek olması ve babanın düşük düzeyde ebeveyn ilgisi göstermesi ya da çocukla ilişkide yoğun çatışma yaşaması gibi olumsuz özelliklerin bir arada görüldüğü aile yapılarında, çocuğun davranışsal uyum güçlükleri yaşama riski belirgin şekilde artmaktadır (Knutson et al., 2005; El-Sheikh ve Erath, 2011). Bu çerçevede, ebeveynlik uygulamalarının tek tek değil, karşılıklı etkileşim içinde değerlendirilmesi; çocuğun duygusal ve davranışsal gelişimine yönelik daha kapsamlı bir kavrayış geliştirilmesine katkı sağlamaktadır (Belsky, 1984).

Yapılan araştırmalar, hem anne hem de babaya ait olumsuz ebeveynlik tutumlarının bir arada bulunmasının, çocukların davranışsal uyum problemleri üzerinde çarpan etkisi yaratabileceğini göstermektedir. Özellikle annelerin aşırı derecede cezalandırıcı ve otoriter yaklaşımlar sergilediği, babaların ise çocukla olan ilişkilerinde ilgisiz ya da mesafeli kaldığı aile yapılarında, çocuklarda gözlenen davranışsal sorunların daha yoğun yaşandığı bildirilmiştir. Bu bulgular, hem anne hem de babanın destekleyici ebeveynlik özelliklerinden yoksun olduğu durumlarda, çocuğun sosyal ve duygusal uyum problemleri geliştirme riskinin anlamlı ölçüde arttığını göstermektedir (Güler Kılıç ve Çekiç, 2022). Benzer biçimde, ebeveyn tutumlarının çocukların davranış gelişimi üzerindeki etkileri, yalnızca bireysel olarak değil, etkileşimsel düzeyde de değerlendirilmektedir. Ringoot ve arkadaşları (2021) tarafından yürütülen çalışmada, annelerin aşırı cezalandırıcı ve otoriter tutumlarının çocukların davranış problemleri üzerinde doğrudan olumsuz etkiler yarattığı; ancak babayla kurulan güvenli ve sıcak ilişkinin bu olumsuz etkileri kısmen hafifletebildiği gösterilmiştir. Bu bulgu, baba-çocuk ilişkisinin koruyucu ve dengeleyici bir rol

üstlenebileceğini ortaya koymakta ve her iki ebeveyn figürünün çocuk gelişimindeki rolünü birlikte ele almanın önemine işaret etmektedir.

Ebeveynlerin tutum ve davranışlarının uyumluluğu ya da çelişkisi de çocuk üzerindeki toplam etkiyi değiştirebilir. Patterson'un (1982) Zorlayıcı Aile Süreci Modeli, aile içinde ebeveynler arası tutarsızlığın ve negatif etkileşim döngülerinin çocuğun davranışlarında bozulmalara yol açabileceğini vurgular. Örneğin, anne ve baba disiplin konusunda sürekli çelişiyorsa (biri çok katıyken diğeri aşırı izin verici gibi), çocuk hangi kurallara uyması gerektiğini öğrenemez ve sınırları test eden davranışlar geliştirebilir. Ebeveynler arası tutarlılık ve ortak tutum, çocuğa net mesajlar ileterek istenmeyen davranışların azaltılmasında etkilidir (Dwairy, 2010). Bu nedenle, anne ve babanın çocuk yetiştirme konusunda işbirliği yapması ve uyumlu bir yaklaşım benimsemesi, problemlili davranışların önlenmesinde kritik görülmektedir.

Türkiye'de anne ve baba etkilerinin etkileşimini doğrudan inceleyen çalışma sayısı sınırlı olsa da, dolaylı olarak bu konuya ışık tutan araştırmalar mevcuttur. Örneğin, Parsak ve Kuzucu (2020) ebeveyn tutumları, çocukların empati becerileri ve saldırgan davranışları arasındaki ilişkileri incelemiş; anne-baba tutumlarının çocuklarda empati gelişimini etkilediğini ve empati düzeyinin de saldırganlık üzerinde azaltıcı bir etkiye sahip olduğunu göstermiştir. Bu bulgu, sağlıklı ebeveyn tutumlarının (her iki ebeveyninden gelen destekleyici tavırlar) çocukta koruyucu özellikler (empati gibi) geliştirerek problem davranış riskini düşürdüğünü düşündürmektedir. Yine bazı çalışmalar, anne-baba arasındaki ilişki kalitesinin (evlilik çatışmaları, uyum vs.) çocuk davranışlarında belirleyici olabileceğini, ev içinde huzurlu bir ortam olması halinde çocukların daha uyumlu, sürekli çatışma olan ailelerde ise çocukların daha saldırgan veya kaygılı olabildiğini bildirmektedir (Cummings ve Davies, 1994). Bu da dolaylı olarak anne ve babanın etkileşim biçiminin çocuk üzerindeki önemini gösterir.

Sonuç olarak, annenin istismara yönelik eğilimleri ile baba-çocuk ilişkisinin niteliği birlikte ele alındığında, çocuğun davranışsal uyum süreci ve problem davranış geliştirme riski daha kapsamlı bir şekilde değerlendirilebilmektedir. Ebeveynlerden birinin olumsuz tutumlarının, diğerebeveynin destekleyici ve olumlu yaklaşımlarıyla kısmen dengelenebileceği görülmekle birlikte; her iki ebeveynin de

risk oluşturan özellikler sergilediği durumlarda, çocuk açısından gelişimsel tehditlerin arttığı belirtilmektedir. Bu nedenle, aile yapısının bütünsel olarak değerlendirilmesi ve müdahale planlarının hem anneye hem de babaya yönelik olarak yapılandırılması, çocuklarda ortaya çıkabilecek davranışsal sorunların önlenmesi ve erken dönemde ele alınabilmesi açısından kritik bir önem taşımaktadır.

2.1.7. Ebeveynlikle İlgili Kuramlar

Araştırmamızın temelini oluşturan kuramsal çerçeve, çocuk davranışlarının gelişimini ve ebeveyn etkilerini çok boyutlu olarak açıklayan birden fazla teorik yaklaşımı içermektedir. Bu bölümde, özellikle Bronfenbrenner'in Ekolojik Sistem Kuramı, Bowlby'nin Bağlanma Kuramı ve Bandura'nın Sosyal Bilişsel Öğrenme Kuramı başta olmak üzere ilgili kuramsal yaklaşımlar özetlenecek; ayrıca Patterson'un Zorlayıcı Aile Etkileşimi modeli gibi konumuzla ilişkili diğer kuramlara da değinilecektir. Bu kuramlar, anne istismar potansiyeli ve baba-çocuk ilişkisinin çocukların problem davranışları üzerindeki etkilerini anlamamız için bize kavramsal bir temel sunar.

2.1.7.1. Ekolojik Sistem Kuramı

Araştırmamızın Ekolojik Sistem Kuramı, Urie Bronfenbrenner (1979) tarafından geliştirilmiş ve bireyin gelişimini içinde bulunduğu çevresel sistemlerin etkileşimiyle açıklayan bir kuramdır. Bronfenbrenner, çocuğun gelişimini tek başına çocuğun kendi özelliklerinin değil, onu saran çevresel katmanların bütünlük etkisinin şekillendirdiğini öne sürmüştür. Bu kurama göre, çocuk bir dizi iç içe geçmiş sistemin merkezinde yer alır:

Mikrosistem: Çocuğun doğrudan etkileşimde bulunduğu en yakın çevreyi içerir (aile, akranlar, öğretmenler gibi). Bu düzeyde, anne-baba-çocuk etkileşimleri kritik önem taşır. Araştırma konumuz açısından, anne istismar potansiyeli ve baba-çocuk ilişkisinin niteliği, çocuğun mikrosisteminin temel unsurlarıdır.

Mezosistem: Mikrosistemler arasındaki ilişkileri kapsar (ör. ailenin okul ile etkileşimi, anne ile baba arasındaki ilişki). Örneğin, anne ve baba arasındaki etkileşim kalitesi veya tutarlılığı (mezosistem ilişkisi), çocuğun davranışlarına

yansıyarak problemlı davranış riskini artırabilir veya azaltabilir.

Ekzosistem: Çocuğun doğrudan dahil olmadığı ancak onu dolaylı yoldan etkileyen daha geniş evre koşullarını içerir (ebeveynin işyeri koşulları, aileyi etkileyen sosyal politikalar, komşuluk çevresi vb.). Örneğin, babanın işsizlik stresi veya annenin sosyal destek ağının zayıf olması, çocuğa yansıyan ebeveynlik kalitesini etkileyebilir (annenin stres nedeniyle istismara yatkın hale gelmesi gibi).

Makrosistem: Kültürel değerler, inançlar, normlar ve toplumun genel yapısını kapsar. Toplumda ocuk yetiştirmeye dair genel inanışlar (r. “dayak cezanın gerekli bir parçasıdır” gibi bir inanışın yaygın olması) anne-babaların tutumlarını etkileyebilir. Benzer Şekilde, Karadağ ve Akçınar’ın (2022) bulguları, ataerkil toplumsal cinsiyet rollerinin babaların ocuk bakımına katılımını sınırlayıcı bir işlev gördüğünü göstermektedir. Araştırmada, geleneksel olarak babanın daha otoriter ve geri planda olması gerektiğine yönelik kültürel normların, babaların çocuklarıyla kurduğu etkileşim düzeyini olumsuz yönde etkileyebildiği vurgulanmıştır. Makrosistem düzeyindeki bu kültürel eğilimler, dolaylı da olsa anne istismar potansiyelini ve baba-ocuk ilişkisinin yapısını biçimlendirebilir.

Kronosistem: Zaman içindeki değişimleri ve tarihsel bağlamı ifade eder. Ailenin yaşam döngüsü içindeki olaylar (işsizlik, boşanma, taşınma gibi) veya toplumsal düzeydeki değişimler (ekonomik kriz, pandemi vb.), çocuğun gelişimini etkileyen çevresel koşulları zaman içinde değiştirebilir.

Ekolojik sistem kuramı, bu araştırmada ele aldığımız değişkenleri daha geniş bir bağlamda anlamlandırmamıza yardımcı olur. Örneğin, anne istismar potansiyelini yalnızca annenin bireysel eğilimi olarak değil, ekzosistem (sosyal destek, stres faktörleri) ve makrosistem (kültürel normlar) unsurlarından etkilenen bir olgu olarak değerlendirmemiz gerekir. Aynı Şekilde, baba-ocuk ilişkisi de sadece babanın bireysel tercihleriyle değil, ailenin mezosistem dinamikleri (r. anne-baba ilişkisi), makrosistem değerleri (r. babalık rolüne dair toplumsal beklentiler) gibi etkenlerle Őekillenebilir. Bu kuramsal bakış, bize bütüncül bir analiz imkânı verir; yani ocuk davranış problemlerini önlerken veya müdahale ederken, sadece çocuğa ya da tek bir ebeveyne odaklanmak yerine, çocuğu çevreleyen tüm sistemleri göz önünde bulundurmanın önemini vurgular (Bronfenbrenner ve Morris, 2006).

2.1.7.2. Bağlanma Kuramı

Bağlanma Kuramı, John Bowlby (1969, 1982) tarafından geliştirilen, çocuğun erken bakım verenıyla (genellikle anne) kurduğu duygusal bağın, ileriki yaşamındaki ilişkilerini ve duygusal dzenleme kapasitesini nasıl etkilediğini açıklayan bir kuramdır. Bağlanma kuramına göre, bir ocuk ile bakım veren arasındaki ilişki, çocuğun “içsel çalışma modeli” denilen, kendine ve dünyaya dair temel güven duygusunu şekillendirir. Bowlby, çocuğun hayatta kalabilmek için bakım verene yakın olma gereksiniminin evrimsel bir kökeni olduğunu, bu yakınlığın sağlanma derecesine göre çocukta güvenli ya da güvensiz bağlanma örüntülerinin olduğunu ileri sürmüştür.

Bağlanma rntleri genel olarak  ana kategoriye ayrılır: Güvenli bağlanma, kaygılı/kararsız (dirençli) bağlanma ve kaçıngan bağlanma (Ainsworth, vd. 2015). Güvenli bağlanma geliştiren ocuk, bakım vereni ihtiyaç duyduğunda yanında bulan, duygusal desteğe erişebilen ve bu sayede çevreyi keşfetmek için cesaretlendirilen çocuktur. Bu ocuklar ileride daha yüksek özgüvene, daha iyi sosyal becerilere ve stresle başa çıkmada daha fazla yetkinliğe sahip olma eğilimindedir. Kaygılı veya kaçıngan (güvensiz) bağlanma geliştiren çocuklar ise bakım verenin tutarsız, ihmal edici veya reddedici davranışları sonucu, ya sürekli endişe halinde ve yapışık (kaygılı tip) ya da duygusal olarak uzaklaşmış (kaçıngan tip) davranışlar sergilerler (Ainsworth, vd. 2015).

Araştırma konumuz çerçevesinde, anne istismar potansiyeli ve baba-ocuk ilişkisi, doğrudan bağlanma kalitesini etkileyen unsurlardır. Anne tarafından fiziksel veya duygusal istismara maruz kalan bir ocuk, annesiyle güvenli bir bağ geliştirmekte zorluk yaşayabilir. Bu durumda çocukta güvensiz bağlanma örüntüsü görülmesi ve bunun sonucunda ileriki yıllarda davranış problemleri yaşanması olasıdır (Shonkoff ve Phillips, 2000). Örneğin, annesi tarafından sık sık sert şekilde azarlanan veya fiziksel cezaya maruz kalan bir ocuk, kendini değersiz veya güvensiz hissedecek; bu da ya içe kapanma ve çekingenlik (kaygılı bağlanma sonucu) ya da saldırganlık ve öfke (tepkisel davranışlar) şeklinde yansıyabilecektir. Bağlanma kuramı, bu süreci “içsel çalışma modelleri” kavramıyla açıklar: İstismar gören ocuk, “ben sevilmeye layık değilim” veya “dünya tehlikeli ve güvensiz” şeklinde içsel inançlar geliştirebilir. Bu inançlar, çocuğun davranışlarına yön vererek

problemleri örüntüleri besleyebilir (Cassidy ve Shaver, 1999).

Baba-çocuk ilişkisinin bağlanma boyutu da son derece önemlidir. Her ne kadar Bowlby ilk çalışmalarında anneye odaklanmışsa da, daha sonraki araştırmalar çocukların babalarıyla da bağlanma ilişkisi kurduğunu ve bunun kalitesinin çocuğun uyumunda etkili olduğunu göstermiştir (Grossmann et al., 2002). Güvenli bağlanan babaların çocukları, duygusal düzenleme ve dışa dönük davranışlar konusunda daha olumlu özellikler gösterirler. Örneğin, babasıyla güvenli bağlanma ilişkisi olan okul öncesi bir çocuk, yeni bir ortama girdiğinde kendini güvende hissederek keşfe açık olur, çünkü bilir ki bir sıkıntı olduğunda babası (ya da annesi) ona destek olacaktır. Bu güven hissi, çocuğun öz-denetimini ve duygularını kontrol etmesini kolaylaştırır, böylece ani öfke patlamaları veya kaygı krizleri gibi problemler daha az görülür (Sroufe, 2005). Nitekim yapılan araştırmalar, annelik kaynaklı stres ve risk faktörlerine rağmen, babayla kurulan güvenli bağlanmanın çocukların davranışsal uyumunu destekleyici ve koruyucu bir işlev gördüğünü ortaya koymaktadır. Örneğin, Deneault ve arkadaşları (2021) tarafından yürütülen bir meta-analiz çalışmasında, erken çocukluk döneminde babayla güvenli bağ kurmuş çocukların dışa vurumcu davranış problemlerinin daha az görüldüğü ve bu bağın stresli aile ortamlarında dahi düzenleyici bir rol oynadığı bildirilmiştir. Benzer şekilde, Trumello ve ark. (2021) baba ebeveynlik stresinin, annenin stresinin çocuk üzerindeki olumsuz etkilerini dengeleyebileceğini göstermiştir. Bu bulgular, baba-çocuk bağlanmasının özellikle yüksek riskli bağlanmalarda çocuk gelişimini koruyucu bir tampon işlevi gördüğünü desteklemektedir.

Bağlanma kuramı ayrıca nesiller arası aktarıma da dikkat çeker: Anne-babanın kendi bağlanma öyküleri (kendi ebeveynleriyle ilişkileri) onların ebeveynlik tarzlarına yansiyabilir. Örneğin, çocukken istismar veya ihmal yaşamış bir annenin, kendi çocuğuna karşı da benzer tutumlar sergileme riski literatürde vurgulanmıştır (Tepe, 2018). Bu nedenle, anne istismar potansiyelini değerlendirirken, bağlanma kuramı bakış açısıyla, annenin geçmiş deneyimleri ve duygusal bağlanma tarihçesi de göz önünde bulundurulmalıdır.

2.1.7.3. Sosyal Bilişsel Öğrenme Kuramı

Sosyal Bilişsel Öğrenme Kuramı, Albert Bandura (1986) tarafından

geliştirilen ve davranışların sadece doğrudan deneyimle (ödül-ceza yoluyla) değil, aynı zamanda gözlem ve model alma yoluyla da öğrenildiğini öne süren bir kuramdır. Bandura'nın klasik deneylerinde (Bobo bebek deneyi gibi), çocukların yetişkinlerin saldırgan davranışlarını gözlemledikten sonra benzer şekilde saldırganlaştıkları gösterilmiştir. Bu kuramın temel ilkesi, insanlar arasındaki etkileşimlerde model alma (taklit) ve dolaylı pekiştirme mekanizmalarının önemli rol oynadığıdır.

Aile ortamı, sosyal öğrenme açısından çocuğun ilk ve en etkili öğrenme laboratuvarıdır. Çocuklar, anne ve babalarının sadece kendilerine yönelik tutumlarından değil, birbirleriyle ve başkalarıyla etkileşimlerinden de çok şey öğrenirler. Bir çocuk, annesinin sorunlar karşısında şiddete başvurduğunu veya babasının öfkeli olduğunda bağırıp çağırdığını görürse, bu davranışları normal ve kabul edilebilir çözüm yolları olarak içselleştirebilir. Örneğin, evde isteklerini ağlayarak veya öfke nöbetiyle elde eden bir çocuk, benzer stratejiyi okulda da kullanmaya çalışacaktır, çünkü öğrenmiştir ki bu davranış biçimi işe yarayabilir (model alma yoluyla öğrenme). Bandura (1986), özellikle aile içi şiddet döngüsünün sosyal öğrenme ile kuşaktan kuşağa aktarılabilirliğini vurgular. Yani, çocuklukta istismara tanık olan veya maruz kalan bir birey, eğer bu döngü bilinçli çabayla kırılmazsa, ileride ebeveyn olduğunda aynı davranış kalıplarını tekrarlama eğilimi gösterebilir.

Sosyal bilişsel öğrenme kuramı, anne istismar potansiyeli konusunda şu şekilde anlam kazanmaktadır: Eğer bir anne, kendi ebeveynlerinden istismarı bir sorun çözme aracı olarak öğrendiyse veya hayatındaki sorunlarla başa çıkmak için şiddete yönelmeyi model aldıysa, kendi çocuğuna karşı da benzer davranışlar sergileyebilir. Çocuk da bu davranışları gözlemleyerek, agresyonun iletişim kurmanın veya ihtiyaç gidermenin bir yolu olduğunu öğrenebilir (Gershoff, 2002). Böylece istismar ve şiddet, bir öğrenilmiş davranış olarak nesiller arası geçiş yapabilir. Bu kısır döngüyü kırmak için, sosyal öğrenme ilkelerine dayalı müdahaleler (ör. ebeveyn eğitimleri, olumlu disiplin modelleme) önerilmektedir.

Baba-çocuk ilişkisi açısından da sosyal bilişsel öğrenme kuramı oldukça açıklayıcıdır. Çocuklar, babalarının davranışlarını yakından gözlemler ve taklit ederler. Örneğin, baba çocuğuyla veya eşiyle saygılı, sabırlı ve empatik bir iletişim kuruyorsa, çocuk da sosyal ilişkilerinde bu olumlu davranış kalıplarını

benimseyecektir. Tam tersine, baba sürekli sınırlı, küfür eden veya şiddet kullanan bir model çiziyorsa, çocuk için de saldırganlık “erkeklik göstergesi” veya “normal bir tepki” haline gelebilir. Erkek çocukların özellikle babalarını model alma eğilimi yüksek olduğundan, babanın olumlu bir rol model olması problemlili davranışların önlenmesinde kilit rol oynar (Black, Sussman ve Unger, 2010). Kız çocukları için de babanın tutumu önemlidir; örneğin, babasından yeterince ilgi ve sevgi görmeyen kız çocukları, ileriki yaşamlarında özgüven eksikliği veya uygun olmayan arayışlar gibi riskli davranışlar gösterebilirler (Bandura, 1986).

Sosyal bilişsel öğrenme kuramının aile içi etkileşimlere uyarlanmış özel bir versiyonu da Patterson’un Zorlayıcı (Coercive) Aile Süreci Modelidir. Bu modele göre, ebeveyn ile çocuk arasındaki etkileşimlerde istenmeyen davranışlar bazen farkında olmadan pekiştirilir ve bir öğrenme döngüsü haline gelir (Patterson, 1982). Örneğin, çocuk ağladığında anne pes edip istediğini veriyorsa, çocuk “ağlama = ödül kazanma” şeklinde bir öğrenme edinir. Aynı şekilde, anne sınırlendiğinde çocuğa vurup ardından pişmanlıkla ödüller veriyorsa, çocuk hem şiddeti bir iletişim şekli olarak öğrenir hem de bu davranışın sonunda ödül geleceğini düşündüğü için tekrarlayabilir. Bu tür döngüler, aile içinde problem davranışların süreklilik kazanmasına neden olur. Patterson’un modeli, bu döngüleri kırmak için ebeveynlere tutarlı disiplin ve pozitif pekiştirme kullanımı konusunda eğitim verilmesi gerektiğini savunur.

Özetle, sosyal öğrenme perspektifi, ailede gördüğümüzü yaparız ilkesine dayanır. Çocukların problemlili ya da uyumlu davranışlar geliştirmesinde, ebeveynlerinin onlara sergilediği modeller belirleyicidir. Bu kuram, anne istismar potansiyelinin yüksek olduğu bir ailede çocuğun saldırgan davranışlar öğrenebileceğini, buna karşın baba-çocuk ilişkisinin olumlu olduğu bir ailede çocuğun sağlıklı sosyal davranışlar geliştirebileceğini öngörmemize olanak tanır. Bu nedenle, çocuk davranış problemlilerini anlamada ve müdahalede, aile içi modelleme süreçlerini dikkate almak büyük önem taşır.

2.1.7.4. Diğer İlgili Kuramlar

Yukarıda ele alınan üç temel kuram dışında, çocukların davranışsal gelişimini ve ebeveyn etkilerini açıklamakta yararlı olan başka teorik yaklaşımlar da bulunmaktadır. Bunlardan biri, Aile Sistemleri Kuramı'dır. Minuchin (1974) tarafından geliştirilen bu kuram, aileyi bir sistem olarak ele almakta ve sistemin herhangi bir üyesinde meydana gelen bir değişimin, sistemin diğer tüm üyelerini etkileyebileceğini vurgulamaktadır. Örneğin, bir ailede anne yüksek düzeyde stres altında olduğunda ve bu nedenle istismara eğilimli davranışlar sergilediğinde, bu durum yalnızca çocuğu değil, baba figürünü de etkileyebilir. Aile içindeki işlevsellik bozulduğunda, çocuklar çoğu zaman bu dengesizliği davranışsal problemlerle ifade etmektedir (Cox ve Paley, 1997).

Bir diğer önemli yaklaşım, Monroe ve Simons (1991) tarafından geliştirilen Diathesis-Stress Modelidir. Bu modele göre, çocukların davranışsal problemleri geliştirme eğilimleri, bireysel duyarlılıkları ile çevresel stres faktörlerinin etkileşimiyle şekillenir. Örneğin, duygusal düzenleme becerileri zayıf olan bir çocuk, istismara yatkın bir ebeveynle büyüdüğünde problemlerli davranışlar geliştirme olasılığı artmaktadır. Ancak aynı çocuk, destekleyici ve olumlu bir ebeveynlik ortamında büyürse, bu risk faktörü ortadan kalkabilir veya etkisi azaltılabilir. Bu model, çocukların bireysel farklılıklarına duyarlılık göstererek ebeveyn davranışlarının etkilerini anlamada önemli katkılar sunmaktadır.

Son olarak, Gelişimsel Psikopatoloji yaklaşımı, çocukluk çağı deneyimleri ile ileriki psikolojik sonuçlar arasındaki bağlantıları incelerken risk ve koruyucu faktörleri bir arada değerlendirir (Cicchetti ve Lynch, 1993). Bu yaklaşım, tek bir risk faktörünün (örneğin anne istismar potansiyeli) farklı çocuklarda farklı sonuçlara yol açabileceğini, sonuçta ortaya çıkan davranış probleminin çok-etkenli olduğunu vurgular. Örneğin, anne istismar potansiyeli yüksek ancak baba desteği de yüksek bir durumda, çocuğun problem davranış geliştirmeden sağlıklı bir gelişim göstermesi olasıdır (babanın koruyucu etkisi sayesinde). Bu nedenle, risk (istismar potansiyeli) ve koruyucu (olumlu baba ilişkisi) faktörlerin etkileşimini anlamak, bulgularımızı yorumlarken bize yol gösterecektir.

Sonuç olarak, bu kuramsal yaklaşımlar, anne istismar potansiyeli ve baba-çocuk ilişkisinin çocukların problemlerli davranışları üzerindeki etkilerini daha

derinlemesine anlamak için çok yönlü bir perspektif sunmaktadır. Ekolojik Sistem Kuramı, bağlanma kuramı ve sosyal bilişsel öğrenme kuramına ek olarak bu yaklaşımlar da, araştırma bulgularının analiz edilmesinde yol gösterici olacaktır.

2.2. İlgili Araştırmalar

2.2.1. Türkiye’de Yapılan Çalışmalar

Türkiye’de yapılan çalışmalar, kültürel ve sosyal bağlamın etkileriyle birlikte benzer değişkenleri incelemiş ve genel olarak uluslararası literatürle uyumlu bulgular elde etmiştir. Özellikle okul öncesi dönemde çocuk davranış sorunları üzerine Türkiye’de yapılan araştırmalar, aile dinamiklerinin belirleyici rolünü teyit etmektedir.

Baba-çocuk ilişkisine odaklanan yerli araştırmalar da son yıllarda artmıştır. Kuzucu (2011) babaların çocuklarıyla geçirdiği zamanın niteliğini ve babalık rolüne katılım düzeyini ölçmüş; sonuçta, ilgili ve şefkatli babaların çocuklarında davranış problemlerinin daha az, sosyal becerilerin ise daha fazla olduğunu bildirmişlerdir.

Özbe (2012) tarafından gerçekleştirilen bir araştırmada, ebeveynlerin evlilik uyumu ve algıladıkları sosyal destek ile altı yaş çocuklarının problem davranışları arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırma sonuçları, çocukların problem davranışlarıyla ebeveynlerin sosyal destek sistemleri arasında negatif yönde ve anlamlı bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur. Ayrıca, çocukların dışa yönelim problem davranışlarıyla ebeveynlerin evlilik uyumları arasında da negatif yönde ve anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir.

Güven (2013), çocukların davranışsal uyumu ile algıladıkları anne-baba çatışması arasındaki ilişkileri incelediği çalışmasında, duygu sosyalleştirme davranışlarının bu ilişki üzerinde aracı bir rol oynadığını saptamıştır. Elde edilen bulgular, çocukların ev içindeki çatışma algısının davranış problemlerini etkileyebileceğini ve bu etkinin, ebeveynlerin çocukla kurduğu duygusal etkileşim kalitesiyle şekillenebileceğini göstermiştir.

Derman ve Başal (2013) tarafından gerçekleştirilen bir araştırmada, 5-6 yaş arası çocuklarda gözlenen davranış problemleri ile ebeveyn tutumları arasındaki

ilişki incelenmiştir. Araştırma sonuçları, çocukların %60,6'sında en az bir davranış problemi olduğunu ve bu problemlerin cinsiyete göre farklılık gösterdiğini ortaya koymuştur. Ayrıca, ebeveynlerin tutumlarının çocukların davranış problemleri üzerinde anlamlı bir etkisi olduğu belirlenmiştir.

Uzun ve Baran (2015), Çocuk Ebeveyn İlişkisi Ölçeği'nin baba formunu geliştirerek baba-çocuk ilişkisinin farklı boyutlarda incelenmesine olanak sağlamışlardır. Bu çalışmada, baba ile olumlu ilişkilerin çocukların davranışsal uyumlarını güçlendirdiği; çatışmalı veya uyumsuz ilişkilerin ise saldırganlık, kaygı ve içe kapanma gibi davranış problemleriyle ilişkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

İkiz ve Samur (2016), okul öncesi dönem çocuklarında gözlenen fiziksel ve ilişki saldırganlık davranışlarını ebeveyn tutumları açısından incelemiş; otoriter ve baskıcı ebeveyn tutumlarının çocuklarda saldırganlık düzeyini artırdığını, buna karşın demokratik tutumların daha düşük saldırganlıkla ilişkili olduğunu ortaya koymuştur.

Topçu Bilir ve Sop (2016) tarafından gerçekleştirilen bir araştırmada, okul öncesi dönemindeki çocukların aile ilişkileri ile problem davranış düzeyleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırma sonuçları, anne-çocuk çatışma düzeyinin artmasıyla birlikte çocuklarda görülen davranış problemlerinin de arttığını ortaya koymuştur.

Kırman ve Doğan (2017) tarafından gerçekleştirilen meta-sentez çalışmasında ebeveynler arasındaki iletişim sorunları ve düşük düzeyde evlilik uyumu, çocukların davranış problemlerini artıran çevresel faktörlerden biri olduğu belirtilmiştir. Çalışma, ebeveynlik sürecinde eşler arası iş birliğinin çocuğun gelişimi açısından kritik olduğunu vurgulamaktadır.

Uludağlı (2017) tarafından yapılan çalışmalarda, babaların çocuklarının yaşamına aktif olarak katılmalarının; çocukların gelişim süreçleri, babaların ebeveynlik deneyiminden duyduğu tatmin ve eşler arası ilişkiler üzerinde olumlu etkiler yarattığı ifade edilmektedir. Ebeveynlik sürecine etkin biçimde dâhil olan babaların, bu rollerinden daha fazla doyum aldıkları ve eşleriyle daha sağlıklı iletişim kurdukları belirtilmektedir. Ayrıca babalarıyla daha fazla etkileşim kurma şansı bulan çocukların, sosyal-duygusal, bilişsel ve fiziksel alanlarda gelişimsel olarak avantaj sağladıkları vurgulanmaktadır.

Aksoy Tatlı (2019) çalışmasında babaların çocuk yetiştirmedeki tutumları ile çocukların sosyal davranışları arasındaki ilişkiyi incelemiş ve ilgili babalık davranışlarının çocukların empati ve uyum becerilerini olumlu etkilediğini göstermiştir.

Bağçeli Kahraman ve Çubukçu (2019), annelerin sert disiplin ve eleştirel tutumlarının 3-6 yaş çocuklarda saldırgan davranış ve uyum sorunlarıyla pozitif ilişkili olduğunu bulmuştur. Bu çalışma, Türk toplumunda da anne tutumlarının çocuk üzerindeki etkisini göstermesi açısından önemlidir.

Kadal (2019), çocuklardaki davranış problemlerinin anne tutumları ile ilişkili olduğunu ve özellikle aşırı koruyucu ve otoriter tutumların bu problemleri artırdığını belirtmiştir.

Sorakin, Altınay ve Çerkez (2019) tarafından yürütülen araştırmada, baba desteğinin çocukların sosyal-duygusal gelişimi üzerindeki etkisi incelenmiştir. Elde edilen bulgular, çocukların gelişiminde sadece annenin değil, babanın da etkisinin kritik olduğunu ortaya koymuştur.

Yuvacı (2019) baba katılımının okul öncesi dönem çocuklarının sosyal yetkinlikleri ve davranış problemleri üzerindeki etkilerini incelemiştir. Bulgular, babaların çocuklarıyla daha fazla zaman geçirmesinin ve etkin katılımının, çocukların sosyal becerilerini artırdığını ve problemleri azalttığını göstermiştir.

Kanak ve Pekdoğan (2020) tarafından yapılan bir çalışmada, 3-6 yaş çocuğa sahip ebeveynlerin duygusal istismar potansiyelleri bazı değişkenler açısından incelenmiştir. Araştırma, ebeveynlerin duygusal istismar potansiyellerinin cinsiyet, eğitim düzeyi ve gelir düzeyi gibi demografik değişkenlere göre farklılık gösterdiğini ortaya koymuştur.

Genç ve Tolan (2021) tarafından yapılan bir çalışmada, 5-6 yaş grubundaki çocuklarla yapılan oyun terapisi uygulamalarının çocukların sosyal bozukluklarının tedavisinde etkili olduğu belirlenmiştir. Araştırma, oyun terapisinin çocukların sosyal becerilerini geliştirmede ve davranış problemlerini azaltmada etkili bir yöntem olduğunu ortaya koymuştur.

Deleş ve Kaytez (2022) tarafından gerçekleştirilen bir araştırmada, okul öncesi dönem çocuğu olan anne babaların çatışma durumları ve öz yeterlik algıları incelenmiştir. Araştırma sonuçları, ebeveynlerin öz yeterlik düzeylerinin çatışma düzeylerini negatif yönde ve anlamlı düzeyde etkilediğini ortaya koymuştur.

Karasu (2022) tarafından gerçekleştirilen bir araştırmada, okul öncesi dönem çocuklarının baba-çocuk ilişkileri ve aile katılımları incelenmiştir. Araştırma sonuçları, babanın eğitim durumunun çocuk ile olan ilişkisini etkilediğini göstermektedir.

Kaya ve Buğa (2021) tarafından yürütölen bir çalışmada, evlilik doyumu yüksek olan bireylerin çocuklarına karşı daha ilgili, sabırlı ve tutarlı ebeveynlik davranışları gösterdikleri; evlilik doyumunun düşük olduğu durumlarda ise zayıf ebeveyn takibi, tutarsız disiplin ve fiziksel cezalandırma eğilimlerinin arttığı belirlenmiştir.

şenol (2021) tarafından gerçekleştirilen araştırma, okul öncesi dönemde çocuğu bulunan toplam 502 ebeveynin çocuk ihmali ve istismarına ilişkin farkındalık düzeyleri ile bu olguların çocuklar üzerindeki etkilerine yönelik bilgi seviyelerini incelemiştir. Çalışma, ebeveynlerin demografik özellikleri ile bu konudaki bilgi ve farkındalık düzeyleri arasındaki ilişkileri ortaya koymayı amaçlamıştır. Araştırma sonuçlarına göre, ebeveynlerin yaşları, cinsiyetleri, eğitim düzeyleri ve meslekleri, çocuk istismarı ve ihmali konusunda sahip oldukları farkındalık ve bilgi düzeylerini anlamlı biçimde etkilemektedir. Özellikle, kadın ebeveynlerin farkındalık düzeyleri erkek ebeveynlere kıyasla daha yüksek bulunmuştur. Ayrıca yükseköğrenim görmüş ebeveynlerin, istismarın etkilerine dair bilgi düzeyleri daha kapsamlıdır. Yaş ilerledikçe ve mesleki deneyim arttıka, çocukların maruz kalabileceği ihmalkâr ya da istismara dayalı davranışların tanımlanması ve bu davranışların çocuklar üzerindeki uzun vadeli olası etkilerinin anlaşılma oranı artmaktadır. Çalışma, toplum genelinde çocuk ihmal ve istismarına yönelik bilgi eksikliklerinin varlığına dikkat çekmekte ve bu konuda farkındalık artırıcı eğitim programlarının gerekliliğine işaret etmektedir.

Özyürek, Güney ve Keser (2023) tarafından yapılan bir çalışmada, babaların okul öncesi çocuklarına karşı ilgi ve istismar düzeylerini etkileyen faktörler incelenmiştir. Araştırma, babaların çocuklarına yönelik ilgilerinin orta düzeyde

olduğunu ve istismar farkındalıklarının ise orta düzeyde olduğunu ortaya koymuştur. Ayrıca, babaların çocuklarına yönelik ilgileri ile istismar bilgi düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki olmadığı belirlenmiştir.

Cesur ve Yurdakul (2024) tarafından gerçekleştirilen güncel bir araştırmada, ebeveyn-çocuk ilişkisi ile çocuklarda görülen davranış sorunları arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırma bulguları, ebeveyn-çocuk ilişkisinin niteliğinin çocukların davranışsal uyumunda belirleyici bir rol oynadığını ortaya koymuştur. Özellikle sıcak, ilgili ve tutarlı ebeveyn davranışlarının çocuklarda olumlu davranış örüntülerini desteklediği; buna karşın ihmalkâr, otoriter veya aşırı denetleyici ebeveyn tutumlarının ise davranış problemleriyle anlamlı düzeyde ilişkili olduğu belirlenmiştir. Çalışmada, ebeveynin çocukla kurduğu ilişkinin duygusal niteliği ve etkileşim kalitesinin, çocuğun hem sosyal hem de duygusal gelişimi açısından kritik bir öneme sahip olduğu vurgulanmıştır.

Ekici (2024) tarafından yapılan yeni bir çalışmada, aile özellikleri ile okul öncesi eğitime devam eden çocukların problem davranışları arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırma, ailelerin sosyo-ekonomik düzeyleri ile çocukların davranış problemleri arasında anlamlı bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur.

Semiz ve Ören (2024), baba tutumlarının çocukların sosyal beceri düzeylerine olan etkisini incelemiş ve demokratik tutum sergileyen babaların çocuklarının daha yüksek düzeyde sosyal becerilere sahip olduklarını saptamıştır.

2.2.2. Yurt Dışında Yapılan Çalışmalar

Erken çocukluk döneminde ortaya çıkan davranış problemleri, aile içi etkileşim dinamiklerinden ve ebeveynlik stillerinden doğrudan etkilenmektedir. Yurt dışında bu konuyla ilgili olarak yapılan araştırmalar, anne istismar potansiyeli ve baba-çocuk ilişkisi gibi değişkenlerin, çocukların davranışsal gelişimi üzerindeki etkilerini kapsamlı biçimde ele almıştır.

Wolfe (1999), istismarın çocuklarda duygusal düzenleme kapasitesini zayıflattığını ve bu durumun uzun vadede içe dönüklük, kaygı ve sosyal geri çekilme gibi davranış bozukluklarına neden olduğunu belirtmiştir. Araştırmacı, istismara maruz kalan çocukların, özellikle okul öncesi dönemde, akranlarıyla

karşılaştırıldığında daha yoğun davranış problemleri gösterdiğini ortaya koymuştur.

Veltman ve Browne (2001) çeşitli çalışmaların sonuçlarını derledikleri bir derleme makalesinde, erken çocuklukta ihmal ve istismarın çocukların hem bilişsel gelişiminde geriliklere hem de davranışsal sorunlara (ör. dikkat eksikliği, saldırganlık) yol açtığını ortaya koymuştur. Bu bulgular, farklı toplumlarda anne-baba kaynaklı kötü muamelenin benzer olumsuz sonuçlar doğurduğunu göstermektedir.

Belsky ve Fearon (2002), ebeveynlerin tutumlarının ve aile içi çatışma düzeylerinin çocuk davranış problemleriyle olan ilişkisini inceledikleri çalışmalarında, yüksek düzeyde ebeveyn çatışmasının çocukta dışa dönük davranışları tetiklediğini göstermiştir.

Gershoff (2002) tarafından yapılan bir meta-analiz, fiziksel cezalandırmanın çocuklarda saldırganlık ve antisosyal davranışları artırdığını göstermiştir. Bu analizde, özellikle erken çocuklukta uygulanan cezalandırıcı disiplin stratejilerinin, çocukların ileriki dönemlerde daha ciddi davranış problemleri yaşamasına zemin hazırladığı vurgulanmıştır.

Grossmann ve arkadaşları (2002), 16 yıl süren bir boylamsal çalışmada, çocukların babalarıyla geliştirdiği güvenli bağlanma ilişkilerinin, hem davranışsal hem de bilişsel açıdan olumlu sonuçlara yol açtığını ortaya koymuştur. Araştırma, özellikle baba ile oyun temelli etkileşimin çocuğun kendine güvenini artırdığını ve problem davranışları azalttığını belirtmiştir.

Benzer şekilde, Amerika Birleşik Devletleri'nde Flouri ve Buchanan (2003) tarafından yürütülen bir araştırma, babaları ergenlik dönemi de dahil sürekli ilgili ve destekleyici olan çocukların davranışsal sorunlarının, babası erken yaşta aileden ayrılmış veya ilgisiz kalmış akranlarına göre anlamlı düzeyde daha düşük olduğunu belirtmektedir. Bu tip çalışmalar, farklı kültürel bağlamlarda dahi baba etkinliğinin evrensel bir yarar sağlayabildiğini göstermesi bakımından önemlidir.

Sidebotham ve Heron (2006) Birleşik Krallık'ta yürüttükleri kapsamlı çalışmada, düşük sosyoekonomik düzey ve yüksek ebeveynlik stresi gibi faktörlerin anne-baba kaynaklı çocuk istismarı riskini artırdığını; istismara maruz kalan çocukların ise okul öncesi dönemde davranış problemleri geliştirme olasılığının

belirgin derecede yükseldiğini rapor etmişlerdir.

Babaların çocuk gelişimindeki etkisini irdeleyen uluslararası çalışmalar da dikkat çekicidir. Sarkadi ve arkadaşları (2008), çeşitli ülkelerde yapılan araştırmaları inceledikleri çalışmalarında, babaların çocuklarının yaşamına aktif katılımının çocukların davranış ve psiko-sosyal uyumuna pozitif katkı sağladığını bulmuşlardır. Özellikle babaların bakım verme, oyun oynama, rehberlik etme gibi rollerde etkin olmalarının, çocuklarda daha az davranış problemi ve daha yüksek sosyal başarı ile ilişkili olduğu gösterilmiştir.

Vando, Rhule-Louie, McMahon ve Spieker (2008) tarafından gerçekleştirilen çalışmada, bebeklik dönemindeki bağlanma örüntüleri ile ilkökul birinci sınıftaki çocukların davranış problemleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırma bulgularına göre, güvenli bağlanma geliştiren çocukların davranışsal sorunlar gösterme olasılığı daha düşüktür; kaygılı, kaçınan veya dezorganize bağlanma biçimleri sergileyen çocukların ilerleyen dönemlerde dışa dönük ve içe dönük problem davranışlar gösterme riskinin arttığı gözlemlenmiştir.

Fearon ve arkadaşları (2010) ise, güvensiz bağlanmanın çocuklarda hem içe kapanma hem de saldırganlık gibi davranışsal problemlerle ilişkilendiğini ve ebeveyn tutarsızlığının bu ilişkiyi pekiştirdiğini göstermiştir.

Lamb (2010), baba-çocuk ilişkisine dair uzun dönemli çalışmalarında, babaların sıcak, destekleyici ve tutarlı yaklaşımlarının çocukların davranışsal uyumu üzerinde koruyucu bir etki oluşturduğunu belirtmiştir. Özellikle okul öncesi yaş grubunda, babalarıyla güvenli bağ kuran çocukların, sosyal ilişkilerde daha başarılı ve uyumlu oldukları gözlenmiştir.

Pleck (2010), baba katılımının çocuğun duygusal gelişiminde belirleyici olduğunu ve özellikle çatışmasız, destekleyici baba ilişkilerinin çocuğun sosyal yeterliliğini artırdığını ifade etmiştir. Araştırmacı, baba katılımının çocukların problem çözme becerileri ile öz düzenleme kapasitelerini olumlu yönde etkilediğini ileri sürmüştür.

Cicchetti ve Toth (2016), çocuk istismarının çocukların gelişimsel süreçleri üzerindeki etkilerini çok düzeyli bir bakış açısıyla ele alarak, gelişimsel psikopatolojiyi kapsamlı bir şekilde incelemiştir. Araştırmacılar, biyolojik,

psikolojik ve çevresel faktörlerin etkileşiminin, istismar mağduru çocukların davranışsal ve duygusal uyumlarını nasıl şekillendirdiğini ortaya koymuştur. Çalışmada, özellikle erken çocukluk döneminde yaşanan travmatik deneyimlerin, çocuğun beyin gelişimini, duygusal düzenleme becerilerini ve sosyal ilişkilerini olumsuz etkileyebileceği vurgulanmıştır. Ayrıca, istismarın etkilerinin sadece bireysel düzeyde değil, aynı zamanda aile, okul ve toplum bağlamında da değerlendirilmesi gerektiği belirtilmiştir.

ABD’de yapılan uzun süreli bir araştırmada küçük yaştaki çocukların problem davranışlarının, babaların onlarla ilgilenme düzeyini etkilediği, ancak erken çocukluk döneminde baba katılımının çocuk davranışlarını sonraki yıllarda sınırlı düzeyde etkilediği bulunmuştur (Flouri ve ark., 2016). Bu 7 yıllık boylamsal çalışmada (Birleşik Krallık, Millennium Cohort Study verileri kullanılarak), babaların 3, 5 ve 7 yaşlarındaki çocuklarla oyun oynama, fiziksel ve eğitsel etkinliklere katılım düzeyi ölçülmüş; çocukların davranış problemleri de aynı dönemlerde değerlendirilmiştir. Sonuçlar, genel olarak babaların erken dönemdeki yoğun katılımının iki yıl sonra çocukların problem davranışlarını anlamlı derecede azaltmadığını, hatta bazı durumlarda neden-sonuç ilişkisinin tersine döndüğünü göstermiştir. Örneğin 3 yaşında daha fazla hiperaktif ve saldırgan davranış sergileyen çocukların, 5 yaşında babaları tarafından daha fazla zaman ve ilgi gördüğü; yani çocuklardaki problem davranışın babaları daha fazla dahil olmaya ittiği rapor. Bununla birlikte, baba katılımının 5 yaştan 7 yaşa kadar olan etkilerine bakıldığında, 5 yaşında daha ilgili olan babaların çocuklarının 7 yaşında akran ilişkileri problemlerinde küçük de olsa bir azalma gözlenmiştir.

Megahead ve Deater-Deckard (2017), Mısır bağlamında yürüttükleri çalışmalarında, ebeveynlik stresinin çocukların psikososyal uyumları üzerindeki etkilerini incelemişlerdir. Araştırma bulgularına göre, yüksek düzeyde ebeveynlik stresi, çocukların uyum sorunlarını artırmakta; özellikle duygusal düzenleme, sosyal ilişkiler ve davranış kontrolü gibi gelişimsel alanlarda olumsuzluklara yol açmaktadır.

İtalya’da yürütülen bir araştırmada, anne-baba çiftlerinin katılımıyla ebeveynlerin çocuk davranışlarını algılamaları, ebeveynlik stresi ve çocuk istismar potansiyeli arasındaki dinamikler incelenmiştir (Miragoli ve ark., 2018). Bu

çalışmada okul öncesi çocuk sahibi 259 anne-baba, Çocuk Davranış Listesi, Ebeveyn Stres İndeksi ve Çocuk İstismar Potansiyeli Envanteri ölçeklerini doldurmuştur. Sonuçlar, hem annelerin hem de babaların çocuğun davranışlarını daha problemleri algılamalarının kendi ebeveynlik streslerini ve istismar potansiyellerini yükselttiğini göstermiştir. Özellikle annelerin çocuklarını sorunlu olarak algılama düzeyi, hem kendi istismar riski hem de eşlerinin (babaların) ebeveynlik stresi ve istismar potansiyeli üzerinde etkili bulunmuştur. Annelerin yaşadığı stres yükseldikçe babanın fiziksel istismar riski de artmıştır. Dahası, annelerin çocuklarını problemleri görme eğiliminin, ebeveynlik stresi üzerinden hem kendi istismar potansiyellerini hem de babanın istismar potansiyelini dolaylı olarak artırdığı belirlenmiştir.

Baba-çocuk ilişkisi bağlamında özellikle baba sıcaklığı (şefkat ve destek gösteren tutum) ve baba ilgisi, çocukların davranış problemlerini azaltıcı etkiye sahip bulunmuştur. Güney Kore’de yapılan boylamsal bir araştırma, ailevi stres etkenlerinin (ör. ekonomik zorluklar, baba psikolojik sıkıntısı ve eşler arası çatışma) çocukların ileriki dışa dönük problem davranışları üzerindeki etkisini incelerken, bu etkide babanın sıcak ebeveynlik tutumunun aracı rolünü vurgulamıştır (Park ve Dotterer, 2018). 1,784 aileyi içeren bu 3 yıllık çalışmada, olumsuz aile yaşantıları ve baba kaynaklı stres etkenlerinin, babaların çocuklarına gösterdiği sıcaklığın azalmasına yol açtığı; düşük baba sıcaklığının da çocuklarda daha fazla dışa yönelimli davranış problemi ile sonuçlandığı saptanmıştır. Özellikle babanın depresif belirtileri veya özgüven düşüklüğü gibi psikolojik sıkıntılarının ve ebeveynler arası çatışmaların, baba-çocuk etkileşimindeki sıcaklığı azaltarak çocukta davranış problemlerine zemin hazırladığı anlaşılmıştır.

Dagan ve arkadaşlarının (2021) farklı ülkelerden birçok çalışmayı birleştirerek yaptığı araştırmada, hem anneye hem de babayla kurulan güvenli bağın, çocuklarda daha az içe kapanma, saldırganlık ve karşıt gelme gibi sorunlu davranışlarla ilişkili olduğu bulunmuştur. Özellikle sadece babayla güvenli bağ kuran çocukların, annenin olumsuz etkilerine rağmen daha iyi uyum gösterdiği görülmüştür.

Başka bir çalışmada, erken çocuklukta baba ile güvensiz bağlanma yaşayan çocukların hem dışa vurum problemleri (ör. saldırganlık, öfke nöbetleri) hem de içe yönelim problemleri (ör. kaygı, içe kapanma) düzeylerinin güvenli bağlananlara

kıyasla daha yüksek olduğunu ortaya koymuştur (Deneault ve ark., 2021). Bu çalışmada baba-çocuk bağlanma ilişkisi ile çocuk sorun davranışları arasındaki etkinin büyüklüğü, anne-çocuk bağlanmasındaki etkiye yakın bulunmuştur.

Babaların psikolojik durumu ve çocukla etkileşim kalitesi, çocuk davranışları üzerinde birlikte etkili olabilmektedir. Kanada’da düşük sosyoekonomik düzeye sahip ailelerle yürütülen bir çalışmada, baba ruhsal sıkıntısı (ör. depresyon, stres) ile okul öncesi çocukların davranış problemleri arasındaki ilişkide, baba-çocuk etkileşim kalitesinin aracı rolü test edilmiştir (Dubois-Comtois ve ark., 2021). Üç ila beş yaş aralığında çocuğu olan 81 baba-çocuk çiftini içeren bu araştırmada, babaların çocuklarıyla serbest oyun ve oyuncak toplama gibi etkileşimli görevlerdeki davranışları gözlemlenmiş; ayrıca babaların ebeveynlik stresi ve psikolojik sıkıntıları kendi beyanlarıyla, çocukların davranış problemleri ise hem anne hem baba raporlarıyla değerlendirilmiştir. Bulgular, babanın çocuğuyla oyun sırasında sergilediği duyarlı ve olumlu etkileşimlerin düşük olduğu durumlarda, babanın yaşadığı psikolojik sıkıntının çocuğun içe dönük ve dışa dönük davranış problemleriyle daha güçlü ilişkili olduğunu göstermiştir. Başka bir deyişle, babanın ruhsal açıdan zorlandığı ailelerde eğer baba-çocuk etkileşim kalitesi de zayıfsa, çocuklarda problem davranış görülme olasılığı artmaktadır.

Anne istismar potansiyeli ile çocuk davranış sorunları arasındaki ilişki, anne-baba-çocuk üçgenindeki etkileşimler bağlamında da incelenmiştir. Aile sistemleri yaklaşımıyla yapılan boylamsal bir araştırma, annelerin ebeveyn-çocuk saldırganlık riski (çocuğa yönelik fiziksel istismar eğilimi) yüksek olduğunda, bir süre sonra hem annelerin partner şiddetine maruz kalma olasılığının hem de annelerin bildirdiği çocuk davranış problemlerinin arttığını ortaya koymuştur Aynı çalışmada, annelerin erken dönemde problemlili olarak nitelendirdiği çocukların, ileriki yıllarda hem annede daha fazla partner şiddeti mağduriyetiyle hem de babanın bildirdiği çocuk sorunlarıyla ilişkili olduğu görülmüştür. Ayrıca annelerin çocuklarına yönelik yüksek istismar potansiyelinin, yalnızca çocuk davranış sorunlarıyla değil, aynı zamanda babaların maruz kaldığı partner şiddetiyle de ilişkili olduğu bulunmuştur. (Pu ve Rodriguez, 2021).

Annelerin çocuklarını istismar etme potansiyeli, çocukların davranışsal uyumunu etkileyebilecek kritik bir risk faktörüdür. Yurt dışında yapılan araştırmalar,

annelerin yüksek istismar potansiyeline sahip olmasının çocuklarda daha fazla problemli davranışla ilişkili olabileceğini göstermiştir. Örneğin, madde kullanımı tedavisi gören annelerle yapılan bir çalışmada, birden fazla risk faktörünün birikimli etkisinin hem çocuklardaki davranış problemlerini hem de ebeveynin istismar potansiyelini artırdığı bulunmuştur. Bu çalışmada 99 anne incelenmiş ve ebeveynlik stresinin, birikimli risk ile sonuç değişkenleri arasındaki ilişkiyi kısmen aracılaştırdığı belirlenmiştir. Yani, birikmiş risk faktörleri (ör. yoksulluk, mental sağlık sorunları) yüksek olan annelerde, yüksek ebeveynlik stresi çocuklarda daha çok davranış problemi ve annelerde daha yüksek istismar riski ile sonuçlanmıştır (Gusler ve Moreland, 2022).

Hem yurt dışı hem de yurt içi literatürü bir arada değerlendirecek, ortak sonuç şudur: Ebeveynlerin tutum ve davranışları ister ayrı ayrı ister birlikte ele alınsın, erken çocukluk dönemindeki davranış sorunlarının güçlü yordayıcıları arasındadır. Farklı toplumlarda yürütülen araştırmalar, sevgi dolu, destekleyici ve tutarlı ebeveynlik uygulamalarının çocukları problemli davranışlardan koruduğunu; bunun aksine, sert, ihmalkar veya tutarsız ebeveyn yaklaşımlarının çocuklarda uyum ve davranış problemlerini artırdığını tekrarlar ortaya koymuştur. Bu evrensel olgu, inceleme konusu olan “anne istismar potansiyeli ve baba-çocuk ilişkisinin çocukların problemli davranışlarına etkileri” bağlamında da literatürel bir dayanak oluşturmaktadır.

3. YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli

Okul öncesi eğitime devam eden çocukların anne istismar potansiyeli ve baba çocuk ilişkisinin problemleri davranışlara etkisinin incelenmesini hedefleyen bu araştırmada betimsel tarama modelinde, ilişkisel tarama yöntemi kullanılmıştır. İlişkisel araştırmada amaç değişkenler arasındaki ilişkiyi tespit etmektir (Büyüköztürk vd., 2016).

3.2. Evren ve Örneklem

Balıkesir ilinde yer alan Karesi ve Altieylül ilçelerinde 2023/2024 eğitim-öğretim yılında Milli eğitim bakanlığına bağlı okullarda, okul öncesi eğitime devam eden 36-72 aylık çocuklardan problem davranış gösteren 157 çocuk belirlenmiş, bu çocukların anneleri, babaları ve öğretmenleri çalışma grubunu oluşturmuştur.

Araştırmanın çalışma grubunu oluşturan okul öncesi eğitime devam eden çocukların, annelerinin ve babalarının demografik özelliklere yönelik bilgiler (öğrenim durumu, medeni durumu, çocuk sayısı, çalışma durumu, meslek) ile çalışma grubunda yer alan çocukların demografik özellikleri ve verilerin toplandığı okul kurumlarına ilişkin bilgiler aşağıda yer alan tablolarda belirtilmiştir.

Tablo 1. Çalışma Grubunda Yer Alan Annelerin Demografik Özellikleri

Kategori	Tanım	F	%
Annelerin Öğrenim Durumu	İlkokul	18	11,46
	Ortaöğretim	27	17,2
	Lise	45	28,66
	Üniversite	55	35,03
	Lisansüstü	12	7,64
Annelerin Medeni Durumu	Evli	122	77,71
	Bekar	35	22,29
Annelerin Çocuk Sayısı	1	48	30,57
	2	85	54,14
	3	17	10,83
	4	4	2,55
	5	3	1,91
Çalışma Durumu	Sürekli Çalışıyor	94	59,87
	Zaman Zaman Çalışıyor	16	10,19
	Çalışmıyor	47	29,94
Meslek	Devlet Memuru	37	23,57
	İşçi	20	12,74
	Özel Sektör	25	15,92
	Esnaf	18	11,46
	Çiftçi	10	6,37
	Ev Hanımı	47	29,94

Tablo 1’de yer alan annelere ilişkin demografik verilere bakıldığında 18’i (%11,46) ilkokul, 27’si (%17,20) ortaöğretim, 45’i (%28,66) lise, 55’i (%35,03) üniversite ve 12’si (%7,64) lisansüstü mezunudur.

Annelerin 122’si (%77,71) evli, 35’i (%22,29) bekârdır.

Katılımcı annelerin 48’i (%30,57) bir çocuğa, 85’i (%54,14) iki çocuğa, 17’si (%10,83) üç çocuğa, 4’ü (%2,55) dört çocuğa ve 3’ü (%1,91) beş çocuğa sahiptir.

Annelerin 94’ü (%59,87) sürekli çalışmakta, 16’sı (%10,19) zaman zaman çalışmakta, 47’si (%29,94) ise çalışmamaktadır.

Annelerin 37’si (%23,57) devlet memuru, 20’si (%12,74) işçi, 25’i

(%15,92) özel sektör çalışanı, 18'i (%11,46) esnaf, 10'u (%6,37) çiftçi ve 47'si (%29,94) ev hanımıdır.

Tablo 2. Çalışma Grubunda Yer Alan Babaların Demografik Özellikleri

Kategori	Tanım	F	%
Babaların Öğrenim Durumu	İlkokul	19	12,10
	Ortaöğretim	24	15,29
	Lise	48	30,57
	Üniversite	52	33,12
	Lisansüstü	14	8,92
Babaların Medeni Durumu	Evli	122	77,71
	Bekar	35	22,29
Babaların Çocuk Sayısı	1	48	30,57
	2	85	54,14
	3	17	10,83
	4	4	2,55
	5	3	1,91
Çalışma Durumu	Sürekli Çalışıyor	146	92,99
	Zaman Zaman Çalışıyor	11	7,01
	Çalışmıyor	-	-
Meslek	Devlet Memuru	48	30,57
	İşçi	20	12,74
	Özel Sektör	38	24,2
	Esnaf	27	17,2
	Çiftçi	10	6,37
	Diğer	14	8,92

Tablo 2'de yer alan babalara ilişkin demografik verilere bakıldığında 19'u (%12,10) ilkokul, 24'ü (%15,29) ortaöğretim, 48'i (%30,57) lise, 52'si (%33,12) üniversite ve 14'ü (%8,92) lisansüstü mezunudur.

Babaların 122'si (%77,71) evli, 35'i (%22,29) bekârdır.

Babaların 48'i (%30,57) bir çocuğa, 85'i (%54,14) iki çocuğa, 17'si (%10,83) üç çocuğa, 4'ü (%2,55) dört çocuğa ve 3'ü (%1,91) beş çocuğa sahiptir.

Babaların 146'sı (%92,99) sürekli çalışmakta, 11'i (%7,01) zaman zaman

çalışmaktadır; çalışmayan baba bulunmamaktadır.

Babaların 48'i (%30,57) devlet memuru, 20'si (%12,74) işçi, 38'i (%24,20) özel sektör çalışanı, 27'si (%17,20) esnaf, 10'u (%6,37) çiftçi ve 14'ü (%8,92) “diğer” meslek grubunda yer almaktadır.

Tablo 3. Çalışma Grubunda Yer Alan Çocukların Demografik Özellikleri

Kategori	Tanım	F	%
Çocukların Cinsiyeti	Kız	67	42,68
	Erkek	90	57,32
Çocukların Öğrenim Gördüğü Kurum Türü	Anaokulu	98	62,42
	Anasınıfı	59	37,58
Çocukların Yaşı	36-48 ay	35	22,29
	48-60 ay	64	40,76
	60-72 ay	58	36,94
	Toplam	157	100

Tablo 3’de yer alan çocukların demografik özelliklerine bakıldığında çocukların 67’si (%42,68) kız, 90’ı (%57,32) erkektir.

Çocukların 98’i (%62,42) anaokuluna, 59’u (%37,58) anasınıfına devam etmekte olduğu görülmektedir.

Diğer taraftan çocukların 35’i (%22,29) 36–48 ay aralığında, 64’ü (%40,76) 48–60 ay aralığında, 58’i (%36,94) ise 60–72 ay aralığında olduğu belirlenmiştir.

Tablo 4. Verilerin Toplandığı Okul Kurumlarına İlişkin Bilgiler

Okul Türü	F	%
Anaokulu	8	47,06
Anasınıfı	9	52,94
Toplam	17	100

Tablo 4’de araştırma verilerinin toplandığı okul kurumlarının türlerine ait bilgilere yer verilmektedir. Okul kurumlarının dağılımına bakıldığında 8’inin (%47,06) anaokulu, 9’unun da (%52,94) anasınıfı olduğu görülmektedir.

Anasınıflarının ise 4'ü (%50) ortaokul bünyesine bağlı iken diğer 4'ü (%50) ilkokul bünyesinde yer almaktadır.

Bu araştırma kapsamında, okul öncesi eğitime devam eden çocukların anne istismar potansiyeli ile baba-çocuk ilişkisi düzeylerinin problemleri davranışlar üzerindeki etkisini incelemek amacıyla, Balıkesir ili Karesi ve Altieylül ilçelerinde yer alan okul öncesi eğitim kurumları arasından seçim yapılmıştır. Seçim sürecinde ulaşılabilirlik, uygunluk ve gönüllülük esasları dikkate alınarak toplamda 17 okul öncesi eğitim kurumu çalışmaya dâhil edilmiştir. Kurum türlerine ilişkin detaylı bilgi Tablo 4'de sunulmuştur.

3.3. Veri Toplama Araçları Ve Teknikleri

Araştırma sürecinde veri toplamak amacıyla demografik bilgi formuna ek olarak üç farklı ölçme aracı kullanılmıştır: “Okul Öncesi Davranış Sorunları Tarama Ölçeği (OÖDSTÖ)”, “Çocuk-Ebeveyn İlişki Ölçeği – Baba Formu (ÇEİÖ-BF)” ve “İstismar Farkındalık Ölçeği – Ebeveyn Formu”. Kullanılan veri toplama araçları ile analiz sürecinde uygulanan yöntemler ayrıntılı biçimde açıklanmıştır.

3.3.1. Demografik Bilgi Formu

Araştırmacı tarafından çocukların ve ebeveynlerin demografik bilgilerini elde edebilmek amacıyla hazırlanan bilgi formunda annenin ve babanın; öğrenim durumu, medeni durumu, çocuk sayısı, çalışma durumu, mesleği, çocuklarının; yaşı, cinsiyeti, öğrenim gördüğü kurum türü gibi değişkenler yer almıştır.

3.3.2. Okul Öncesi Davranış Sorunları Tarama Ölçeği (OÖDSTÖ)

Okul Öncesi Davranış Sorunları Tarama Ölçeği, Behar (1976) tarafından okul öncesi dönem çocuklarının davranış sorunlarını değerlendirmek amacıyla geliştirilen Preschool Behavior Questionnaire (PBQ) temel alınarak oluşturulmuştur. Bu ölçek, ilk olarak Rutter (1967) tarafından erkek ilkokul öğrencilerinin davranışlarını değerlendirmek amacıyla geliştirilen bir anketin maddelerinin yeniden düzenlenmesiyle ortaya çıkmıştır. Kanlıklılıçer (2005) tarafından Türkçeye

uyarlanmış ve geçerlik-güvenirlik çalışmaları yapılmıştır. Ölçek, ülkemizde "Okul Öncesi Davranış Sorunları Tarama Ölçeği" adıyla bilinmektedir.

Bu ölçme aracı, çocuklarda görülen davranış problemlerini üç temel boyutta incelemektedir: saldırgan-düşmanca davranışlar, endişe-ağlama, dikkatsizlik ve aşırı hareketlilik. 3-6 yaş grubundaki çocuklar için geliştirilmiş olan ölçek, öğretmenler tarafından doldurulmakta ve toplam 30 maddeden oluşmaktadır (Kanlıkılıçer, 2005).

OÖDSTÖ, çocuklardaki duygusal sorunlara işaret eden belirtilerin erken dönemde fark edilmesini kolaylaştırmak amacıyla geliştirilmiş, gözleme dayalı bir değerlendirme aracı olarak kullanılmaktadır. Ölçekteki her madde, "Geçerli Değil (0)", "Bazen Geçerli (1)" ve "Kesinlikle Geçerli (2)" şeklinde puanlandırılmaktadır. Ölçekte elde edilen toplam puanlar, çocuğun davranış sorunlarının genel düzeyini belirlemektedir. Eğer bir çocuk toplam puan açısından üst %10'luk dilime (17 ve üzeri puan) giriyorsa, davranışlarında normalin dışında bir sapma olduğu düşünülmekte ve çocuğun yeniden değerlendirilmesi önerilmektedir. Ayrıca alt boyutlara yönelik yüksek puanlar da belirli alanlarda riskin varlığına işaret etmektedir. (Kanlıkılıçer, 2005).

Öğretmenlerin çocukları uzun süreli gözlemlenmeleri ve bu gözlemler doğrultusunda ölçeği doldurmaları, değerlendirme sürecinin geçerliliğini artırmaktadır. Öğretmenler bu değerlendirme sonuçlarını ailelerle paylaşarak, gerekirse uzman yönlendirmesi yapabilir. Ailelerin bazı durumlarda çocuklarının sorunlarını fark edememesi veya inkar etmesi durumunda öğretmen gözlemlerini not edebilir ve ölçeği belirli aralıklarla tekrarlayarak davranış örüntüsünü takip edebilir. (Kanlıkılıçer, 2005).

Güvenirlik çalışmalarında ölçeğin iç tutarlılığı Cronbach Alfa katsayısı ile .92, Guttman split-half tekniğiyle ise .89 olarak belirlenmiştir. Yapılan faktör analizleri sonucunda ölçeğin üç boyutlu bir yapıya sahip olduğu görülmüştür: saldırganlık/düşmanlık, endişe ve ağlama eğilimi, aşırı hareketlilik ve dikkatsizlik. Ek olarak, ölçeğin kriter geçerliği Kapçı (1990) tarafından uyarlanan "Okul Öncesi Davranış Ölçeği (ODÖ)" ile karşılaştırmalı analizler yapılarak test edilmiştir ve iki ölçek arasında anlamlı uyum bulunmuştur.

Tüm bu geçerlik ve güvenilirlik analizleri, OÖDSTÖ'nün okul öncesi dönemdeki çocukların davranışsal sorunlarını güvenilir ve geçerli bir şekilde değerlendirmeye yönelik etkili bir araç olduğunu ortaya koymaktadır (Kanlıkılıçer, 2005).

3.3.3. Çocuk Ebeveyn İlişkisi Ölçeği - Baba Formu (ÇEİÖ-BF)

Bu araştırmada veri toplamak amacıyla "Çocuk Ebeveyn İlişkisi Ölçeği - Baba Formu (ÇEİÖ-BF)" kullanılmıştır. Ölçeğin orijinali, Pianta (1992) tarafından geliştirilmiş olan "Child-Parent Relationship Scale" temel alınarak oluşturulmuştur. Türkçeye uyarlama, geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları Uzun ve Baran (2015) tarafından gerçekleştirilmiştir. Ölçek hazırlanırken anne-baba-çocuk etkileşimi alanındaki literatür, bağlanma kuramı ve Bağlanma Q-Set ölçeğinden yararlanılmıştır.

Ölçeğin geliştirilme sürecinde, 4.5-5.5 yaş aralığındaki çocuklara sahip 714 ebeveynden elde edilen veriler analiz edilmiştir. Ölçeğin yapısı üç alt boyuttan oluşmaktadır: olumlu ilişkiler, uyumsuzluk ve çatışma. Bu alt boyutlar çocuğun babasıyla olan ilişkisini çok yönlü şekilde değerlendirme imkânı sunmaktadır. Düşük puanlar daha olumlu ilişkilere işaret etmektedir. ÇEİÖ-BF'nin uygulanma süresi her baba için ortalama 30 dakikadır.

Ölçek, toplam 30 maddeden oluşmakta ve bu maddeler beşli Likert tipi bir derecelendirme sistemiyle (1: Kesinlikle uygun değil – 5: Kesinlikle çok uygun) yanıtlanmaktadır. Maddelerin dağılımı; olumlu ilişki boyutunda 14 madde, bağlanma alt boyutunda 6 madde ve çatışma alt boyutunda 10 madde şeklindedir.

Geçerlik çalışmalarında ölçeğin dil geçerliği, kapsam geçerliği ve yapı geçerliği (hem açımlayıcı hem doğrulayıcı faktör analizi) değerlendirilmiştir. Ölçeğin güvenilirliği ise Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayısı ve test-tekrar test yöntemiyle belirlenmiştir. Ölçeğin tümü için Cronbach Alpha katsayısı .71, olumlu ilişkiler alt boyutu için .76, uyumsuzluk alt boyutu için .61 ve çatışma alt boyutu için .62 olarak saptanmıştır. Tavşancıl'a (2006) göre, .60 ile .80 arası değerler yeterli güvenilirlik düzeyini ifade etmekte olup, elde edilen bu değerler ÇEİÖ-BF'nin güvenilir bir ölçme aracı olduğunu göstermektedir.

Test-tekrar test güvenilirliği kapsamında, ilk uygulamadan dört hafta sonra yapılan tekrar uygulama sonucunda elde edilen korelasyon değerleri; ölçeğin tamamı için .92, olumlu ilişkiler boyutu için .94, uyumsuzluk boyutu için .90 ve çatışma boyutu için .92 ($p < .01$) olarak bulunmuştur. Bu sonuçlar, ölçeğin zaman içerisinde tutarlı ölçümler sunduğunu ve güvenilirliğini desteklemektedir.

ÇEİÖ-BF, baba-çocuk ilişkisini ölçmeye yönelik geçerli ve güvenilir bir araç olarak okul öncesi dönemde ebeveyn-çocuk etkileşimini değerlendiren çalışmalarda yaygın şekilde kullanılmaktadır (Uzun ve Baran, 2015; Pianta, 1992).

3.3.4. İstismar Farkındalık Ölçeği – Ebeveyn Formu

Bu araştırmada, ebeveynlerin çocuklarına yönelik potansiyel istismar eğilimlerini belirlemek amacıyla geliştirilmiş olan "İstismar Farkındalık Ölçeği – Ebeveyn Formu" kullanılmıştır. Beşli Likert tipi bir derecelendirme sistemine sahip olan bu ölçek; "hiç katılmıyorum (1)" ile "tamamen katılıyorum (5)" arasında sıralanan seçeneklerden oluşmaktadır. Toplamda 18 maddeden meydana gelen ölçek, ebeveynlerin günlük yaşam içerisinde çocuklarına yönelik davranışlarında istismar potansiyelini değerlendirmeyi hedeflemektedir.

Ölçekte yer alan maddeler; çocuğa fiziksel müdahalede bulunma, bedensel yaralanmalara yönelik ebeveyn tutumları, çocuğun temel gereksinimlerinin göz ardı edilmesi ya da cinsellikle ilgili davranışlara verilen tepkiler gibi farklı boyutlarda istismarı konu edinmektedir. Ölçekten alınan yüksek puanlar, bireyin çocuklarına yönelik potansiyel istismar düzeyinin yüksek olduğuna işaret etmektedir. Bu form hem bireysel hem de grup uygulamaları için uygundur ve uygulanması yaklaşık 10 dakika sürmektedir.

Geçerlik çalışmalarında öncelikle kapsam geçerliği ele alınmıştır. Literatür taramasına ve mevcut ölçme araçlarının incelenmesine dayanarak geliştirilen ilk 25 madde, üç farklı uzmanlık alanından (okul öncesi eğitimi, eğitim bilimleri ve dilbilgisi) toplam beş uzmana sunulmuştur. Uzmanlardan, maddelerin istismar davranışlarını ölçme yeterliliğini, dilsel uygunluğunu ve anlaşılabilirliğini değerlendirmeleri istenmiştir. Elde edilen uzman görüşleri, Lawshe yöntemi

(Yurdugül, 2005) ile analiz edilmiştir. Bu yöntemde uzmanların her bir maddeye ilişkin “gerekli” görüşü belirlenir ve bu verilerden kapsam geçerlik oranları (KGO) hesaplanır. Tüm maddeler için uzmanlar “uygun” değerlendirmesi yapmış ve böylece her bir madde için KGO değeri 1.00 olarak bulunmuştur. Bu da ölçeğin içerik geçerliğinin oldukça güçlü olduğunu göstermektedir.

Yapı geçerliğini değerlendirmek amacıyla yapılan Açıklayıcı Faktör Analizi (AFA) sonucunda, ölçeğin tek faktörlü bir yapı sergilediği ve toplam varyansın %76’sını açıkladığı görülmüştür. Bu analizde ölçek maddelerinin faktör yüklerinin .76 ile .93 arasında değiştiği saptanmıştır. Maddelerin yüksek faktör yükleri ve öz değerleri, ölçeğin yapısal geçerliğinin yeterli düzeyde olduğunu desteklemektedir.

Güvenirlilik analizlerinde ise Cronbach Alfa katsayısı ve test-tekrar test yöntemi kullanılmıştır. Ölçeğin iç tutarlılık düzeyi oldukça yüksektir; Cronbach Alpha değeri .98 olarak hesaplanmıştır. Ayrıca ölçme aracının kararlılığını belirlemek amacıyla dört hafta arayla gerçekleştirilen iki uygulama sonucunda test-tekrar test korelasyon katsayısı $r = .94$ olarak bulunmuştur. Bu sonuçlar, ölçeğin güvenilirliğinin yüksek olduğunu ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak, İstismar Farkındalık Ölçeği – Ebeveyn Formu, ebeveynlerin çocuklarına yönelik istismara açık tutumlarını belirlemek için geçerli ve güvenilir bir araç olarak değerlendirilmektedir (Pekdoğan, 2017; Yurdugül,2005).

3.4. Verilerin Toplanma Süreci

Araştırma kapsamında kullanılacak verilerin toplanabilmesi amacıyla öncelikle, çalışmada yer alan Okul Öncesi Davranış Sorunları Tarama Ölçeği (OÖDSTÖ), İstismar Farkındalık Ölçeği – Ebeveyn Formu, Çocuk Ebeveyn İlişki Ölçeği- Baba Formu (ÇEİÖ-BF) adlı ölçme araçlarının kullanımına yönelik gerekli izinler, ilgili araştırmacılarla e-posta yoluyla iletişime geçilerek alınmıştır (Bkz. EK-5). Etik kurallar doğrultusunda, çalışma başlamadan önce Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Etik Kurulu ve Balıkesir İl Milli Eğitim Müdürlüğü tarafından araştırmanın uygulanmasına onay verilmiştir (Bkz. EK-1, EK-2).

İlgili kurum izinlerinin alınmasının ardından, rastgele belirlenen 17 okul öncesi eğitim kurumuna araştırma hakkında bilgilendirme ziyaretleri

gerçekleştirilmiş ve kurum yöneticileri ile öğretmenlere çalışmanın amacı ve süreci hakkında açıklamalarda bulunulmuştur. Çalışmada yer alması planlanan annelere yönelik bilgilendirmeler, okul yönetimi aracılığıyla veli iletişim gruplarında duyurulmuş ve araştırma hakkında temel bilgiler paylaşılmıştır.

Katılımcıların gönüllü katılımını sağlamak amacıyla, öğretmenlere, annelere ve babalara Veli Onam Formu ve Katılımcı Bilgilendirme Formu sunulmuş; çalışmaya katılımın tamamen gönüllülük esasına dayandığı açıkça belirtilmiştir (Bkz. EK-3, EK-4).

Veriler, 2023-2024 eğitim-öğretim yılı içerisinde Ekim 2023 ile Mayıs 2024 tarihleri arasında, toplanmıştır. İlk aşamada, çocukların öğretmenlerine Okul Öncesi Davranış Sorunları Tarama Ölçeği (OÖDSTÖ) dağıtılmış ve her öğretmenden, sınıfındaki çocukları değerlendirmesi istenmiştir. Toplanan ölçeklerin analizi sonucunda, problem davranış sergilediği belirlenen 157 çocuk çalışma grubuna dahil edilmiştir.

Bu çocukların annelerine, “Demografik Bilgi Formu” ve “İstismar Farkındalık Ölçeği – Ebeveyn Formu” ulaştırılmış; formları 7 gün içerisinde eksiksiz şekilde doldurmaları istenmiştir. Aynı şekilde, babalara “Demografik Bilgi Formu” ile “Çocuk Ebeveyn İlişki Ölçeği- Baba Formu (ÇEİÖ-BF)” ulaştırılarak veri toplama süreci sürdürülmüştür.

Doldurulan formlar, okul yöneticileri tarafından araştırmacıya teslim edilmiş ve veriler analiz sürecine alınmıştır. Tüm uygulama süreci, etik ilkeler (Etik Kurul İzin Sayısı: E-82780280-300-301412) doğrultusunda şeffaf ve gönüllülük esaslı bir biçimde yürütülmüştür (Bkz. EK-1).

3.5. Verilerin Analizi

Bu çalışmada, araştırma değişkenlerine ilişkin verilerin analizine başlanmadan önce betimsel istatistikler (aritmetik ortalama, standart sapma, çarpıklık ve basıklık katsayıları) hesaplanmıştır. Verilerin normal dağılıma uygunluğunu değerlendirmek amacıyla çarpıklık ve basıklık değerleri ile birlikte dağılım grafiklerinden yararlanılmıştır (Tablo 5). Çarpıklık (skewness) ve basıklık (kurtosis) Z skorlarının ± 1.96 aralığında yer alması durumunda verilerin normal dağılım

zellikleri taşıdığı kabul edilmiştir (bkz. Field, 2013). Normal dağılım varsayımının sağlandığı bulgularına ulaşıldıktan sonra değişkenler arasındaki ilişkileri incelemek için korelasyon analizi yapılmış, ardından değişkenler arası yordayıcı etkileri belirlemek amacıyla regresyon analizi uygulanmıştır.

4. BULGULAR VE YORUMLAR

Bu bölümde, araştırmanın temel amacı doğrultusunda elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Okul öncesi eğitime devam eden çocukların anne istismar potansiyeli ve baba çocuk ilişkisinin problemlili davranışlara etkisinin incelenmesi amacıyla yürütülen bu çalışmada öğretmenlerden, annelerden ve babalardan toplanan verilerin analiz sonuçları sunulmuş ve elde edilen veriler ışığında ilgili yorumlamalara yer verilmiştir.

4.1. Ölçeklere Ait Betimsel Analizler

İstismar Farkındalık Ölçeği – Ebeveyn Formu, Çocuk Ebeveyn İlişki Ölçeği Baba Formu (ÇEİÖ-BF), Okul Öncesi Davranış Sorunları Tarama Ölçeği (OÖDSTÖ)’nin alt boyutlarına yönelik betimsel istatistikler Tablo 5’de sunulmuştur.

Tablo 5. İstismar Farkındalık Ölçeği – Ebeveyn Formu, Çocuk Ebeveyn İlişki Ölçeği Baba Formu (ÇEİÖ-BF), Okul Öncesi Davranış Sorunları Tarama Ölçeği (OÖDSTÖ)’nin Alt Boyutlarına İlişkin Betimsel İstatistikler

Ölçekler	N	Ort	ss	Min.	Mak.	Çarpıklık	Basıklık
Problemlili Davranış	157	16,3	4,86	4	32	1,44	1,84
Düşmanlık Saldırganlık	157	6,81	2,97	1	14	1,1	-1,03
Endişeli Ağlama	157	4,32	2,39	0	10	0,92	1,07
Aşırı Hareketlilik	157	5,13	1,91	0	8	-1,63	-1,48
Anne İstismar	157	54,40	5,24	41	65	-1,61	-0,73
Olumlu İlişki (Baba)	157	3,18	0,525	1,3	4,1	-1,4	1,71
Çatışma (Baba)	157	3,35	0,524	1,5	4,20	-1,81	1,85
Uyumsuzluk (Baba)	157	3,46	0,69	1,33	4,67	-1,71	0,88
Baba-Çocuk İlişkisi (Genel)	157	3,25	0,493	1,73	4	-1,61	1,55

^a Birden fazla mod varsa, yalnızca ilki raporlanır

Ölçeklere ait madde puanlarının normal dağılıma uygunluğunu değerlendirmek amacıyla, her bir değişkene ilişkin ortalama, standart sapma, mod, medyan, çarpıklık ve basıklık gibi betimsel istatistikler analiz edilmiştir (Tablo 5).

Araştırmada yer alan değişkenlere ilişkin betimsel istatistikler incelendiğinde, problemlili davranış puanlarının ortalaması 16.30 (SS = 4.86) olduğu ve dağılımın normal sınırlar içerisinde yer aldığı görülmektedir. Problemlili davranışların alt boyutlarından düşmanlık-saldırganlık için ortalama puan 6.81 (SS = 2.97), endişeli-ağlama için 4.32 (SS = 2.39) ve aşırı hareketlilik için 5.13 (SS = 1.91) olarak bulunmuştur. Bu değerler, çocuklarda farklı türde problemlili davranışların orta düzeyde görüldüğünü göstermektedir.

Annelerin istismar potansiyeli ölçeğinde elde edilen puanların ortalaması 54.40 (SS = 5.24) olup, dağılımın normal olduğu belirlenmiştir. Bu durum, örnekleme yer alan annelerin istismar potansiyelinin düşük-orta düzeyde seyrettiğine işaret etmektedir.

Baba-çocuk ilişkisine dair alt boyutlara bakıldığında; olumlu ilişki boyutunda ortalama 3.18 (SS = 0.525), çatışma boyutunda 3.35 (SS = 0.524) ve uyumsuzluk boyutunda ise 3.46 (SS = 0.69) düzeyinde puanlar elde edilmiştir. Bu bulgular, baba-çocuk ilişkisinde olumlu etkileşimlerin var olmakla birlikte, çatışma ve uyumsuzluk içeren durumların da dikkate değer düzeyde yaşandığını düşündürmektedir.

Normallik varsayımı açısından incelendiğinde, tüm değişkenlerde çarpıklık (ZSkewness) ve basıklık (ZKurtosis) değerlerinin ± 1.96 aralığında yer aldığı görülmüştür. Bu durum, veri setinin normal dağılıma uygun olduğunu göstermekte ve parametrik istatistiksel analizlerin yapılabirliğini desteklemektedir (Field, 2013). Bu bağlamda, verilerin analizinde parametrik testlere yer verilmiştir.

4.2. İstismar Farkındalık Ölçeği – Ebeveyn Formu, Çocuk Ebeveyn İlişki Ölçeği Baba Formu (ÇEİÖ-BF), Okul Öncesi Davranış Sorunlarını Tarama Ölçeği (OÖDSTÖ) Arasındaki İlişkilere Yönelik Bulgular

Tablo 6. İstismar Farkındalık Ölçeği – Ebeveyn Formu, Çocuk Ebeveyn İlişki Ölçeği Baba Formu (ÇEİÖ-BF), Okul Öncesi Davranış Sorunları Tarama Ölçeği (OODSTÖ) Ölçeği'nden Elde Edilen Puanlar Arasındaki Korelasyon Analizi Sonuçları

Correlation Matrix		Problemlilik Davranış	Düşmanlık-Saldırganlık	Endişeli – Ağlama	Aşırı Hareketlilik	Anne İstismarı	Olumlu İlişki	Çatışma	Uyumsuzluk	Baba Çocuk İlişkisi
Problemlilik Davranış	Pearson's r	—								
	p-value	—								
	N	—								
Düşmanlık-Saldırganlık	Pearson's r	0.757 ***	—							
	p-value	< .001	—							
	N	157	—							
Endişeli – Ağlama	Pearson's r	0.554 ***	0.018	—						
	p-value	< .001	0.826	—						
	N	157	157	—						
Aşırı Hareketlilik	Pearson's r	0.673 ***	0.351	0.131	—					
	p-value	< .001	< .001	0.101	—					
	N	157	157	157	—					
Anne İstismarı	Pearson's r	0.419 ***	0.367	0.238 **	0.199 *	—				
	p-value	< .001	< .001	0.003	0.013	—				
	N	157	157	157	157	—				
Olumlu İlişki	Pearson's r	0.358 ***	0.186	0.344 ***	0.192 *	0.535 ***	—			
	p-value	< .001	0.020	< .001	0.016	< .001	—			
	N	157	157	157	157	157	—			
Çatışma	Pearson's r	0.291 ***	0.175	0.275 ***	0.125	0.423 ***	0.744 ***	—		
	p-value	< .001	0.028	< .001	0.119	< .001	< .001	—		
	N	157	157	157	157	157	157	—		
Uyumsuzluk	Pearson's r	0.251 **	0.197	0.207 **	0.072	0.409 ***	0.574 ***	0.577 **	—	
	p-value	0.002	0.013	0.009	0.370	< .001	< .001	< .001	—	
	N	157	157	157	157	157	157	157	—	
Baba Çocuk İlişkisi	Pearson's r	0.384 ***	0.187	0.329 ***	0.275 **	0.294 ***	0.542 ***	0.528 **	0.349 ***	—
	p-value	< .001	0.019	< .001	< .001	< .001	< .001	< .001	< .001	—
	N	157	157	157	157	157	157	157	157	—

Tablo 6 incelendiğinde problemlı davranışların hem anne istismar potansiyeliyle hem de baba-çocuk ilişkisine dair çeşitli boyutlarla anlamlı düzeyde ilişkili olduğunu göstermektedir.

Problemlı davranış ölçeği ile alt boyutları arasında yüksek düzeyde anlamlı ve pozitif ilişki tespit edilmiştir. En güçlü ilişki, dışmanlık-saldırđanlık alt boyutuyla gözlenmiş ($r = 0.757$, $p < .001$) ve bu bulgu, dışmanlık ve saldırđanlık gösteren çocukların genel olarak daha problemlı davranışlar sergilediğini göstermektedir. Ayrıca, aşırı hareketlilik ($r = 0.673$, $p < .001$) ve endişeli-ağlama ($r = 0.554$, $p < .001$) boyutları da yüksek düzeyde anlamlı ilişkiler göstermiştir. Bu sonuçlar, problemlı davranışların çok boyutlu bir yapı sergilediğini ve alt davranış türlerinin birbirini desteklediğini göstermektedir.

Anne istismar potansiyeli ile problemlı davranışlar arasında orta düzeyde anlamlı ve pozitif bir ilişki bulunmuştur ($r = 0.419$, $p < .001$). Bu bulgu, istismara eğilimli annelerin çocuklarında daha fazla problem davranış görüldüğünü ortaya koymaktadır. Ayrıca, anne istismar potansiyeli ile dışmanlık-saldırđanlık ($r = 0.367$, $p < .001$), endişeli-ağlama ($r = 0.238$, $p = .003$) ve aşırı hareketlilik ($r = 0.199$, $p = .013$) arasında anlamlı ilişkiler saptanmıştır. En güçlü ilişki dışmanlık-saldırđanlık ile gözlenmektedir. Bu bulgular, annedeki istismar eğiliminin çocuğun farklı problem davranış biçimleri üzerinde etkili olabileceğine işaret etmektedir.

Baba-çocuk ilişkisi ile problemlı davranışlar arasında orta düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür ($r = 0.384$, $p < .001$). Bu bulgu, baba çocuk ilişkisi arttıka problem davranışların azaldığını ortaya koymaktadır. Ayrıca, baba çocuk ilişkisi ile dışmanlık-saldırđanlık ($r = 0.187$, $p < .001$), endişeli-ağlama ($r = 0.329$, $p < .001$) ve aşırı hareketlilik ($r = 0.275$, $p < .001$) arasında anlamlı ilişkiler saptanmıştır. Bu bulgular, baba çocuk ilişkisinin çocuğun farklı problem davranış biçimleri üzerinde etkili olabileceğine işaret etmekte, baba ile yaşanan ilişki sorunlarının çocukların davranışsal sorunlarına yansıldığını göstermektedir.

Anne istismar potansiyeli ile baba-çocuk ilişkisi genel puanı arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki bulunmuştur ($r = 0.294$, $p < .001$). Yine olumlu ilişki boyutunda ters kodlama nedeniyle pozitif korelasyon değerisi, olumsuz ilişki anlamına gelmektedir. Dolayısıyla anne istismar düzeyi yükseldikçe, babayla olan ilişkinin daha az olumlu olduğu söylenebilir. Ayrıca, çatışma ($r = 0.423$, $p < .001$) ve

uyumsuzluk ($r = 0.409$, $p < .001$) boyutları ile de anlamlı pozitif ilişkiler tespit edilmiştir. Bu bulgular, annenin istismara yönelik eğiliminin, çocuğun baba ile olan ilişkisini de olumsuz etkilediğini ortaya koymaktadır.

Elde edilen bulgular, çocukların davranışsal sorunlarının yalnızca bireysel bir durum olmadığını, aynı zamanda aile içi ilişkilerden yoğun biçimde etkilendiğini ortaya koymaktadır. Annenin olumsuz ebeveynlik davranışları (örneğin istismar potansiyeli), çocuklarda hem doğrudan davranış problemlerine hem de babayla kurulan ilişkinin niteliğine olumsuz etki etmektedir. Benzer şekilde, baba ile yaşanan çatışma ve uyumsuzluk durumları da çocukların problemleri artırılmaktadır.

Cohen'in (1988) korelasyon katsayısı ölçeğine göre elde edilen değerlerin çoğunun orta düzeyde (0.30–0.49) ve bazı alt boyutlarda güçlü düzeyde (0.50 ve üzeri) olması, bulguların hem istatistiksel hem de uygulayıcılar açısından anlamlı olduğunu göstermektedir.

4.3. Anne İstismarı İle Çocukların Problemleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesine İlişkin Bulgular

Bu bölümde, anne istismar potansiyeli (bağımsız değişken) ile çocukların problemleri (bağımlı değişken) arasındaki ilişki doğrusal regresyon analizi ile incelenmiştir.

Tablo 7. Regresyon Analizinde Güvenilirliği Test Etmek İçin Veri Özeti İlişkin Tablo

Cook's Distance			Range	
Mean	Median	SD	Min	Max
0.00700	0.00158	0.0193	1.26e-7	0.150

Regresyon analizinde modelin güvenilirliğini test etmek amacıyla Cook's Distance (Cook'un Uzaklığı) değerleri incelenmiştir. Bu analiz, herhangi bir gözlemin model üzerindeki etkisinin aşırı olup olmadığını belirlemeye yardımcı olur.

Genellikle Cook's Distance > 1 olan gözlemler, modele aşırı etki eden aykırı (influential) değerler olarak kabul edilir (Field, 2013).

Analiz sonucunda elde edilen istatistiklere göre: Minimum değer: 0.000000126 ($\approx 1.26e-7$), maksimum değer: 0.150, ortalama değer: 0,00700, medyan: 0,00158, standart sapma: 0.0193'dür.

Elde edilen maksimum değer 0.150 olup bu değer 1'in oldukça altında kalmaktadır. Bu bulgu, veri setinde regresyon modelini anlamlı düzeyde bozan veya model üzerinde orantısız etkisi olan herhangi bir gözlem bulunmadığını göstermektedir. Ayrıca, ortalama ve medyan değerlerin birbirine yakın olması, Cook's Distance dağılımının dengeli olduğunu desteklemektedir.

Bu bulgular doğrultusunda, veri setinde yer alan katılımcıların hiçbirinin model üzerinde istatistiksel olarak rahatsız edici düzeyde etkili olmadığı söylenebilir. Dolayısıyla regresyon analizine dahil edilen tüm veriler model açısından güvenilirdir ve analiz sonuçlarını bozacak uç gözlemler tespit edilmemiştir.

Tablo 8. Regresyon Modeline Ait Heteroskedastisite (Varyansın Homojenliği) Varsayımına İlişkin Bulgular
Heteroskedasticity Tests

	Statistic	P
Breusch-Pagan	2.28	0.131
Goldfeld-Quandt	0.183	1.000
Harrison-McCabe	0.625	0.991

Not. *Moretests* tarafından sağlanan ek sonuçlar

Regresyon analizinin geçerliliğini ve güvenilirliğini sağlamak amacıyla, modele ilişkin bazı temel varsayımlar test edilmiştir. Bu bağlamda, heteroskedastisite (varyansın sabitliği) ve çoklu doğrusallık (bağımsız değişkenler arası ilişki) kontrolleri gerçekleştirilmiştir.

Heteroskedastisite, regresyon modelindeki hata terimlerinin sabit varyansa sahip olmaması durumudur. Bu durumu test etmek amacıyla Breusch-Pagan, Goldfeld-Quandt ve Harrison-McCabe testleri uygulanmıştır.

Breusch-Pagan Testi: $p = 0.131$, Goldfeld-Quandt Testi: $p = 1.000$, Harrison-McCabe Testi: $p = 0.991$ bulunmuştur.

Her üç testte de p değerleri 0.05 'in üzerinde bulunmuştur. Bu sonuçlar, modelde heteroskedastisite probleminin bulunmadığını, yani hata terimlerinin sabit varyansa sahip olduğunu göstermektedir. Bu bulgu, regresyon analizinde varyansın homojenliğine ilişkin varsayımın karşılandığını göstermektedir.

Tablo 9. Çoklu Doğrusallık (Multicollinearity)

Collinearity Statistics

	VIF	Tolerance
Anne İstismar	1.00	1.00

Bağımsız değişkenler arasında yüksek düzeyde bir ilişki olması çoklu doğrusal bağlantı sorununa yol açabilir ve regresyon katsayılarının güvenilirliğini azaltabilir. Tablo 9'da bu durumu kontrol etmek amacıyla Varyans Şişirme Faktörü (VIF) ve Tolerance değerleri incelenmiştir.

VIF: 1.00, Tolerance: 1.00 bulunmuştur.

VIF değerinin 10 'un altında ve Tolerance değerinin 0.10 'un üzerinde olması, çoklu doğrusallık olmadığını gösterir. Bu bulgulara göre, modele dahil edilen bağımsız değişkenler arasında çoklu doğrusal ilişki problemi bulunmamaktadır.

Elde edilen bulgular, regresyon modeline ilişkin temel varsayımların sağlandığını göstermektedir. Bu durum, analizden elde edilen sonuçların güvenilirliğini ve yorumlanabilirliğini artırmaktadır.

Tablo 10. Anne İstismar Potansiyeli ile Çocukların Problemlı Davranışları Arasındaki Regresyon Modeline İlişkin Bulgular

Model Fit Measures

Model	R	R ²	Adjusted R ²	RMSE	Overall Model Test			
					F	df1	df2	p
1	0.481	0.232	0.227	6.16	46.8	1	155	< .001

Tablo 10’da regresyon modeline ait uyum değerleri incelendiğinde; R = 0.481 değeri, anne istismar potansiyeli ile problemlı davranış arasında orta düzeyde pozitif bir ilişki olduğunu göstermektedir.

R² = 0.232 olarak bulunmuştur. Bu değer, problemlı davranışlardaki toplam varyansın %23.2’sinin anne istismar potansiyeli tarafından açıklandığını göstermektedir. Modelin açıklayıcılık düzeyi anlamlıdır.

Adjusted R² = 0.227 olup, örneklem büyüklüğü dikkate alındığında modelin bağımlı değişken üzerindeki düzeltilmiş açıklayıcılık gücünü ifade etmektedir.

RMSE (Root Mean Square Error) değeri 6.16’dır. Bu değer, çocukların problemlı davranış puanlarının, model tarafından tahmin edilen değerlerden ortalama olarak 6.16 puan sapma gösterdiğini ifade eder.

F(1, 155) = 46.8; p < 0.001 değeri modelin genel olarak istatistiksel açıdan anlamlı olduğunu göstermektedir. Yani anne istismar potansiyeli, çocukların problemlı davranışlarını anlamlı düzeyde yordamaktadır.

Bu bulgular, anne kaynaklı olumsuz ebeveynlik tutumlarının, çocuklarda davranışsal sorunlara neden olabileceğini göstermektedir. İstismara eğilimli annelerin çocuklarında, davranış problemleri daha yüksek düzeyde görülmektedir. Elde edilen R² değeri bu ilişkinin sadece bir kısmını açıkladığını göstermekte olup, problemlı davranışların çok faktörlü yapısına işaret etmektedir. Bu nedenle, diğer ebeveynsel ve çevresel değişkenlerin de dikkate alınması gerektiği söylenebilir.

Tablo 11. Anne İstismar Potansiyeli ile Çocukların Problemlı Davranışları Arasındaki Regresyon Katsayılarına İlişkin Bulgular

Model Coefficients - Problemlı_davranış

Predictor	Estimate	SE	T	P	Stand. Estimate	95% Confidence Interval	
						Lower	Upper
Intercept	-10.056	5.1626	-1.95	0.053			
Anne İstismar	0.646	0.0945	6.84	<.001	0.481	0.342 0.621	

Tablo 11’da anne istismar potansiyelinin çocukların problemlı davranışlarını yordama gücünü test etmek amacıyla yapılan regresyon analizine ilişkin model katsayıları sunulmaktadır.

Regresyon analizinde:

Sabit (intercept) katsayısı -10.056 olup, bu değer istatistiksel olarak anlamlılık sınırında yer almaktadır ($t = -1.95$, $p = 0.053$). Bu, anne istismar düzeyi sıfır olduğunda modelin başlangıç değerinin negatif olduğunu ancak sınırda anlamlılık taşıdığını göstermektedir.

Anne istismar potansiyeli değişkeninin regresyon katsayısı 0.646 ’dır. Bu katsayı, anne istismar düzeyi bir birim arttığında, çocuğun problemlı davranış puanının ortalama 0.646 puan artacağını ifade etmektedir.

Bu ilişkinin standartlaştırılmış (beta) katsayısı 0.481 olarak bulunmuştur. Bu, bağımlı değişken (problemlı davranış) üzerinde orta düzeyde pozitif ve anlamlı bir etki olduğunu göstermektedir ($t = 6.84$, $p < .001$).

%95 güven aralığına göre bu etkinin en az 0.342 , en fazla 0.621 aralığında olduğu öngörülmektedir. Güven aralığının sıfır içermemesi, elde edilen ilişkinin istatistiksel olarak güçlü ve güvenilir olduğunu göstermektedir.

Bu bulgular, anne istismar potansiyelinin çocuklarda gözlenen problemlı davranışları önemli ölçüde artıran bir faktör olduğunu ortaya koymaktadır. Regresyon modeline göre, annedeki istismara yönelik eğilimler arttıkça çocuklardaki

davranış problemleri de artış göstermektedir. Standartlaştırılmış katsayıya göre bu etki düzeyi orta seviyededir. Bu durum, ebeveyn kaynaklı risk faktörlerinin çocukların sosyal-duygusal uyumlarını olumsuz yönde etkileyebileceğini göstermektedir.

Tablo 12. Anne İstismar Potansiyeli Düzeyinin Çocukların Problemli Davranışları Üzerindeki Etkisinin Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Omnibus ANOVA Test

	Sum of Squares	Df	Mean Square	F	P
Anne İstismar	1800	1	1799.5	46.8	<.001
Residuals	5963	155	38.5		

Not. Tip 3 kareler toplamı

Regresyon analizinde kurulan modelin genel olarak anlamlı olup olmadığını test etmek amacıyla Omnibus ANOVA testi uygulanmıştır. Bu test, bağımsız değişkenin (anne istismar potansiyeli) bağımlı değişken (problemleri davranış) üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkiye sahip olup olmadığını belirlemeyi amaçlamaktadır.

ANOVA (Varyans Analizi) sonuçlarına göre: $F(1, 155) = 46.8, p < .001$ olarak bulunmuştur. Bu sonuç, regresyon modelinin genel olarak istatistiksel açıdan anlamlı olduğunu göstermektedir.

Toplam model açıklayıcı varyansı 1800 birim olarak hesaplanmış ve hata (residual) varyansı 5963'tür. Modelin açıklayıcılığı, toplam varyans içindeki anlamlı bir paya sahiptir. Bu da, bağımsız değişkenin (anne istismar düzeyi), çocukların davranış problemleri üzerinde önemli bir yordayıcı olduğunu göstermektedir.

Bu bulgular doğrultusunda, anne istismar potansiyelinin, çocukların problemli davranış düzeylerini anlamlı şekilde etkilediği söylenebilir. F değerinin yüksek olması ve anlamlılık düzeyinin ($p < .001$) oldukça düşük olması, modelin güçlü bir yordayıcılığa sahip olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla, istismara yönelik

eğilimlerin çocukların davranışsal uyumu üzerinde belirleyici rol oynadığı ifade edilebilir.

Sonuç olarak; anne istismar potansiyelinin, çocukların problemlili davranışları üzerinde orta düzeyde pozitif bir etkiye sahip olduğu görülmüştür. Model istatistiksel olarak anlamlıdır ve problemlili davranıştaki varyansın %23.2'sini açıklamaktadır.

4.4. Baba Çocuk İlişkisi İle Çocukların Problemlili Davranışları Arasındaki İlişkinin İncelenmesine İlişkin Bulgular

Bu bölümde, baba-çocuk ilişkisi (bağımsız değişken) ile çocukların problemlili davranış düzeyleri (bağımlı değişken) arasındaki ilişki doğrusal regresyon analizi ile incelenmiştir.

Tablo 13. Regresyon Analizinde Güvenilirliği Test Etmek İçin Veri Özetine İlişkin Tablo

Cook's Distance				
Mean	Median	SD	Range	
			Min	Max
0.00512	0.00186	0.0122	1.86e-6	0.100

Tablo 13'de regresyon analizinde modelin güvenilirliğini değerlendirmek amacıyla Cook's Distance (Cook'un Uzaklığı) analizi yapılmıştır. Bu analiz, modelde yer alan gözlemlerden herhangi birinin regresyon tahminleri üzerinde orantısız ve bozucu bir etkisi olup olmadığını belirlemeye yardımcı olur. Literatürde Cook's Distance > 1 olan değerler aykırı ve etkili (influential) gözlemler olarak kabul edilir (Field, 2013).

Tablo 13'de görülen değerlere göre: Cook mesafelerinin ortalaması (Mean): 0.00512, medyan: 0.00186, standart Sapma (SD): 0.0122, minimum değer: 1.86e-6, Maksimum değer: 0.100 bulunmuştur.

Elde edilen maksimum değer olan 0.100, 1'in oldukça altında kalmaktadır. Bu durum, analizde kullanılan veri setinde modelin tahminlerini bozacak ya da

anlamli şekilde etkileyecek aykiri bir gözlem bulunmadığını göstermektedir. Ortalama ve medyan değerlerin düşük ve birbirine yakin olması, gözlemler arasında genel bir homojenlik ve denge olduğunu göstermektedir

Tablo 14. Regresyon Modeline Ait Heteroskedastisite (Varyansın Homojenliği) Varsayımına İlişkin Bulgular

Heteroskedasticity Tests		
	Statistic	P
Breusch-Pagan	2.55	0.110
Goldfeld-Quandt	0.136	1.000
Harrison-McCabe	0.633	0.993

Not. *Moretests* tarafından sağlanan ek sonuçlar

Regresyon analizinin temel varsayımlarından biri olan hata terimlerinin sabit varyansa sahip olması (homoskedastisite) durumu, bu bölümde test edilmiştir. Tablo 14’de varyansın sabit olup olmadığını değerlendirmek amacıyla Breusch-Pagan, Goldfeld-Quandt ve Harrison-McCabe testleri uygulandığı görölmektedir.

Elde edilen bulgulara göre Breusch-Pagan testi: $\chi^2 = 2.55$, $p = 0.110$, Goldfeld-Quandt testi: $F = 0.136$, $p = 1.000$, Harrison-McCabe testi: $F = 0.633$, $p = 0.993$ bulunmuştur.

Üç testin de p değeri 0.05 ’in üzerinde bulunmuştur. Bu bulgular, modelin hata terimlerinin varyansında anlamlı bir farklılık olmadığını, yani heteroskedastisite sorunu bulunmadığını göstermektedir. Diğer bir ifadeyle, modeldeki hata terimlerinin sabit varyansa sahip olduğu kabul edilebilir.

Tablo 15. Çoklu Doğrusallık (Multicollinearity)

Collinearity Statistics		
	VIF	Tolerance
Baba Çocuk İlişkisi	1.00	1.00

Tablo 15 incelendiğinde baba-çocuk ilişkisi değişkeni için VIF değeri 1,00 ve tolerans değeri 1,00 olarak saptanmakta, bu göstergeler bağımsız değişkenin başka bir yordayıcı ile doğrusal kolerasyon içinde olmadığını ve çoklu bağlantı probleminin bulunmadığını göstermektedir. Dolayısıyla katsayı tahminlerinin şişmemekte olduğu ve modelin istikrarlı bir yapı sergilediği anlaşılmaktadır.

Tablo 16. Baba Çocuk İlişkisi ile Çocukların Problemli Davranış Düzeyleri Arasındaki Regresyon Modeline İlişkin Bulgular

Model Fit Measures

Model	R	R ²	Adjusted R ²	RMSE	Overall Model Test			
					F	df1	df2	p
1	0.376	0.141	0.135	6.52	25.4	1	155	< .001

Tablo 16’da, baba-çocuk ilişkisi (bağımsız değişken) ile çocukların problemli davranış düzeyleri (bağımlı değişken) arasındaki doğrusal ilişki, regresyon analizi ile incelenmiştir. Analiz sonucunda elde edilen model uyum değerleri aşağıda sunulmuştur.

Regresyon modeline ait uyum ölçütlerine göre:

$R = 0.376$: Baba-çocuk ilişkisi ile problemli davranışlar arasında orta düzeyde bir ilişki vardır.

$R^2 = 0.141$: Baba-çocuk ilişkisi, problemli davranıştaki toplam varyansın %14.1’ini açıklamaktadır. Bu, düşük-orta düzeyde bir açıklayıcılığa işaret eder.

Adjusted $R^2 = 0.135$: Küçük bir düzeltme ile modelin %13.5 açıklayıcılık gücü olduğu görülmektedir.

RMSE = 6.52 Modelin hata miktarını gösterir; problemli davranış skorlarının tahmin edilen değerlere göre ortalama 6.52 birim sapma gösterdiği anlamına gelir.

$F(1, 155) = 25.4, p < .001$: Modelin genel olarak istatistiksel olarak anlamlı olduğunu gösterir ($p < 0.001$), yani baba-çocuk ilişkisi, çocukların problemlili davranışlarını anlamlı bir şekilde etkileyen bir faktördür.

Elde edilen bulgular, baba-çocuk ilişkisinin çocukların problemlili davranışlarını anlamlı düzeyde yordadığını göstermektedir. R^2 değeri orta düzeyde açıklayıcılığa işaret ederken, F testi sonuçları modelin genel olarak güvenilir ve anlamlı olduğunu ortaya koymaktadır. Bu bulgu, babayla kurulan olumlu ya da olumsuz ilişkilerin çocukların davranışsal uyumu üzerinde etkili olduğunu desteklemektedir.

Tablo 17. Baba Çocuk İlişkisi ile Çocukların Problemlili Davranış Düzeyleri Arasındaki Regresyon Katsayılarına İlişkin Bulgular

Model Coefficients - Problemlili_davranış

Predictor	Estimate	SE	T	P	Stand. Estimate	95% Confidence Interval	
						Lower	Upper
Intercept	7.21	3.58	2.01	0.046			
Baba Çocuk İlişkisi	5.48	1.09	5.04	<.001	0.376	0.228	0.523

Tablo 17’de, baba-çocuk ilişkisi değişkeninin, çocukların problemlili davranış düzeylerini ne ölçüde yordadığını belirlemek amacıyla yapılan regresyon analizine ilişkin model katsayıları sunulmaktadır.

Model Katsayıları: Sabit (Intercept) değeri 7.21 olup, bu değer istatistiksel olarak anlamlıdır ($t = 2.01, p = .046$). Bu, baba-çocuk ilişkisi puanı sıfır olduğunda çocukların ortalama problemlili davranış puanının 7.21 olduğunu göstermektedir.

Baba-çocuk ilişkisi değişkeninin katsayısı 5.48 olup, $p < .001$ düzeyinde anlamlıdır ($t = 5.04$). Bu sonuç, baba-çocuk ilişkisi düzeyindeki her bir birimlik artışın çocukların problemlili davranış puanını ortalama 5.48 puan artırdığını

göstermektedir.

Standartlaştırılmış beta katsayısı = 0.376 olarak hesaplanmıştır. Bu değer, baba-çocuk ilişkisi ile problemlı davranış arasında orta düzeyde pozitif bir ilişki olduğunu göstermektedir.

%95 güven aralığı 0.228 ile 0.523 arasında olup sıfırı içermemektedir. Bu durum, elde edilen regresyon katsayısının istatistiksel olarak güvenilir ve anlamlı olduğunu desteklemektedir.

Elde edilen bulgular, baba-çocuk ilişkisi düzeyinin, çocukların problemlı davranışlarının anlamlı bir yordayıcısı olduğunu ortaya koymaktadır. Bu durum baba-çocuk ilişkisindeki olumsuzluklar arttıkça (ilişki zayıfladıkça) çocuklarda problemlı davranışların da artabileceğine işaret etmektedir.

Tablo 18. Baba Çocuk İlişkisinin Çocukların Problemlı Davranışlarına Etkisinin Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Omnibus ANOVA Test

	Sum of Squares	Df	Mean Square	F	P
Baba Çocuk İlişkisi	1095	1	1094.7	25.4	<.001
Residuals	6668	155	43.0		

Not. Tip 3 kareler toplamı

Tablo 18 incelendiğinde, baba-çocuk ilişkisinin, çocukların problemlı davranışları üzerindeki etkisinin istatistiksel anlamlılığını belirlemek amacıyla yapılan Omnibus ANOVA testi sonuçları sunulmuştur.

ANOVA Testi Bulgularına göre; $F(1, 155) = 25.4$, $p < .001$: Bu sonuç, regresyon modelinin istatistiksel olarak anlamlı olduğunu göstermektedir.

Baba-çocuk ilişkisine ait kareler toplamı (Sum of Squares): 1095, hata kareler toplamı (Residuals): 6668, serbestlik dereceleri (df): 1 (model), 155 (artık/hata), ortalama kareler (Mean Square): 1094.7 (model), 43.0 (hata) sonuçlarını vermektedir.

Bu bulgular, baba-çocuk ilişkisinin, çocukların problemleri davranışlarını anlamlı düzeyde yordadığını göstermektedir. Elde edilen yüksek F değeri ve $p < .001$ düzeyindeki anlamlılık, baba-çocuk ilişkisi değişkeninin modelde önemli bir yordayıcı olduğunu ve bu değişkenin problemleri davranış düzeyleri üzerinde istatistiksel olarak etkili olduğunu ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak, baba-çocuk ilişkisi ile çocukların problemleri davranışları arasında orta düzeyde bir ilişki vardır. Model istatistiksel olarak anlamlıdır ve problemleri davranıştaki varyansın %14.1'ini açıklamaktadır.

4.5. Anne İstismar Potansiyeli Ve Baba-Çocuk İlişkisinin Birlikte Çocukların Problemleri Davranışlarına Olan Etkisinin İncelenmesine İlişkin Bulgular

Bu analizde, anne istismar potansiyeli ve baba-çocuk ilişkisi değişkenlerinin çocukların problemleri davranışları üzerindeki etkisi çoklu doğrusal regresyon modeli ile incelenmiştir.

Tablo 19. Regresyon Analizinde Güvenilirliği Test Etmek İçin Veri Özeti İlişkin Tablo

Cook's Distance			Range	
Mean	Median	SD	Min	Max
0.00666	0.00149	0.0159	1.14e-7	0.0999

Tablo 19'da regresyon analizinde modelin güvenilirliğini test etmek amacıyla Cook's Distance (Cook'un Uzaklığı) değerleri incelenmiştir. Bu analiz, herhangi bir gözlemin model üzerindeki etkisinin aşırı olup olmadığını belirlemeye yardımcı olur. Genellikle Cook's Distance > 1 olan gözlemler, modele aşırı etki eden aykırı (influential) değerler olarak kabul edilir (Field, 2013).

Analiz sonucunda elde edilen istatistiklere göre: Minimum değer: 0.000000114 ($\approx 1.14e-7$), maksimum değer: 0.0999, ortalama değer: 0,0066, medyan: 0,00149, standart sapma: 0.0159'dur.

Elde edilen maksimum değer 0.0999 olup bu değer 1'in altında kalmaktadır. Bu bulgu, veri setinde regresyon modelini anlamlı düzeyde bozan veya model üzerinde orantısız etkisi olan herhangi bir gözlem bulunmadığını göstermektedir. Ayrıca, ortalama ve medyan değerlerin birbirine yakın olması, Cook's Distance dağılımının dengeli olduğunu desteklemektedir.

Bu bulgular doğrultusunda, veri setinde yer alan katılımcıların hiçbirinin model üzerinde istatistiksel olarak rahatsız edici düzeyde etkili olmadığı söylenebilir. Dolayısıyla regresyon analizine dahil edilen tüm veriler model açısından güvenilirdir ve analiz sonuçlarını bozacak uç gözlemler tespit edilmemiştir.

Tablo 20. Regresyon Modeline Ait Heteroskedastisite (Varyansın Homojenliği) Varsayımına İlişkin Bulgular

Heteroskedasticity Tests		
	Statistic	P
Breusch-Pagan	1.44	0.588
Goldfeld-Quandt	0.142	1.000
Harrison-McCabe	0.648	0.998

Not. *Moretests* tarafından sağlanan ek sonuçlar

Tablo 20 bağlamında Breusch–Pagan testi 1,44 istatistiği ve $p = 0,588$ sonucunu vermekte; Goldfeld–Quandt testi 0,142 istatistiği ve $p = 1,000$ değeriyle hataların varyansında sistematik bir artış ya da azalış bulunmadığını göstermektedir. Harrison–McCabe testi 0,648 istatistiği ve $p = 0,998$ değeriyle bu sonucu teyit etmektedir. Tüm testlerde $p > 0.05$ olduğundan, istatistiksel olarak heteroskedastisite bulunmadığı (yani varyansların homojen olduğu) kabul edilmiştir. Bu sonuçlar, modelin hata terimlerinin varyansının sabit olduğunu ve dolayısıyla regresyon analizinin geçerli ve güvenilir olduğunu göstermektedir. Elde edilen bulgular doğrultusunda, bağımsız değişkenlerin (anne istismar potansiyeli ve baba-çocuk ilişkisi) çocukların problemlili davranışlarını açıklamada tutarlı sonuçlar sunduğu söylenebilir.

Tablo 21. Çoklu Doğrusallık (Multicollinearity)

Collinearity Statistics		
	VIF	Tolerance
Anne İstismar	1.10	0.912
Baba Çocuk İlişkisi	1.10	0.912

Tablo 21 kapsamında anne istismar ve baba-çocuk ilişkisi değişkenlerinde VIF değerlerinin 1,10 ve tolerans değerlerinin 0,912 olarak rapor edilmesi, yordayıcılar arasında düşük düzeyde ilişkiler bulunduğunu ve çoklu bağlantı probleminin modelde anlamlı bir tehdit oluşturmadığını göstermektedir. VIF'nin 10 eşliğinden çok uzak olması katsayıların şişkinleşmediğini, değişken seçiminin istikrarlı bir yapıya dayandığını ortaya koymaktadır. Bu bulgular, modelde yer alan “anne istismarı” ve “baba-çocuk ilişkisi” değişkenlerinin birbirinden bağımsız olarak problemli davranışları açıklayabildiğini ve regresyon sonuçlarının çoklu doğrusallıktan etkilenmediğini göstermektedir.

Tablo 22. Anne İstismar Potansiyeli Ve Baba-Çocuk İlişkisi Değişkenlerinin Çocukların Problemli Davranışları Üzerindeki Etkisine Dair Çoklu Doğrusal Regresyon Modeline İlişkin Bulgular

Model Fit Measures					Overall Model Test			
Model	R	R ²	Adjusted R ²	RMSE	F	df1	df2	p
1	0.540	0.291	0.282	5.92	31.6	2	154	< .001

Tablo 22 incelendiğinde R = 0.540 değeri, bağımsız değişkenler ile problemli davranışlar arasında orta-üst düzeyde pozitif bir ilişki olduğunu göstermektedir. Anne istismarı ve baba-çocuk ilişkisi birlikte çocukların problemli davranış puanlarındaki toplam varyansın %29.1'ini açıklamakta, bu durum R = 0,540 ve R² = 0,291 değerlerinden anlaşılmaktadır. Düzeltilmiş R² = 0,282 olarak saptanmakta, bu da modelin genellenebilirliğinin yalnızca küçük bir düzeltme ile korunduğunu

göstermektedir. Ortalama kare hatası 5,92 düzeyinde bulunmakta, önceki tek değişkenli denklemlerdeki 6,16 ve 6,52'lik hatalara oranla daha düşük gerçekleşmektedir; böylece ek yordayıcının tahmin doğruluğunu artırdığı görülmektedir. Modelin genel anlamlılık testi $F(2, 154) = 31,6$ değerine ve $p < 0,001$ düzeyine ulaşmakta, iki bağımsız değişkenin birlikte problemlili davranış puanını anlamlı biçimde yordamakta olduğunu ortaya koymaktadır.

Bu bulgular, hem annenin olumsuz ebeveynlik özelliklerinin hem de babayla kurulan ilişkinin, çocukların davranışsal uyum düzeyleri üzerinde birlikte ve anlamlı bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir.

Tablo 23. Anne İstismar Potansiyeli ve Baba-Çocuk İlişkinin Çocukların Problemlili Davranışlar Üzerindeki Etkisine İlişkin Regresyon Katsayıları

Model Coefficients – Problemlili davranış					
Predictor	Estimate	SE	T	P	Stand. Estimate
Intercept	-16.688	5.3059	-3.15	0.002	
Anne İstismar	0.545	0.0954	5.71	< .001	0.406
Baba Çocuk İlişkisi	3.727	1.0370	3.59	< .001	0.255

Bu bölümde, çoklu regresyon analizine ilişkin model katsayıları değerlendirilmiş ve anne istismar potansiyeli ile baba-çocuk ilişkisi değişkenlerinin çocukların problemlili davranışlarını yordama gücü analiz edilmiştir.

Tablo 23 kapsamında kesişim terimi $-16,688$ olarak tahmin edilmekte ve $5,3059$ birimlik standart hata ile $t = -3,15$ değerine, $p = 0,002$ anlamlılık düzeyine ulaşmakta, bu bulgu, yordayıcıların (anne istismarı ve baba-çocuk ilişkisi) en düşük değerlerinde dahi problemlili davranış puanının negatif beklenen değere gerileyebileceğini, ancak böyle bir senaryonun örneklem sınırları dışında kalmakta olduğunu düşündürmektedir.

Anne istismar katsayısı $0,545$ olup standart hata $0,0954$ 'tür; bu değer $t = 5,71$ ve $p < 0,001$ ile çok güçlü bir pozitif etki göstermektedir. Standartlaştırılmış katsayının $0,406$ seviyesinde bulunması, anne istismarındaki bir standart sapmalı

artışın problemlı davranış puanını yaklaşık 0,41 standart sapma yükseltmekte olduğunu ortaya koymaktadır. Baba-çocuk ilişkisi katsayısı 3,727 olarak tahmin edilmekte; 1,0370'lik standart hata $t = 3,59$ ve $p < 0,001$ değerleriyle anlamlı kabul edilmektedir; yani bu ilişkinin tesadüfi olmadığı sonucuna ulaşılmaktadır. Baba-çocuk ilişkisi değişkeninin katsayısı pozitif olmakla birlikte, her 1 birimlik artışın problemlı davranışlarda 3.727 birimlik artışla ilişkili olduğu görülmektedir. Bu bulgu ilk bakışta çelişkili görünmekle birlikte, ilişki yönünün ölçeğin puanlamasıyla (örneğin düşük puan = iyi ilişki gibi) açıklanabileceği düşünülmelidir. Standartlaştırılmış katsayının 0,255 olması bu değişkenin problemlı davranışlar üzerindeki etkisinin istatistiksel olarak anlamlı ama anne istismarına kıyasla daha düşük düzeyde olduğunu göstermektedir.

Elde edilen regresyon katsayıları, hem anne istismar potansiyelinin hem de baba-çocuk ilişkisinin çocukların problemlı davranışları üzerinde anlamlı yordayıcılar olduğunu ortaya koymuştur. Özellikle anne istismarı, çocuk davranış problemlerini yordamada daha baskın bir değişken olarak öne çıkmaktadır. Baba-çocuk ilişkisi ise nispeten daha düşük ama yine anlamlı bir katkı sunmaktadır.

Tablo 24. Anne İstismar Potansiyeli Ve Baba-Çocuk İlişkisi Değişkenlerinin Çocukların Problemlı Davranışları Üzerindeki Etkisinin Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Omnibus ANOVA Test

	Sum of Squares	Df	Mean Square	F	P
Anne İstismar	1166	1	1166.4	32.6	< .001
Baba Çocuk İlişkisi	462	1	461.6	12.9	< .001
Residuals	5502	154	35.7		

Not. Tip 3 kareler toplamı

Tablo 24 çerçevesinde Type 3 hata kareleri yaklaşımıyla hesaplanan toplam kareler anne istismar değişkeni için 1166 birim olmakta ve bu değer $F = 32,6$ ile $p < 0,001$ düzeyinde anlamlılık sergilemektedir. Bu sonuç, anne istismar potansiyelinin çocukların problemlı davranışlarını anlamlı düzeyde yordadığını göstermektedir. Yani, annedeki istismar potansiyeli arttıkça çocukların problemlı davranış

puanlarında da artış gözlenmektedir. Bu bulgu, ebeveyn kaynaklı olumsuz etkileşimin çocukların sosyal-duygusal uyumunu olumsuz yönde etkilediğine işaret etmektedir.

Baba-çocuk ilişkisi değişkeni 462 birimlik toplam kare üretmekte, $F = 12,9$ ve $p < 0,001$ değerleriyle yine anlamlı katkı sunmaktadır. Hata kareler toplamı 5 502 düzeyinde kalmakta, ortalama hata karesi 35,7 olarak belirlenmektedir. Bu bulgu, baba ile kurulan ilişkinin çocukların problemlili davranış düzeylerini anlamlı biçimde yordadığını göstermektedir. Baba-çocuk ilişkisi olumlu yönde arttıkça, çocukların problemlili davranışlarının azaldığı anlaşılmaktadır. Bu durum, babaların koruyucu ve destekleyici rollerinin çocukların davranışsal gelişimi üzerindeki olumlu etkilerini göstermektedir. Bununla birlikte anne istismarının baba-çocuk ilişkisine kıyasla davranış sorunlarını yaklaşık 2,5 kat daha fazla açıklamakta olduğu anlaşılmaktadır.

Sonuç olarak, ANOVA sonuçları hem anne istismar potansiyelinin hem de baba-çocuk ilişkisinin çocukların problemlili davranışları üzerinde anlamlı etkiler oluşturduğunu ortaya koymaktadır. Model genel olarak istatistiksel olarak anlamlı bulunmuş ve regresyon analizinden elde edilen bulgularla tutarlı şekilde desteklenmiştir.

Elde edilen bulgular genel olarak değerlendirildiğinde, anne istismar potansiyeli ile baba-çocuk ilişkisi değişkenlerinin birlikte, okul öncesi dönemdeki çocukların problemlili davranışları üzerinde anlamlı bir etkisi olduğunu ortaya konmuştur. Regresyon analizinden elde edilen modelin istatistiksel olarak anlamlı olduğu belirlenmiş, bu modelin çocuklardaki problemlili davranış düzeyine ilişkin toplam varyansın yaklaşık %29.1'ini açıkladığı tespit edilmiştir. Bu sonuçlar, hem anne hem de babaya ilişkin aile içi faktörlerin çocuk davranışları üzerindeki belirleyici rolünü desteklemektedir.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1. Sonuçlar

Bu araştırmada elde edilen bulgular, anne istismar potansiyeli ve baba-çocuk ilişkisinin okul öncesi dönemdeki çocukların problemleri davranışları üzerindeki etkilerini ortaya koymuştur.

İlk olarak, annelerin çocuk istismar potansiyeli ile çocukların problemleri davranışları arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki saptanmıştır ($r = 0.419$, $p < .001$). Özellikle annenin istismar eğilimi arttıkça çocuklarda saldırganlık-düşmanlık gibi dışa yönelimli problem davranışların daha sık gözlemlendiği bulunmuştur. Nitekim regresyon analizi sonucunda, anne istismar potansiyelinin çocukların davranış problemlerine yönelik toplam varyansın %23.2'sini açıkladığı görülmüştür. Bu bulgu, annenin sert/istismarcı tutumlarının çocukların uyum ve davranış gelişimini olumsuz etkilediğini göstermektedir. Alanyazın ile uyumlu olarak, fiziksel ceza veya duygusal istismar gibi sert disiplin uygulamalarına maruz kalan çocukların daha yüksek düzeyde saldırgan ve anti-sosyal eğilimler sergilediği geçmiş çalışmalarda da vurgulanmıştır. Örneğin, Gershoff'un (2002) geniş ölçekli meta-analizi, ebeveynlerin fiziksel ceza kullanmasının çocuklarda artan saldırganlık ve uyum sorunları ile ilişkili olduğunu göstermektedir. Benzer şekilde, Cicchetti ve Toth (2005) çocuk istismarının çocuğun gelişimi için olumsuz bir aile ortamı yaratarak psikolojik uyum alanında ciddi riskler oluşturduğunu vurgulamaktadır. Türkiye'den yapılan çalışmalar da bu sonucu desteklemektedir: Kanak ve Pekdoğan (2020), çocuk istismarının son yıllarda çok sık karşılaşılan ve farklı biçimlerde ortaya çıkan ciddi bir sorun olduğunu belirtmekte ve istismarın çocukların ruhsal gelişimine olumsuz etkilerine dikkat çekmektedir. Dolayısıyla, annelerin yüksek istismar potansiyeline sahip olması, çocukların özellikle saldırganlık gibi problemleri davranışlar geliştirmesinde önemli bir risk faktörü olarak değerlendirilebilir. Bu durum, çocukların model alma ve duygusal güvenlik eksikliği gibi mekanizmalarla açıklanabilir; anne tarafından maruz kalınan sert tutumlar, çocukta öfke, güvensizlik

ve uyumsuz davranışları tetikleyebilmektedir.

İkinci temel bulgu, baba-çocuk ilişkisinin çocukların problemlili davranışları ile anlamlı şekilde ilişkili olduğunu göstermektedir. Araştırmada, babayla kurulan olumlu ve destekleyici ilişkinin artmasıyla çocukların problem davranışlarının azaldığı saptanmıştır. Diğer bir deyişle, babanın çocuğuyla sıcak, ilgili ve güvene dayalı bir ilişki kurması, çocuğun daha az davranış problemi sergilemesiyle sonuçlanmaktadır. Yapılan regresyon analizine göre baba-çocuk ilişkisinin kalitesi, çocuklardaki davranış problemlerinin yaklaşık %14.1'ini açıklamaktadır. Her ne kadar bu oran annenin istismar potansiyelinin etkisinden daha düşük olsa da, babanın rolünün de kayda değer bir etki yarattığı görülmektedir. Bu sonuç, literatürdeki baba katılımının önemi üzerine yapılan çalışmalarla tutarlıdır. Lamb (2010), erken çocuklukta babanın etkin katılımının çocukların bilişsel, duygusal ve davranışsal gelişimine anlamlı katkılar sağladığını, babalarıyla birlikte büyüyen çocukların daha az problem davranış sergilediğini bildirmektedir. Nitekim alan literatüründe, olumlu bir baba-çocuk ilişkisinin çocuk üzerinde koruyucu bir etki yarattığı yaygın olarak kabul görmektedir. Babaların aktif katılımı ve modern babalık rolü algısına sahip olmaları, çocuklarda öfke ve saldırganlık düzeylerini azaltırken (ör. Semiz ve Ören, 2024) çocukların sosyal yetkinliğini artırabilmektedir. Yuvacı (2019), bir çalışmada, babaların çocukların yaşamına pozitif katılım göstermesinin çocuklardaki davranış problemlerini azalttığını ortaya koymuştur. Uzun (2016) da erken yaşlarda kurulan olumlu baba-çocuk ilişkisinin çocuğun gelişiminde temel bir yapı taşı olduğunu vurgulayarak, babaların aktif ve ilgili rol almalarının çocukların sosyal becerileri üzerindeki olumlu etkisine dikkat çekmiştir. Aksoy ve Tatlı (2019), Türkiye'de yapılan çalışmada babalık rolünü düşük algılayan (çocuğuyla ilişkisi zayıf olan) babaların çocuklarında daha fazla problem davranış görüldüğünü ortaya koymuştur. Bu bulgular, babaların sadece geleneksel anlamda değil, bakım ve eğitim süreçlerinde de etkin rol almasının çocukların problem davranışlarını önlemede kritik olduğunu göstermektedir. Baba, çocuk için bir model ve güven kaynağı olduğunda, çocuk olumsuz duygularını daha iyi düzenleyebilir ve istenmeyen davranışlara daha az yönelim gösterir. Ayrıca, babanın sağladığı duygusal destek ve olumlu disiplin uygulamaları, çocuğun sosyal becerilerini geliştirip problemlili davranış riskini azaltabilir (Lamb, 2010). Sonuç olarak, araştırmamızdaki baba-çocuk ilişkisi bulgusu, literatürde babaların çocukların uyum ve davranış gelişimindeki hayati

katkısını vurgulayan çalışmalarla paralellik sergilemektedir.

Üçüncü olarak, anne istismar potansiyeli ile baba-çocuk ilişkisi arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Bu sonuca göre, annelerin çocuğa yönelik istismar eğilimi yükseldikçe babayla çocuk arasındaki olumlu ilişkinin zayıfladığı görülmektedir. Bu bulgu, aile içi dinamiklerin birbiriyle ilişkili olduğunu ve bir ebeveyndeki olumsuz tutumların diğer ebeveynin çocukla ilişkisini de dolaylı olarak etkileyebileceğini düşündürmektedir. Aile sistemleri kuramı da benzer şekilde aileyi bir bütün olarak ele alır ve bir aile üyesinin duygu ve davranışlarının diğer üyeleri etkilediğini öne sürer (Bowen, 1993; Minuchin, 1974). Nitekim ailede bir ebeveynin işlevselliğindeki bozulma, diğer ebeveyn-çocuk alt sisteminde de sorunlara yol açabilir. Mevcut araştırmada, annenin yüksek istismar potansiyelinin muhtemelen genel aile ortamında stres ve çatışmayı artırdığı, bunun da babanın çocukla kurduğu ilişkiye yansıdığı söylenebilir. Örneğin, anne baskıcı veya saldırgan bir tutum sergilediğinde, baba ya bu durumu onaylamayıp geri çekilebilir ya da eşler arası çatışma artabilir; her iki durumda da babanın çocukla etkileşimi olumsuz etkilenebilir. Literatürde ebeveynler arası uyumun ve tutarlılığın, her iki ebeveynin de çocuğa daha ilgili ve dengeli yaklaşmasıyla sonuçlandığı ifade edilmektedir. Kaya ve Buğa (2021) tarafından yürütülen araştırmada, evlilik doyumunun yüksek olduğu bireylerin daha ilgili ve olumlu ebeveynlik tutumları sergiledikleri; düşük evlilik doyumunun ise tutarsız disiplin, zayıf ebeveyn takibi ve fiziksel cezalandırma eğilimleri ile ilişkili olduğu belirlenmiştir. Bir diğer bulguda aile içinde çatışma veya uyumsuzluk olduğunda ebeveynlerden birinin çocukla ilişkisinin zayıflayabileceği, diğerinin disiplin yaklaşımının ise sertleşebileceği belirtilmektedir (Güven, 2013; Cummings ve Davies, 2010). Bu çalışmadaki negatif ilişki bulgusu, aile içi stres ve çatışmanın çocuk üzerindeki dolaylı etkilerine işaret etmektedir. Özellikle anne açısından yüksek istismar riski, sadece çocuğu etkilemekle kalmaz, aynı zamanda babanın çocukla etkileşiminin niteliğini de azaltarak çocuğun iki ebeveyninden alacağı sağlıklı desteği sınırlayabilir. Bu durum, risk altındaki çocuklarda çoklu dezavantajlar yaratabilir: Hem annenin olumsuz tutumuna maruz kalmak, hem de babadan yeterince pozitif ilgi ve destek alamamak, çocukların problem davranışlar sergileme olasılığını artıran bir aile ortamı profili çizmektedir. Dolayısıyla, anne ve babanın ebeveynlik rollerini birbiriyle uyum içinde ve destekleyici şekilde yerine getirmemesi, çocukların davranışsal uyumunda ek zorluklar ortaya çıkarabilmektedir.

Son olarak, araştırma bulguları anne istismar potansiyeli ve baba-çocuk ilişkisinin birlikte ele alındığında çocukların problemlili davranışları üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olduğunu göstermiştir. Çoklu regresyon modeli, bu iki değişkenin bir arada değerlendirildiğinde çocuklardaki davranış problemlerinin yaklaşık %29.1'lik bir kısmını açıkladığını ortaya koymuştur. Bu oran, tek tek ele alındıklarında açıklanan varyanstan daha yüksektir ve her iki değişkenin de kendine özgü katkıları olduğunu göstermektedir. Başka bir deyişle, çocukların problemlili davranışlarını en iyi şekilde anlamak için hem annenin potansiyel istismarcı tutumlarını hem de babanın çocukla kurduğu ilişkinin kalitesini eşzamanlı olarak dikkate almak gereklidir. Annenin ve babanın etkilerinin bir arada incelenmesi, aile içindeki risk ve koruyucu faktörlerin etkileşimini de gözler önüne sermektedir. Örneğin, annedeki yüksek istismar eğiliminin olumsuz etkileri, eğer baba tarafından telafi edici bir pozitif ebeveynlik sağlanmazsa, çocukta daha belirgin problem davranışlar şeklinde ortaya çıkabilir. Tersisi durumda, anne daha olumlu bir tutum sergilediğinde ancak baba ilgisiz kaldığında da çocuk davranışlarında problemler görülebilir. Bu nedenle, her iki ebeveynin de ebeveynlik niteliği çocukların davranışsal gelişiminde kritiktir ve birinin olumlu etkisi diğerinin olumsuz etkisini tamamen ortadan kaldırırsa da azaltabilir. Bu araştırmanın bulguları alanyazındaki çalışmalar ile de örtüşmektedir. Kırman ve Doğan (2017) tarafından gerçekleştirilen bir meta-sentez çalışmasında, anne-baba tutumlarının çocuk davranışları üzerinde belirleyici rol oynadığı görülmekte bununla beraber demokratik ebeveyn tutumunun çocukların sosyal becerilerini olumlu yönde etkilediği, davranış problemlerini azalttığı ifade edilmektedir. Bu çalışmanın bütüncül bulgusu, anne ve babaya ait faktörlerin birlikte değerlendirilmesinin, problem davranışların ortaya çıkışını anlamada ve müdahale stratejileri geliştirmede ne kadar önemli olduğunu göstermektedir.

Sonuç olarak, araştırmamız hem annenin olumsuz ebeveynlik risklerinin azaltılmasının hem de babanın çocukla ilişkisinin güçlendirilmesinin, çocukların davranış problemlerini önleme ve azaltmada eş zamanlı olarak ele alınması gereken alanlar olduğunu ortaya koymuştur. Bu sonuç, literatürdeki benzer çalışmalarla örtüşmekte ve çocuk gelişiminde aile bütünlüğünün önemini bir kez daha vurgulamaktadır (Cummins ve Davies, 1994; Dursun,2010; Derman ve Başal, 2013; Parsak ve Kuzucu, 2020; Güler Kılıç ve Çekiç, 2022; Deneault ve ark., 2021; Ak Çiçek, 2024).

5.2. Öneriler

Araştırmadan elde edilen sonuçlar doğrultusunda, çocukların problemli davranışlarını azaltmak ve sağlıklı gelişimlerini desteklemek amacıyla ailelere, öğretmenlere ve araştırmacılara yönelik aşağıdaki öneriler sunulmuştur.

5.2.1. Ailelere Yönelik Öneriler

Anne-babalara, özellikle de risk altındaki ailelere, pozitif ebeveynlik ve etkili disiplin yöntemleri konusunda eğitimler verilebilir. Ebeveynlerin çocuk yetiştirme tutumlarını geliştirmeye yönelik seminerler, atölye çalışmaları ve destek programları düzenlenebilir. Bu eğitimlerde, fiziksel ceza veya duygusal istismarın çocuklar üzerindeki olumsuz etkileri bilimsel bulgularla anlatılıp ve yerine kullanabilecekleri yapıcı disiplin teknikleri gösterilebilir. Özellikle annelerin öfke yönetimi, stresle baş etme ve empatik iletişim becerileri kazanmaları teşvik edilebilir. Ebeveynlere, istenmeyen davranışları yönetirken şiddet içermeyen yöntemler (örneğin ödül ve tutarlı kural koyma, zaman ayırma, açıklama yapma) kullanmaları önerilebilir.

Aile içi şiddet öyküsü olan veya ekonomik-psikososyal zorluklar yaşayan anneler için sosyal destek mekanizmaları (örneğin aile danışma merkezleri, sosyal hizmet uzmanları aracılığıyla yardım) devreye sokulabilir. Annenin kendi çocukluk travmaları veya ruh sağlığı sorunları varsa, bunların tedavisine yönelik yönlendirmeler yapılarak, annenin ebeveynlik becerilerini olumsuz etkileyen etmenler azaltılıp, çocuğa karşı daha sıcak ve dengeli yaklaşım sergilemesi sağlanabilir.

Babaların çocuk bakımına ve eğitimine daha aktif katılım göstermeleri teşvik edilmelidir. Bu doğrultuda, babalara erken çocukluk döneminden itibaren aktif babalık rolü benimsemeleri konusunda farkındalık kazandırılabilir. Hastane doğum eğitimlerinden başlayarak, babalara bebek bakımı, oyun oynama, kitap okuma gibi konularda rol almaları önerilebilir. Okul öncesi eğitim kurumları ve aile eğitim merkezleri aracılığıyla, babalara yönelik özel etkinlikler (ör. baba-çocuk oyun günleri, atölyeler) düzenlenebilir. Ayrıca, toplumda geleneksel olarak annelere yüklenen bakım rolünün babalar tarafından da paylaşılmasının önemi vurgulanmalıdır.

Anne ve babaların tutarlı bir disiplin anlayışı geliştirmeleri ve çocukla ilgili konularda iyi bir iletişim sürdürmeleri önemlidir. Bu bağlamda, eşlerin birbirine destek olduğu ve birlikte hareket ettiği bir aile atmosferi yaratmak için, çocuğun hem okul yaşantısında ki sorumluluğu birlikte almaları, hemde aile içi dinamikleri düzenlemeye katkı sağlayacak aile eğitimleri düzenlenebilir. Sosyal hizmetler bakanlığı bünyesinde verilen aile eğitimlerine eşlerin birlikte katılımı teşvik edilebilir.

Eğer ebeveynlerden biri kendinde çocuğa zarar verme düşüncesi, aşırı öfke patlamaları veya istismar riski fark ediyorsa, bunu gizlemek yerine erken dönemde yardım aramalıdır. Aile içinde çocuğun güvenliğini tehlikeye sokabilecek durumlar (örneğin annenin ciddi depresyon geçirip çocuğa bakamaması, ebeveynin madde kullanımı, ev içi şiddet varlığı) söz konusu ise bunu fark eden kişiler tarafından, akrabalar, sağlık görevlileri veya sosyal hizmet birimleri haberdar edilmelidir. Çocuğun üstün yararı gözetilerek, geçici bir süre akraba yanında bakım veya koruyucu aile hizmeti gibi önlemler bile değerlendirilebilir. Nihai amaç, anne-babanın sorunlarını çözüp yeniden sağlıklı bir ebeveynlik yapabilmesini sağlamak ve bu süreçte çocuğun ihmal veya istismara uğramasını önlemektir.

5.2.2. Öğretmenlere Yönelik Öneriler

Okul öncesi eğitim kurumlarındaki öğretmenler, çocukların davranışlarında gözlemledikleri ani değişiklikleri veya kronik problem davranış örüntülerini erken fark etmeli ve bunları ciddiye almalıdır. Öğretmenler bu tür belirtileri tespit ettiklerinde, okulun rehberlik servisiyle ve ailenin kendisiyle uygun bir dille iletişim kurarak durumu araştırmalıdır. Eğer öğretmen, çocukta istismar veya ihmal belirtileri (nedensiz morluklar, aşırı korku hali, sürekli aç gelme, hijyen sorunları, vb.) gözlemlerse, yasal bildirim yükümlülüğü çerçevesinde durumu okul yönetimine ve gerekli mercilere (örneğin sosyal hizmetler veya çocuk izlem merkezleri) bildirmelidir. Öğretmenler, çocuk koruma konusunda temel eğitim almalı ve hangi durumda ne yapacaklarını bilmelidir; bu sayede risk altındaki çocuklar için erken müdahale imkânı doğacaktır.

Problemlili davranış sergileyen çocuklar için öğretmenler, ailelerle yakın işbirliği içinde çalışmalıdır. Özellikle anne-baba tutumlarının çocuk davranışlarını

etkilediği düşünöldüğünde, öğretmenler ailelere çocuklarının okul davranışlarıyla ilgili gözlemlerini aktararak birlikte çözüm yolları aramalıdır. Ayrıca, gerekirse ailelere okulun psikolojik danışmanlık ve rehberlik servisinden yardım almaları tavsiye edilmelidir. Bu tür işbirlikçi yaklaşım, çocuğun hem evde hem okulda tutarlı mesajlar almasını ve davranış problemlerinin daha etkili yönetilmesini sağlayacaktır.

Öğretmenler sınıfta destekleyici ve kapsayıcı bir ortam oluşturarak, özellikle problem davranış gösteren çocukların olumlu yönde gelişmesine katkıda bulunabilirler. Tüm çocuklara empati, saygı ve sabırla yaklaşmak, akran zorbalığını önlemek ve işbirlikçi oyun aktivitelerini teşvik etmek önemlidir. Saldırganlık veya içe kapanma gibi uç davranışlar sergileyen çocuklara yönelik özel sosyal-duygusal öğrenme etkinlikleri planlanabilir.

Okul öncesi eğitim kurumları, çocukların yaşamındaki babaların da eğitim sürecine katılımını teşvik edecek faaliyetler düzenlemelidir. Örneğin, okullarda “Baba-Çocuk Etkinlik Günleri” düzenlenerek babaların çocuklarıyla birlikte katılacağı oyun, sanat veya spor etkinlikleri planlanabilir. Veya babalara özel veli toplantıları, seminerler yapılarak, babaların çocuk gelişimi ve eğitimine dair bilgilenmesi sağlanabilir.

Öğretmenlere, çocuk psikolojisi, travma ve davranış yönetimi konularında hizmet içi eğitimler verilmelidir. Problem davranışların altında yatan nedenleri (örneğin evde istismar, ihmal, kardeş kıskançlığı, gelişimsel özel ihtiyaçlar vb.) anlayabilmeleri için öğretmenlerin bilgilerinin güncel tutulması önemlidir. Milli Eğitim Bakanlığı ve ilgili kurumlar, öğretmenlerin istismar ve ihmale yönelik farkındalığını artırıcı seminerler düzenleyebilir. Ayrıca, okul rehberlik birimleriyle öğretmenlerin koordinasyonu güçlendirilmeli, her sorunlu davranış vakasında öğretmenlerin tek başına bırakılmayıp uzman desteği alması sağlanabilir.

5.2.3. Araştırmacılara Yönelik Öneriler

Bu tez, anne istismar potansiyeli ve baba-çocuk ilişkisini aynı modelde ele alarak önemli bir boşluğu doldurmuştur. Ancak gelecekteki araştırmaların, çocukların problem davranışlarını etkileyebilecek diğer aile dinamiklerini de içeren daha kapsamlı modeller kurması önerilir. Özellikle anne ve babanın etkilerinin

zaman içindeki seyrini anlamak için boylamsal çalışmalar yapılabilir.

İleride yapılacak araştırmalarda, farklı sosyo-ekonomik ve kültürel arka planlardan gelen aileler incelenerek bulguların genellenebilirliği test edilebilir. Ayrıca sadece anneye odaklanmak yerine, baba istismar potansiyeli veya diğer bakım verenlerin (örneğin büyükanne-büyükbaba) etkisi gibi konular da araştırılabilir.

Gelecek araştırmalarda, sadece ilişkileri tespit etmekle kalmayıp müdahale çalışmaları yapılabilir. Örneğin, anne istismar potansiyelini azaltmaya yönelik ebeveyn eğitim programlarının veya baba katılımını artırmaya dönük atölyelerin çocuk davranışları üzerindeki etkisi deneysel tasarımlarla incelenebilir. Rastgele atanmış kontrol gruplu deneyler veya eylem araştırmaları yoluyla, belirli bir eğitim/destek programına katılan ailelerin çocuklarının davranışlarında iyileşme olup olmadığı değerlendirilebilir. Bu tür çalışmalar, hangi yaklaşımların daha etkili olduğunu ortaya koyarak politika yapıcılara ve uygulayıcılara yol gösterecektir.

Sayısal bulguların ötesine geçerek, niteliksel araştırmalarla aile dinamiklerini derinlemesine anlamak da gelecekteki çalışmalar için değerlidir. Örneğin, istismar potansiyeli yüksek annelerin kendi çocukluk öyküleri, ebeveynlik algıları ve günlük stresleri derinlemesine görüşmelerle incelenebilir.

Sonuç olarak, bu araştırmadan çıkan bulgular ışığında, anne ve babalara yönelik önleyici desteklerin artırılması, öğretmenlerin bu konuda bilinçlendirilmesi ve akademik çalışmaların derinleştirilmesi gerekmektedir. Anne istismar potansiyelinin azaltılması ve baba-çocuk ilişkilerinin güçlendirilmesi, çocukların sağlıklı psikososyal gelişimi için bir bütünün birbirini tamamlayan parçalarıdır. Aile, okul ve bilim dünyasının işbirliğiyle atılacak adımlar, çocukların daha mutlu, güvenli ve uyumlu bireyler olarak yetişmesine katkı sağlayacağı düşünölmektedir. Böylece, erken çocukluk döneminde temelleri atılan olumlu aile ilişkileri ve uygun ebeveynlik tutumları, ileriki yıllarda toplumun genel ruh sağlığını ve sosyal uyumunu da olumlu yönde etkileyebilir.

KAYNAKÇA

- Achenbach, T. M. ve Edelbrock, C. S. (1981). Behavioral problems and competencies reported by parents of normal and disturbed children aged four through sixteen. *Monographs of the society for research in child development*, 1-82.
- Ainsworth, M. D. S., Blehar, M. C., Waters, E. ve Wall, S. N. (2015). *Patterns of attachment: A psychological study of the strange situation*. Psychology press.
- Aksoy, A. B. ve Tatlı, S. (2019). Okul öncesi dönem çocuğu olan babaların çocuklarıyla olan ilişkileri ile babalık rolü algıları arasındaki ilişkinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10 (1), 1-22.
- Alink, L. R., Mesman, J., Van Zeijl, J., Stolk, M. N., Juffer, F., Bakermans-Kranenburg, M. J. ve Koot, H. M. (2009). Maternal sensitivity moderates the relation between negative discipline and aggression in early childhood. *Social Development*, 18 (1), 99-120.
- Alisinanoğlu, F. ve Kesicioğlu, O. S. (2010). Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Davranış Sorunlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi (Giresun İli Örneği). *Journal of Theoretical Educational Science*, 3 (1).
- Anda, R. F., Felitti, V. J., Bremner, J. D., Walker, J. D., Whitfield, C. H., Perry, B. D., ve Giles, W. H. (2006). The enduring effects of abuse and related adverse experiences in childhood: A convergence of evidence from neurobiology and epidemiology. *European archives of psychiatry and clinical neuroscience*, 256, 174-186.
- Aunola, K. ve Nurmi, J. E. (2005). The role of parenting styles in children's problem behavior. *Child development*, 76 (6), 1144-1159.
- Bandura, A. (1986). *Social foundations of thought and action: A social cognitive theory*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice hall.
- Baumrind, D. (1967). Child care practices anteceding three patterns of preschool behavior. *Genetic psychology monographs*.
- Baumrind, D. (1991). The influence of parenting style on adolescent competence and substance use. *The journal of early adolescence*, 11 (1), 56-95.
- Belsky, J. (1984). The determinants of parenting: A process model. *Child development*, 83-96.
- Belsky, J. A. Y. ve Fearon, R. P. (2002). Infant–mother attachment security, contextual risk, and early development: A moderational analysis. *Development and psychopathology*, 14 (2), 293-310.
- Berk, L. (2015). *Child development*. Pearson Higher Education AU.

- Bilir, Z. T., ve Sop, A. (2016). Okul öncesi dönemindeki çocukların aile ilişkileri ile çocuklarda görülen davranış problemleri arasındaki ilişkinin incelenmesi Investigation of the relationship between Children's family relationships during Preschool Period and Behavioral Problems in Children. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 40 (40), 20-43.
- Black, D. S., Sussman, S. ve Unger, J. B. (2010). A further look at the intergenerational transmission of violence: Witnessing interparental violence in emerging adulthood. *Journal of interpersonal violence*, 25 (6), 1022-1042.
- Bornstein, L. ve Bornstein, M. H. (2007). Parenting styles and child social development. *Encyclopedia on early childhood development*. Montreal: Centre of Excellence for Early Childhood Development and Strategic Knowledge Cluster on Early Child Development
- Bowen, M. (1993). *Family therapy in clinical practice*. Jason Aronson.
- Bowlby, J. (1969). Attachment and Loss: (Vol. 1) Attachment, Basic Books.
- Bowlby, J. (1982). Attachment and loss: retrospect and prospect. *American Journal of Orthopsychiatry*, 52 (4), 664.
- Bronfenbrenner, U. (1979). *The ecology of human development: Experiments by nature and design*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Bronfenbrenner, U. ve Morris, P. A. (2006). The bioecological model of human development. In R. M. Lerner (Ed.), *Handbook of Child Psychology* (6th ed., Vol. 1, pp. 793-828). New York: Wiley.
- Bronstein, P. ve Zlotnik, E. (2008). Parenting styles and gender. In J. Bekman ve A. Nilçacı (Eds.), *Handbook of Family Psychology* (pp. 281-302). New Jersey: Lawrence Erlbaum.
- Büyüköztürk, S., Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, S. ve Demirel, F. (2016). *Bilimsel araştırma yöntemleri* (21. baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Campbell, F. A., Ramey, C. T., Pungello, E., Sparling, J. ve Miller-Johnson, S. (2002). Early childhood education: Young adult outcomes from the Abecedarian Project. *Applied developmental science*, 6 (1), 42-57.
- Campbell, S. B. (1995). Behavior problems in preschool children: A review of recent research. *Journal of child Psychology and Psychiatry*, 36 (1), 113-149.
- Cassidy, J. ve Shaver, P. R. (1999). *Handbook of attachment*.
- Cesur, E. ve Yurdakul, Y. (2024). Davranış sorunlarını yordamada ebeveyn çocuk ilişkisi. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 44 (2), 1515-1544.
- Cicchetti, D. ve Lynch, M. (1993). Toward an ecological/transactional model of community violence and child maltreatment: Consequences for children's development. *Psychiatry*, 56 (1), 96-118.
- Cicchetti, D. ve Toth, S. L. (2016). Child maltreatment and developmental psychopathology: A multilevel perspective. *Developmental psychopathology*, 3, 457-512.

- Çiçek, G. A. (2024). *Okul öncesi dönem çocuklarının ebeveyn ilişkileri ile problem davranışları ve mizaçları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Bursa: Uludağ Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Cohen, J. (1988). *Statistical Power Analysis for the Behavioral Sciences* (2nd ed.). Lawrence Erlbaum Associates.
- Cohen, J., Cohen, P., West, S. G. ve Aiken, L. S. (2013). *Applied Multiple Regression/Correlation Analysis for the Behavioral Sciences* (3rd ed.). Routledge.
- Cox, M. J. ve Paley, B. (1997). Families as systems. *Annual Review of Psychology*, 48 (1), 243-267.
- Cummings, E. M. ve Davies, P. (1994). *Children and marital conflict: The impact of family dispute and resolution*. Guilford Press.
- Dagan, O., Schuengel, C. ve Verhage, M. L. (2021). Collaboration on Attachment to Multiple Parents and 557 Outcomes Synthesis. Configurations of mother-child and father-child attachment as predictors of 558 internalizing and externalizing behavioral problems: An individual participant data (IPD) meta-559 analysis. *Child and Adol Dev*, 180, 67-94.
- Deleş, B. ve Kaytez, N. (2022). Okul öncesi dönem çocuğu olan anne babaların çatışma durumları ve öz yeterlik algılarının incelenmesi. *Çocuk ve Gelişim Dergisi*, 5 (9), 67-77.
- Demir, H. (2022). *3-6 yaş çocuğa sahip annelerin duygusal istismar potansiyelleri ve çocuklarının ayrılık kaygısı arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Bursa: Uludag Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Demirtaş, Z. (2022). Ebeveyn tutumlarının okul öncesi dönemdeki çocukların davranışları üzerine etkisi. *Çocuk ve Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 1 (2), 34-50.
- Deneault, A. A., Bakermans-Kranenburg, M. J., Groh, A. M., Fearon, P. R. ve Madigan, S. (2021). Child-father attachment in early childhood and behavior problems: A meta-analysis. *New Directions for Child and Adolescent Development*, (180), 43-66.
- Denham, S. A., Bassett, H. H., Zinsser, K. ve Wyatt, T. M. (2014). How preschoolers' social-emotional learning predicts their early school success: Developing theory-promoting, competency-based assessments. *Infant and Child Development*, 23 (4), 426-454.
- Derman, M. T. ve Başal, H. A. (2013). Okulöncesi çocuklarında gözlenen davranış problemleri ile ailelerinin anne-baba tutumları arasındaki ilişki. *Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2 (1), 115-144.
- Drossos, T. N. (2004). *Executive function and externalizing behavior problems in preschool children*. Illinois Institute of Technology.
- Dursun, A. (2010). *Okul öncesi dönemdeki çocukların davranış problemleriyle anne-baba tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

- Dwairy, M. (2010). Parental inconsistency: A third cross-cultural research on parenting and psychological adjustment of children. *Journal of Child and Family Studies*, 19 (1), 23-29.
- Egger, H. L. ve Angold, A. (2006). Common emotional and behavioral disorders in preschool children: Presentation, nosology, and epidemiology. *Journal of child psychology and psychiatry*, 47 (3-4), 313-337.
- Eisenberg, N., Spinrad, T. L. ve Morris, A. S. (2013). Prosocial development.
- Ekici, F. Y. (2024). Aile özellikleri ile okul öncesi eğitime devam eden çocukların problem davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *The Journal of Academic Social Science*, (4), 70-108.
- El-Sheikh, M. ve Erath, S. A. (2011). Family conflict, autonomic nervous system functioning, and child adaptation: State of the science and future directions. *Development and psychopathology*, 23 (2), 703-721.
- Erzeybek, B. (2015). *Anne-babaların çocuklarını yetiştirirken benimsedikleri toplumsal cinsiyet rolleri tutumları*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Fearon, R. P., Bakermans-Kranenburg, M. J., Van IJzendoorn, M. H., Lapsley, A. M. ve Roisman, G. I. (2010). The significance of insecure attachment and disorganization in the development of children's externalizing behavior: a meta-analytic study. *Child Development*, 81 (2), 435-456.
- Field, A. (2013). *Discovering statistics using IBM SPSS statistics*. Sage publications limited.
- Flouri, E., ve Buchanan, A. (2003). The role of father involvement in children's later mental health. *Journal of adolescence*, 26 (1), 63-78.
- Flouri, E., Midouhas, E. ve Narayanan, M. K. (2016). The relationship between father involvement and child problem behaviour in intact families: A 7-year cross-lagged study. *Journal of abnormal child psychology*, 44, 1011-1021.
- Genç, M. ve Tolan, Ö. (2021). Okul öncesi dönemde sık görülen psikolojik ve gelişimsel bozukluklarda oyun terapisi uygulamaları. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 13 (2), 207-231.
- Gershoff, E. T. (2002). Corporal punishment by parents and associated child behaviors and experiences: a meta-analytic and theoretical review. *Psychological bulletin*, 128 (4), 539.
- Goswami, U. (2019). *Cognitive development and cognitive neuroscience: The learning brain*. Routledge.
- Grossmann, K., Grossmann, K. E., Fremmer-Bombik, E., Kindler, H., Scheuerer-Englisch, H. ve Zimmermann, A. P. (2002). The uniqueness of the child-father attachment relationship: Fathers' sensitive and challenging play as a pivotal variable in a 16-year longitudinal study. *Social development*, 11 (3), 301-337.
- Güler, P. ve Çekiç, A. (2022). Anne baba davranışları ile çocuklarda gözlenen problem davranışlar arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19 (50), 141-166.

- Güven, E. (2013). *Çocuğun davranış sorunları ile algıladığı anne baba çatışması arasındaki ilişkiler: Duygu sosyalleştirmenin aracı rolü*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- İkiz, S. ve Samur, A. Ö. (2016). Okul öncesi dönem çocuklarında fiziksel ve ilişkisel saldırganlığın ebeveyn tutumları açısından incelenmesi/examining physical and relational aggression of preschool children in terms of parents' attitudes. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13 (35).
- İnik, A. (2020). *Çocukluk çağı travmatik yaşantıların, yetişkinlik dönemi özgüven ve yaşam doyumu ile ilişkisinin incelenmesi*. Yüksek Lisans TEzi, İstanbul Gelişim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Kagan, L. ve Kauerz, K. (2015). *Early childhood systems: Transforming early learning*. Teachers College Press.
- Kahraman, P. B. ve Çubukçu, A. (2019). Okul öncesi dönem çocuklarının annelerinin istismar düzeyleri, ebeveyn tutumları ve çocuklarının davranış problemleri arasındaki ilişki. *OPUS International Journal of Society Researches*, 10 (17), 1304-1331.
- Kanak, M. ve Pekdoğan, S. (2020). 3-6 Yaş çocuğa sahip ebeveynlerin duygusal istismar potansiyellerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Cumhuriyet Uluslararası Eğitim Dergisi*, 9 (4), 1029-1046.
- Kanlıkılıçer, P. (2005). *Okul öncesi davranış sorunları tarama ölçeği: geçerlilik / güvenilirlik çalışması*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi.
- Karadağ, A. ve Akçınar, B. (2022). Babaların toplumsal cinsiyet rolleri ve çocuklarının uyumlu sosyal davranışı arasındaki ilişkide çocuk yetiştirme tutumunun rolü. *Gelişim ve Psikoloji Dergisi*, 3 (6), 97-106.
- Karasu, S. (2022). Okul öncesi dönem çocuğuna sahip babaların çocuklarıyla ilişki düzeylerini ve aile katılım çalışmalarının incelenmesi. Tezsiz Yüksek Lisans Projesi, Denizli: Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Kaya, A. G. ve Buğa, A. (2021). Anne babaların ebeveyn davranışlarının ve evlilik doyumlarının incelenmesi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 21 (51), 371-410.
- Keenan, K., Shaw, D., Delliquadri, E., Giovannelli, J. ve Walsh, B. (1998). Evidence for the continuity of early problem behaviors: Application of a developmental model. *Journal of abnormal child psychology*, 26, 441-452.
- Kempe, R. S. ve Kempe, C. H. (1978). *Child abuse*. Harvard University Press.
- Kır, İ. (2011). Toplumsal bir kurum olarak ailenin işlevleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(36), 381-404.
- Kırman, A. ve Doğan, Ö. (2017). Anne-baba çocuk ilişkileri: bir meta-sentez çalışması. *Hacettepe University Faculty of Health Sciences Journal*, 4 (1), 28-49.
- Knutson, J. F., DeGarmo, D., Koepl, G. ve Reid, J. B. (2005). Care neglect, supervisory neglect, and harsh parenting in the development of children's aggression: A replication and extension. *Child maltreatment*, 10 (2), 92-107.

- Koçak, A.A. (2004). Baba Destek Programı Değerlendirme Raporu. İstanbul: AÇEV Yayınları. <http://www.7cokgec.org>.
- Köyceğiz, M. ve Özbey, S. (2019). Okul öncesi dönem çocuğu olan ebeveynlerin iletişim becerileri ile çocuklarının sosyal becerileri ve problem davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 39 (3), 1707-1734.
- Krishnakumar, A. ve Buehler, C. (2000). Interparental conflict and parenting behaviors: A meta-analytic review. *Family relations*, 49 (1), 25-44.
- Kuzucu, Y. (2011). Değişen babalık rolü ve çocuk gelişimine etkisi. The changing role of fathers and its impact on child development. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4 (35), 79-89.
- Lamb, M. E. (2010). Development? Let Me Count the Ways. *The role of the father in child development*, 1.
- Macoby, E. ve Martin, J. (1983). Socialisation in the context of the family. *Handbook of Child Psychology: Socialisation, Personality and Social Development*.
- Matters, E. C. (2014). *Responsive parenting: A strategy to prevent violence*. Bernard van Leer Foundation.
- Megahead, H. A. ve Deater-Deckard, K. (2017). Parenting stress and foster children's adjustment in an Egyptian context. *Journal of Child and Family Studies*, 26, 2266-2275.
- Milli Eğitim Bakanlığı, (2013). *Okul öncesi eğitim programı*. Ankara
- Milner, J. S. (1994). Assessing physical child abuse risk: The child abuse potential inventory. *Clinical Psychology Review*, 14 (6), 547-583.
- Milner, J. S. ve Dopke, C. (1997). Review of offender characteristics. *Child abuse: New directions in prevention and treatment across the lifespan*, 4, 27.
- Minuchin, S. (1974). *Families and family therapy*. Harvard University Press.
- Miragoli, S., Balzarotti, S., Camisasca, E. ve Di Blasio, P. (2018). Parents' perception of child behavior, parenting stress, and child abuse potential: Individual and partner influences. *Child abuse ve neglect*, 84, 146-156.
- Monroe, S. M. ve Simons, A. D. (1991). Diathesis-stress theories in the context of life stress research: implications for the depressive disorders. *Psychological bulletin*, 110 (3), 406.
- Mustard, J. F. (2006). Experience-based brain development: Scientific underpinnings of the importance of early child development in a global world. *Paediatrics ve child health*, 11 (9), 571-572.
- Newell, C. H. H. L. D. ve Olsen, S. F. (2003). Parenting Skills and Social Communicative Competence in Childhood. In *Handbook of communication and social interaction skills* (pp. 771-816). Routledge.
- Özbey, S. (2012). Ebeveynlerin evlilik uyumu ve algıladıkları sosyal destek ile altı yaş çocuklarının problem davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Kastamonu Education Journal*, 20 (1), 43-62.

- Özyürek, A. ve Şahin, F. T. (5). 5 ve 6 yaş grubunda çocuğu olan ebeveynlerin tutumlarının incelenmesi. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25 (2), 19-34.
- Özyürek, A., Güney, A. ve Keser, H. (2023). Babaların okul öncesi çocuklarına karşı ilgi ve istismar düzeylerini etkileyen faktörlerin incelenmesi. *Çocuk ve Gelişim Dergisi*, 6 (11), 20-32.
- Park, S. ve Dotterer, A. M. (2018). Longitudinal associations of family stressors, fathers' warmth, and Korean children's externalizing behaviors. *Journal of Family Psychology*, 32 (8), 1036.
- Parsak, B. ve Kuzucu, Y. (2020). Ebeveyn tutumları ile okul öncesi dönem çocuklarında saldırganlık arasındaki ilişkide çocukların empati ve sosyal becerilerinin rolü. *Humanistic Perspective*, 2 (3), 347-374.
- Patterson, G. R. ve Oregon, E. (1982). *A social learning approach*, (Vol. 3) *Coercive family process*.
- Pekdoğan, S. (2016). Annelerin istismar potansiyellerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Ege Eğitim Dergisi*, 17 (2), 425-441.
- Pekdoğan, S. (2017). İstismar farkındalık ölçeği ebeveyn formu: ölçek geliştirme çalışması. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*, (62), 173-185.
- Pekdoğan, S. ve Kanak, M. (2017). 4-6 yaş çocuğa sahip annelerin istismar düzeylerinin kadının çalışması ve algılanan cinsiyet rolleri ile olan ilişkisinin incelenmesi. *Journal of International Social Research*, 10 (48).
- Phillips, D. A. ve Shonkoff, J. P. (Eds.). (2000). *From neurons to neighborhoods: The science of early childhood development*.
- Pleck, J. H. (2010). Paternal involvement. *The role of the father in child development*, 58.
- Pu, D. F. ve Rodriguez, C. M. (2021). Spillover and crossover effects: Mothers' and fathers' intimate partner violence, parent-child aggression risk, and child behavior problems. *Child maltreatment*, 26 (4), 420-430.
- Roggman, L. A., Boyce, L. K., Cook, G. A. ve Cook, J. (2002). Getting dads involved: Predictors of father involvement in Early Head Start and with their children. *Infant Mental Health Journal: Official Publication of The World Association for Infant Mental Health*, 23 (1-2), 62-78.
- Rubin, K. H., Coplan, R. J. ve Bowker, J. C. (2009). Social withdrawal in childhood. *Annual review of psychology*, 60 (1), 141-171.
- Sarkadi, A., Kristiansson, R., Oberklaid, F. ve Bremberg, S. (2008). Fathers' involvement and children's developmental outcomes: A systematic review of longitudinal studies. *Acta paediatrica*, 97 (2), 153-158.
- Schweinhart, L. J. (2005). Lifetime effects: the High/Scope Perry Preschool study through age 40.
- Semiz, S. ve Ören, M. (2024). Okul öncesi dönemde baba kişiliği, babalık rolü algısı ve sosyal davranışlar: Baba katılımının aracı rolü. *Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8 (1), 244-275.

- Şenol, F. B. (2021). Okul öncesi dönemde çocuğu olan ebeveynlerin çocuk ihmal ve istismarına yönelik farkındalıklarının ve istismarın etkilerine yönelik bilgilerinin incelenmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 21 (82), 559-571.
- Shaw, D. S., Gilliom, M., Ingoldsby, E. M. ve Nagin, D. S. (2003). Trajectories leading to school-age conduct problems. *Developmental psychology*, 39 (2), 189.
- Sidebotham, P., Heron, J. ve ALSPAC Study Team. (2006). Child maltreatment in the “children of the nineties”: A cohort study of risk factors. *Child abuse ve neglect*, 30 (5), 497-522.
- Sorakin, Y., Altınay, Z. ve Cerkez, Y. (2019). Father psycho-education program for developing interaction with children: Disability program development. *International Journal of Disability, Development and Education*, 66 (5), 528-540.
- Sroufe, L. A. (2005). Attachment and development: A prospective, longitudinal study from birth to adulthood. *Attachment ve human development*, 7 (4), 349-367.
- Sümer, N. ve Şendağ, M. A. (2009). Orta Çocukluk Döneminde Ebeveynlere Bağlanma, Benlik Algısı ve Kaygı. *Turkish Journal of Psychology / Turk Psikoloji Dergisi*, 24 (63).
- Tabachnick, B. G., ve Fidell, L. S. (2019). *Using Multivariate Statistics* (7th ed.). Pearson.
- Tavşancıl, E. (2010). *Tutumların ölçülmesi ve SPSS ile veri analizi*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Tepe, H. T. (2018). *Kuşaklar arası aktarımın bağlanma kuramı ve ruh sağlığı arasındaki ilişki kapsamında sosyal hizmet bakış açısı ile incelenmesi*. Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Tremblay, R. E., Nagin, D. S., Séguin, J. R., Zoccolillo, M., Zelazo, P. D., Boivin, M. ve Japel, C. (2004). Physical aggression during early childhood: Trajectories and predictors. *Pediatrics*, 114 (1), e43-e50.
- Tremblay, R. E., Pagani-Kurtz, L., Mâsse, L. C., Vitaro, F. ve Pihl, R. O. (1995). A bimodal preventive intervention for disruptive kindergarten boys: its impact through mid-adolescence. *Journal of consulting and clinical psychology*, 63 (4), 560.
- Trumello, C., Babore, A., Cofini, M., Baiocco, R., Chirumbolo, A. ve Morelli, M. (2021). The buffering role of paternal parenting stress in the relationship between maternal parenting stress and children's problematic behaviour. *International Journal of Psychology*, 56 (5), 739-744.
- Uludağlı, N. P. (2017). Baba katılımında etkili faktörler ve baba katılımının baba, anne ve çocuk açısından yararları. *Türk Psikoloji Yazıları*, 20 (39), 70-88.
- Uzun, H. (2016). Baba eğitim programının baba-çocuk ilişkisine ve anaokuluna devam eden çocukların sosyal becerilerine etkisinin incelenmesi Yayımlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Fen Bilimleri Enstitüsü, Ev Ekonomisi Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Anabilim Dalı, Doktora Tezi.

- Uzun, H. ve Baran, G. (2015). Çocuk ebeveyn ilişki ölçeği'nin okul öncesi dönemde çocuğu olan babalar için geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi*, (3), 30-40.
- Uzun, H., ve Baran, G. (2019). Babaların okul öncesi dönemdeki çocuklarıyla ilişkisinin bazı değişkenlere göre incelenmesi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15 (1), 47-60.
- Vando, J., Rhule-Louie, D. M., McMahon, R. J. ve Spieker, S. J. (2008). Examining the link between infant attachment and child conduct problems in grade 1. *Journal of Child and Family Studies*, 17, 615-628.
- Veltman, M. W. ve Browne, K. D. (2001). Three decades of child maltreatment research: Implications for the school years. *Trauma, Violence, ve Abuse*, 2 (3), 215-239.
- Wolfe, D. A. (1999). *Child abuse: Implications for child development and psychopathology* (Vol. 1). Sage.
- World Health Organization. (2002). *The world health report 2002: reducing risks, promoting healthy life*. World Health Organization.
- Yalçın, H., Koçak, N. ve Duman, G. (2014). Anne babaların çocuk istismarıyla ilgili tutumlarının incelenmesi. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 2014(3), 137-143.
- Yavuzer, H. (2006). *Çocuk eğitimi el kitabı*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yolcuoğlu, İ. G. (2010). Çocukların ihmal-istismara uğramasında aile ve çocuklara yönelik risk faktörleri ve sosyal hizmet müdahalesi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 21 (1), 73-83.
- Yoleri, S. (2022). Okul öncesi dönemde baba katılımını etkileyen değişkenlerin incelenmesi. *Uşak Üniversitesi Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 8 (2), 1-9.
- Yoon, S., Bellamy, J. L., Kim, W. ve Yoon, D. (2018). Father involvement and behavior problems among preadolescents at risk of maltreatment. *Journal of Child and Family Studies*, 27, 494-504.
- Yurdugül, H. (2005). Ölçek geliştirme çalışmalarında kapsam geçerliği için kapsam geçerlik indekslerinin kullanılması. *XIV. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi*, 1, 771-774.
- Yuvaci, M. (2019). *Baba katılımı ile okul öncesi dönem çocuklarının sosyal yetkinlik ve davranış problemleri arasındaki ilişkilerin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Karabük Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Yüzügüldü, M. A. ve Ulkuer, N. (2023). Ebeveynlerin çocuk yetiştirmeye yönelik tutumları ile çocuk istismarı ve ihmali hakkında bilgi ve farkındalık düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Ufku Ötesi Bilim Dergisi*, 23(1), 1-21.

EKLER

EK 1: Etik Kurul Onayı

Evrak Tarih ve Sayısı: 06.10.2023-E.301412

T.C.
BALIKESİR UNIVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Sayı :E-82780280 -300-301412
Konu : Etik Kurul Onayı

05.10.2023

TEMEL EĞİTİM ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞINA

İlgi : 03.10.2023 tarihli ve 19928322/300/300829 sayılı yazı.

Anabilim dalımız Okul Öncesi Eğitimi Bilim Dalı Öğretim Üyesi Doç.Dr.Kazım BİBER'in danışmanlığım yürüttüğü yüksek lisans programı öğrencisi Fatma Feriha BAKIR'ın "Okul Öncesi Eğitime Devam Eden Çocukların Anne İstismar Potansiyeli Ve Baba Çocuk İlişkisinin Problemlili Davranışlara Olan Etkisinin İncelenmesi" konulu Yüksek Lisans tezinde kullanılması düşünülen anket formu için etik kurul onay belgesi isteği ile ilgili Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Komisyonu 29.09.2023 tarihli ve 2023/06 sayılı toplantısında alınan karar gereği düzenlenen onay belgesi ekte gönderilmiştir.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

Prof. Dr. Bayram ŞAHİN
Müdür

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Doğrulama Kodu :B5UL2N851H1 Pin Kodu :05192

Belge Takip Adresi : <http://www.turkiye.gov.tr/baliksir-universitesi-ebys>

Adres:Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Yerleşkesi 10145 Balıkesir

Tel:0266121400 Faks:2666121307

e-Posta:aba@balikesir.edu.tr Web:aba.balikesir.edu.tr

Kapı Adresi:balikesiruniversitesi@hs01.kep.tr

İlgi için: Hami Ergin

Unvan: Tezlik

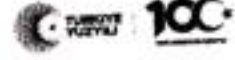
Tel No: 6121400-10000

EK 2: İl Millî Eğitim Müdürlüğü Uygulama İzin Belgesi

T.C.
BALIKESİR VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

28/12/2023

Sayı : E-99191664-605.01-93199691
Konu : Araştırma İzni

VALİLİK MAKAMINA

İlgi : a) Millî Eğitim Bakanlığı Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğünün 21/01/2020 tarih ve 2020/2 sayılı Genelgesi.
b) Balıkesir Üniversitesi Rektörlüğünün 07/12/2023 tarih ve 323658 sayılı yazısı.

Başvuru Sahibinin Adı Soyadı	Fatma Feriha BAKIR
Danışmanı	Doç. Dr. Kazım BİBER
Kurumu/Üniversite/Görev Yeri	Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Alan/Bölüm	Okul Öncesi Eğitimi
Tez, Araştırma veya Anketin Konusu	"Okul Öncesi Eğitimine Devam Eden Çocukların Anne İstismar Potansiyeli ve Baba Çocuk İlişkisinin Problemlî Davranışlara Etkisinin İncelenmesi"
Başvuru Tarihi	07.12.2023
Başvuru Sayısı	91512796
Komisyon Toplantı Tarihi	22.12.2023
Çalışma Başlama Tarihi	25.12.2023
Çalışma Bitiş Tarihi	24.05.2024
Veri Toplama Araçları	<ul style="list-style-type: none"> • İstismar Farkındalık Ölçeği- Ebeveyn Formu • Çocuk Ebeveyn İlişkisi Ölçeği- Baba Formu • Okul Öncesi Davranış Sorunları Tarama Ölçeği • Demografik Bilgi Formu
Araştırma Türü	Yüksek Lisans Tezi
ÇALIŞMA YAPILACAK EĞİTİM KURUMLARININ LİSTESİ	
Balıkesir Altıeyülül ve Karesi ilçelerinde okul öncesi eğitime devam eden çocukların anne, baba ve öğretmenlerine uygulanacaktır.	

07/12/2023 tarihli araştırma izni başvurusu 21.01.2020 tarih ve 2020/2 sayılı araştırma, yarışma ve sosyal etkinlik izinlerine ilişkin genelge kapsamında değerlendirilmiştir. Lisans, lisansüstü, TÜBİTAK çalışmalarına ve seminer ödevlerine veri toplamak amacıyla, araştırma önerisinin ve veri toplama araçlarının içerik ve kapsam yönünden Türk Millî Eğitimnin amaçlarına uygun olduğu, millî ve manevî değerlere aykırı ve kişilik haklarını zedeleyecek herhangi bir unsur taşımadığı görülmüştür.

Bakanlığımıza bağlı okul ve kurumlarda yapılacak Araştırma, Yarışma ve Sosyal Etkinlik izinleri ilgi (a) genelge gereğince yukarıdaki bilgileri belirtilen çalışmanın, eğitim kurumlarında, okul/kurum müdürlüklerinin denetiminde, öğrenci ve velilerin kişisel bilgilerinin alınmaması/verilmemesi kaydı ile yapılması Müdürlüğümüzce uygun görülmektedir.

Makamlarınızca da uygun görüldüğü takdirde olurlarınıza arz ederim.

Bu belge güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.
Adres : Kasaplar Mahallesi Sıfırcı Caddesi No:1 Merkez/BALIKESİR
Belge Doğrulama Adresi : <https://www.turkiye.gov.tr/meh-obyv>
Bilgi için: Hasan KARADEMİR
Uyruş : V.H.K.İ.
Telefon No : (0 266) 277 10 49
E-Posta : stratejigelismec10@meh.gov.tr
İnternet Adresi : balikesir.meb.gov.tr
Faks : (0 266) 277 10 66
Kap Adresi : meh@h01.kap.tr
Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <https://evrak.meh.gov.tr> adresinden c292-f154-3aea-8878-3f48 koda ile teyit edilebilir.

EK 3: Veli Onam Formu

VELİ İZİN FORMU

Sayın Veli;

“Okul Öncesi Eğitime Devam Eden Çocukların Anne İstismar Potansiyeli Ve Baba Çocuk İlişkisinin Problemlı Davranışlara Etkisinin İncelenmesi.” konulu bir araştırma yürütmekteyim. Bu kapsamda çocuklar için öğretmenlerin dolduracağı bir ölçek uygulayacağım. Araştırmaya, 36-72 arasındaki çocuklar kabul edilmektedir. Okul Öncesi Davranış Sorunları Tarama Ölçeği kullanılarak veri toplanacaktır.

Araştırma, T.C. Balıkesir İl Millî Eğitim Müdürlüğü'nün ve okul yönetiminin de izni ile gerçekleştirilmektedir. Katılım tamamıyla gönüllülük esasına dayalı olmaktadır. Araştırma çocuğunuz için herhangi bir istenmeyen etki ya da risk taşımamaktadır. Çocuğunuzun katılımı tamamen sizin isteğimize bağlıdır. Çalışmada öğrencilerden kimlik belirleyici hiçbir bilgi istenmemektedir. Cevaplar tamamıyla gizli tutulacak ve sadece tarafımdan değerlendirilecektir.

Bu çalışmada çocuğunuzun bulunmasını istiyorsanız, lütfen aşağıdaki formu doldurarak öğretmenimize teslim ediniz. Onay vermeden önce sormak istediğiniz herhangi bir konu varsa sormaktan çekinmeyiniz.

Araştırmacı :Fatma Feriha BAKIR/ Balıkesir Üniversitesi

İletişim bilgileri:

*Velisi bulunduğım ..... sınıfı öğrencisi .....
'in yukarıda açıklanan araştırmaya katılmasına izin veriyorum.
(Lütfen formu imzaladıktan sonra çocuğunuzla okula geri gönderiniz*)*

.....

Çocuğın Okulu:

Veli Adı-Soyadı :

Telefon Numarası :

İmza:

EK 4: Katılımcı Bilgilendirme Formu

Sayın Katılımcımız,

Katılacağınız bu çalışma, "Okul Öncesi Eğitime Devam Eden Çocukların Anne İstismar Potansiyeli Ve Baba Çocuk İlişkisinin Problemlı Davranışlara Etkisinin İncelenmesi" adıyla, Fatma Feriha Bakır tarafından 10.10.2023- 10.05.2024 tarihleri arasında yapılacak bir araştırma uygulamasıdır.

Araştırmanın Hedefi: Okul öncesi eğitime devam eden çocukların anne istismar potansiyeli ve baba çocuk ilişkisinin problemlı davranışlara olan etkisinin incelenmesidir.

Araştırmanın Nedeni: O Bilimsel araştırma, Tez çalışması

Araştırmanın Yapılacağı Yer(ler): Balıkesir ili Karesi ve Altıeylül ilçelerindeki anaokulları ve ilkököl/ortaokul bünyesinde bulunan anasınıfları.

Araştırma Uygulaması: O Anket O Görüşme
O Gözlem O Ölçek

Araştırma T.C. Milli Eğitim Bakanlığı'nın ve okul/kurum yönetiminin izni ile gerçekleştirilmektedir. Araştırma uygulamasına katılım tamamıyla gönüllülük esasına dayalı olmaktadır. Çalışmada sizden kimlik belirleyici hiçbir bilgi istenmemektedir. Cevaplar tamamıyla gizli tutulacak ve sadece araştırmacılar tarafından değerlendirilecektir. Veriler sadece araştırmada kullanılacak ve üçüncü kişilerle paylaşılmayacaktır.

Uygulamalar, kişisel rahatsızlık verecek sorular ve durumlar içermemektedir. Ancak, katılım sırasında sorulardan ya da herhangi başka bir nedenden rahatsız hissederseniz cevaplama işini yarıda bırakabilirsiniz.

Katılımınızdan önce sormak istediğiniz herhangi bir konu varsa sormaktan çekinmeyiniz. Çalışma bittikten sonra bizlere telefon veya e-posta ile ulaşarak soru sorabilir, sonuçlar hakkında bilgi isteyebilirsiniz. Saygılarımızla,

Araştırmacı : Fatma Feriha BAKIR/ Balıkesir Üniversitesi

İletişim Bilgileri:

İstediğiniz bilgileri bu konuyla araştırmaya ilişkin bilgi almak için edebilirsiniz

İsim-Soyadı İmza

Katılımcı Adı-Soyadı :

Telefon Numarası :

EK 5: Veri Toplama İzinleri

31.05.2025 16:17 Gmail - Fwd: Akademik Yardım

 Feriha Bakır

Fwd: Akademik Yardım
1 mesaj

KAZIM BIBER 7 Temmuz 2023 22:41
Alıcı:

Kimden: "Serpil PEKDOĞAN"
Kime: "KAZIM BIBER"
Gönderilenler: 6 Temmuz Perşembe 2023 19:56:01
Konu: Re: Akademik Yardım

Hocam merhaba elbette kullanabilirsiniz. Toad dizininde yer almaktadır.12 15 ve 17.maddeler ters puanlanıyor. İyl çalışmalar

Android için [Outlook](#) edinin

From: KAZIM BIBER
Sent: Thursday, July 6, 2023 6:59:26 PM
To:
Subject: Akademik Yardım

Merhaba sayın hocam ben Balıkesir Üniversitesi Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalı öğretim Üyesi Doç. Dr. Kazım BİBER, sayın hocam, yüksek lisans öğrencimle tez çalışmasında tarafınızca geliştirilen "İstismar Farkındalık Ölçeği-Ebeveyn Formunu" kullanmayı düşünüyoruz. Bu konuda izniniz olursa ölçeği kullanmamız için tam formunu ve puanlamasını bizimle paylaşırsanız çok mutlu oluruz. Şimdide teşekkür eder çalışmalarınızda kolaylıklar dilerim.

Doç. Dr. Kazım BİBER
Balıkesir Üniversitesi Necatibey Eğitim Fakültesi
Temel Eğitim Bölümü
Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalı
...

Assoc. Dr. Kazım BİBER
Balıkesir University, Faculty of Education
Department of Elementary Education
Preschool Education Division

<https://mail.google.com/mail/u/0?ik=609350b6&view=pt&search=all&permfd=0&read-f:1770792580233962373&inpt=msg-f:17707925802339...> 1/2

31.05.2025 16:19

Gmail - Fwd: çocuk ebeveyn ilişki ölçeği baba formu (2) (2).docx

Feriha Bakır

Fwd: çocuk ebeveyn ilişki ölçeği baba formu (2) (2).docx

1 mesaj

KAZIM BIBER

7 Temmuz 2023 22:41

Alıcı:

Kimden: "Halil Uzun"

Kime: "Kazım Biber"

Gönderilenler: 6 Temmuz Perşembe 2023 20:09:00

Konu: Fwd: çocuk ebeveyn ilişki ölçeği baba formu (2) (2).docx

Merhaba Kazım Hocam,

İlgili ölçeği ekte gönderiyor akademik çalışmalarınızda ölçeği kullanmanıza izin veriyorum.

Ayrıca aşağıda atıf yapabileceğiniz baba çocuk ilişkisi ile ilgili yayınlarımı/makalelerimi paylaşıyorum.

İyi çalışmalar,

<https://dergipark.org.tr/download/article-file/562595>

<https://dergipark.org.tr/download/article-file/693846>

<https://dergipark.org.tr/download/article-file/351135>

<https://dergipark.org.tr/download/article-file/615994>

Uzun, H. (2016). Baba eğitim programının baba-çocuk ilişkisine ve anaokuluna devam eden çocukların sosyal becerilerine etkisinin incelenmesi (Yayımlanmamış doktora tezi). Fen Bilimleri Enstitüsü, Ev Ekonomisi (Çocuk Gelişimi ve Eğitimi) Anabilim Dalı, Doktora Tezi (Basılmamış) Ankara.

Not: Ölçekteki olumlu ifadeler ters puanlanıyor, düşük puan ortalaması ilişki düzeyindeki pozitifliğe işaret ediyor.

<https://mail.google.com/mail/u/0/?ik=b603350b&view=pt&search=all&permthid=thread-f:1770792428602184750&siml=msg-f:1770792428602184750> 1/2

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	TOPLAM
1) Vücudunda veya ruhsalinde rahatsızlık veya baskın özellikler var mı?																															
2) Postürü ve hareketleri normal mi?																															
3) İki elini kullanıyor mu?																															
4) Konuşma tarzı değişik, diktiler akıcı mıdır?																															
5) Vokal sesleri ve duruşları normal mi?																															
6) İki elini veya ayağını kullanıyor mu?																															
7) Yürüşü normal mi?																															
8) Bu okul yılında öğrendiği ve bildiği konuları biliyor mu?																															
9) Okulda veya dışarıda konuşuyor mu?																															
10) Başka bir konuya baskın mı?																															
11) Diğer özellikler var mı?																															
12) Okulda konuşuyor mu?																															
13) Okulda konuşuyor mu?																															
14) Okulda konuşuyor mu?																															
15) Okulda konuşuyor mu?																															
16) Okulda konuşuyor mu?																															
17) Okulda konuşuyor mu?																															
18) Okulda konuşuyor mu?																															
19) Okulda konuşuyor mu?																															
20) Okulda konuşuyor mu?																															
21) Okulda konuşuyor mu?																															
22) Okulda konuşuyor mu?																															
23) Okulda konuşuyor mu?																															
24) Okulda konuşuyor mu?																															
25) Okulda konuşuyor mu?																															
26) Okulda konuşuyor mu?																															
27) Okulda konuşuyor mu?																															
28) Okulda konuşuyor mu?																															
29) Okulda konuşuyor mu?																															
30) Okulda konuşuyor mu?																															
TOPLAM																															

Ozana Hanıma sevgilerimi ve

selamlarımı iletin lütfen.

Pınar Kanlıkılıçer

KAZIM BIBER

şunları yazdı (6 Tem 2023 ÖS 6:52):

merhaba, ben Balıkesir Üniversitesi Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalı öğretim Üyesi Doç. Dr. Kazım BIBER, sayın hocam, yüksek lisans öğrencimle tez çalışmasında tarafınızdan uyarılması yapılan "okul öncesi davranış sorunları tarama ölçeğini" kullanmayı istiyoruz. öncelikle benimde doktora hocam olan OZANA URAL hoca ile çalışmış olmanız beni daha da heyecanlandırdı. izniniz olursa ölçeğin tam halini ve puanlamasını bizimle paylaşır mısınız? şimdiden teşekkür eder kolaylıklar dilerim.

Doç. Dr. Kazım BIBER

Balıkesir Üniversitesi Necatibey Eğitim Fakültesi
Temel Eğitim Bölümü

31.05.2025 16:23

Gmail - Fwd: akademik yardım.

Feriha Bakır

Fwd: akademik yardım.

2 ileti

KAZIM BIBER

Alıcı

7 Temmuz 2023 22:41

Kimden: "Pınar Kanlıklıcer"

Kime: "KAZIM BIBER"

Gönderilenler: 6 Temmuz Perşembe 2023 21:03:25

Konu: Re: akademik yardım.

Merhaba

Tabii memnuniyetle.

EK 6: Davranış Sorunları Tarama Ölçeği

Lenore Behar, Ph.D.
Samuel Stringfield, Ph.D.
Copyright 1974 by Lenore Behar, Ph.D.

Çocuğun İsmi: _____ Okulunun Adı: _____
Soyadı: _____ Cinsiyeti: K E
Adresi: _____ Yıl Ay Gün
Değerlendiren: _____ Günün Tarihi : _____
Unvanı: _____ Ç. Doğum Günü : _____
Çocuğun Yaşı : _____

Değerlendiren kişinin çocukla çalıştığı süre (ay veya hafta) : _____

Aşağıda okul öncesi çocuklarda sıklıkla gözlemlenen davranışların tanımları sıralanmıştır. Her cümleden sonra üç ayrı sütun vardır. "Doğru Değil", "Bazen Doğru", "Kesinlikle Doğru". Eğer çocuk cümlede tanımlanan davranışta sıklıkla veya yüksek derecede bulunuyorsa, "Kesinlikle Doğru" sütünün altındaki bölüme X işareti koyunuz. Eğer çocuk cümlede tanımlanan davranışta daha az sıklıkla veya daha az derecede bulunuyorsa, "Bazen Doğru" sütünün altındaki bölüme X işareti koyunuz. Eğer çocuk sizin gözlemlerinize göre cümlede tanımlanan davranışta bulunmuyorsa, "Doğru Değil" sütünün altındaki bölüme X işareti koyunuz.

Her cümlelerin karşısına sadece bir X işareti koyunuz.

	Doğru Değil	Bazen Doğru	Kesinlikle Doğru	Yalnızca puanlayamın kullanımı için
1) Sakince duramaz. Koşturur veya olduğu yerde zıplar.	_____	_____	_____	_____
2) Kıpır kıpırdır.	_____	_____	_____	_____
3) Kendisinin ya da başkalarının eşyalarna zarar verir.	_____	_____	_____	_____
4) Diğer çocuklarla kavga eder.	_____	_____	_____	_____
5) Diğer çocuklar tarafından çok sevilmez.	_____	_____	_____	_____
6) Endişelidir. Pek çok şeyi dert eder.	_____	_____	_____	_____
7) İşlerini kendi başına yapmaya meyillidir. Yalnızlığı sever.	_____	_____	_____	_____
8) Çabuk kızabilir. Kafasının taşı çabucak atar.	_____	_____	_____	_____
9) Perişan, ağlamaklı veya üzüntülüdür.	_____	_____	_____	_____

Ek: 4/1
0

	Değer Deği	Sızca Değer	Keskinlikte Değer	Yaklaşık puanlayama kullanımı için				
10) Vücudunda veya yüzünde seğirme, tik ve kişisel özellikler vardır.	—	—	—	—	—	—	—	
11) Parmaklarını ve tırnaklarını yer.	—	—	—	—	—	—	—	
12) Söz dinlemez.	—	—	—	—	—	—	—	
13) Konsantrasyonu iyi değildir, dikkat süresi kısaldır.	—	—	—	—	—	—	—	
14) Yeni şeylerden ve durumlardan korkmaya meyillidir.	—	—	—	—	—	—	—	
15) Huysuz veya aşırı titizdir.	—	—	—	—	—	—	—	
16) Yalan söyler.	—	—	—	—	—	—	—	
17) Bu okul yılında çişini ya da kakasını kaçırdı.	—	—	—	—	—	—	—	
18) Kızakıyor veya popeliyor	—	—	—	—	—	—	—	
19) Başka bir konuşma bozukluğu var.	—	—	—	—	—	—	—	
20) Diğer çocuklara zorbalık ediyor.	—	—	—	—	—	—	—	
21) Dikkatsiz	—	—	—	—	—	—	—	
22) Oyuncaklarını paylaşmaz.	—	—	—	—	—	—	—	
23) Kolayca ağlar.	—	—	—	—	—	—	—	
24) Diğerlerini suçlar.	—	—	—	—	—	—	—	
25) Kolayca vazgeçer.	—	—	—	—	—	—	—	
26) Diğerlerine karşı bencildir.	—	—	—	—	—	—	—	
27) Alışılmadık seksüel davranışları var.	—	—	—	—	—	—	—	
28) Diğer çocukları tekmeler, ısırır onlara vurur.	—	—	—	—	—	—	—	
29) Boşluğa bakar.	—	—	—	—	—	—	—	
30) Sızca bu çocukta davranış sorunları var mıdır?	—	—	—	—	—	—	—	
TOPLAM					TOPLAM	1	2	3

EK 7: İstismar Farkındalık Ölçeği – Ebeveyn Formu

İstismar Farkındalık Ölçeği-Ebeveyn Formu

Maddeler	Hiç katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
İfade Çocuğum olmasaydı bir davranış sergilediğinde					
1 Fiziksel ceza uygulamam					
2 İstekleri şeyden yoksun bırakmam					
3 Davranış görmeyene gelirim					
Çocuğum cinsellikle ilgili konulardan söz ettiğinde	Hiç katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
4 Koruyucu merden öğrendiğini sorularım					
5 Ebu konularını ayıp olduğuna söylerim					
6 Korun haklarında doğru bilgilendirme için onunla ayrıntılı bir şekilde konuşurum					
Çocuğum tv izlerken	Hiç katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
7 Cinsel içerikli sahnelerde televizyona kapata ya da kanal değiştiririm					
8 Cinsellik, şiddet vb. sahnelerde çocuğumun doğru bilgilendirme için sesli yorum yaparım					
9 Çocuğum cinsellik, şiddet vb. sahnelerden etkilenmesini için uyuktuktan sonra tv izlerim					
Çocuğumun vücudunda darp izine rastlarsam	Hiç katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
10 Oynarken olabileceğini düşünür, uyarıda bulunurum					
11 Çok tetiklenir, hemen doktora götürürüm					
12 Çocuğumun sorup nasıl olduğunu haklarında bilgi alırım					
Çocuğuma çok sınırladığım zaman	Hiç katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
13 Onu harpular, kurca sözler söylerim					
14 Onu bu davranışların beni rahatsız ettiğini söylerim					

İstismar Farkındalık Ölçeği-Ebeveyn Formu

15	Yardımları uzatıp, vakitlerime çalışırım					
İfade	Meşgul olduğum zaman çocuğum bana bir şey anlatmak istediğinde	Hiç katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
16	İşime birer ara verir onu dinlerim					
17	Şimdi işim var der, sonra anlatmasını söylerim					
18	Hem işimi yapar, hem onu dinlerim					

Geliştirilen "Ebeveynlere Yönelik İstismar Farkındalık Ölçeğinde" yer alan maddeler 5'li likert tipi derecelendirme ölçeğine göre hazırlanmıştır. Ölçme aracından alınabilecek en düşük puan 18, en yüksek puan 90'dır. 18-42 puan aralığı düşük düzeyde istismar, 42-66 puan aralığı orta düzeyde istismar, 66-90 puan aralığı ise yüksek düzeyde istismarı ifade etmektedir.

EK 8: Ebeveyn Çocuk İlişki Ölçeği (Baba Formu)

EBEVEYN ÇOCUK İLİŞKİ ÖLÇEĞİ (Baba Formu)

Babanın yaşı: .....

Çocuğun doğum tarihi.....

Ölçeğin uygulandığı tarih.....

Lütfen, aşağıdaki ifadelerden herbirinin 3-6 yaşındaki çocuğunuzla olan şu anki ilişkinize ne derece uyduğunu belirtiniz.

Aşağıdaki ölçeği kullanarak, her bir madde için uygun olan rakamı yuvarlak içerisinde alınız.

Tamamıyla Uygun Değil	Pek Uygun Değil	Kararsızım	Oldukça Uygun	Tamamıyla Uygun					
1	2	3	4	5					
1. Çocuğumla şefkat dolu sıcak bir ilişkimiz var.				1	2	3	4	5	
2. Çocuğum ve ben sürekli olarak karşılıklı bir çatışma içerisindeyiz.				1	2	3	4	5	
3. Çocuğum kendini iyi hissetmediğinde, benim kendisini rahatlatmamı bekler.				1	2	3	4	5	
4. Çocuğum ona dokunmaktan ya da fiziksel yakınlık göstermemden rahatsız olur.				1	2	3	4	5	
5. Çocuğum benimle olan ilişkisine değer verir.				1	2	3	4	5	
6. Çocuğumu övdüğümde, gururla gözlerinin içi güler.				1	2	3	4	5	
7. Çocuğum, benden ayrı kalmaya aşırı tepki gösterir.				1	2	3	4	5	
8. Çocuğum kendisi hakkındaki bilgileri içinden geldiği gibi paylaşır.				1	2	3	4	5	
9. Çocuğum bana aşırı derecede bağlıdır.				1	2	3	4	5	
10. Çocuğum beni memnun etmeye çalışır.				1	2	3	4	5	
11. Çocuğum, kendisine adil davranmadığımı düşünür.				1	2	3	4	5	
12. Çocuğumun ne hissettiğini anlamak benim için kolaydır.				1	2	3	4	5	
13. Ben diğer çocuklarla zaman geçirdiğimde çocuğum incinir ya da kıskançlık gösterir.				1	2	3	4	5	
14. Çocuğum, cezalandırıldıktan sonra bile kızgınlığını ya da karşı koymayı devam ettirir.				1	2	3	4	5	
15. Çocuğumla ilgilenmek enerjimi tüketiyor.				1	2	3	4	5	
16. Çocuğum benim davranışlarımı ya da işleri yapış şeklimi taklit eder.				1	2	3	4	5	
17. Çocuğum kötü bir ruh hali içerisinde olduğunda, bizi uzun ve zor bir günün beklediğini bilir.				1	2	3	4	5	
18. Çocuğumun bana karşı duygularını önceden kestirmek zordur ya da duyguları aniden değişebilir.				1	2	3	4	5	
19. Tüm çabalarım rağmen çocuğum ile anlaşma biçimimizden hiç memnun değilim.				1	2	3	4	5	
20. Çocuğum benden birşey istediğinde sızlanır ya da ağlar.				1	2	3	4	5	
21. Çocuğum bana karşı sinsice davranır ya da beni kullanır.				1	2	3	4	5	
22. Çocuğum, duygularını ve yaşantılarını benimle açıkça paylaşır.				1	2	3	4	5	
23. Çocuğumla olan etkileşimim bir ebeveyn olarak kendimi etkili ve özgüvenli hissetmemi sağlar.				1	2	3	4	5	

EK 9: Demografik Bilgi Formu

Sayın Anne,

Bu araştırma anne istismar farkındalığının davranış problemlerine etkisini belirleyen bilimsel bir araştırma için hazırlanmıştır ve ilk bölümde bazı bilgilere yer verilmiştir. Lütfen hiçbir soruyu boş bırakmadan uygun yerlere (X) koyun.

Yardımlarınız için teşekkür ederim.

1. Çocuğun adı soyadı:
2. Çocuğunuzun cinsiyeti: ( )Kız ( )Erkek
3. Çocuğunuzun Doğum Sırası:
( )İlk-tek çocuk ( )Ortancalardan biri ( )Son çocuk
4. Çocuğunuzun yaşı:
( )3-4 yaş ( )4-5 yaş ( )5-6 yaş
5. Sizin yaşıınız:
( )20-29 yaş ( )30-39 yaş ( )40-49 yaş ( )50 yaş ve üzeri
6. Öğrenim durumunuz:
( )İlkokul mezunu ( )Ortaokul mezunu ( )Lise mezunu
( ) Üniversite mezunu ( )Lisansüstü mezunu
7. Evliliğinizi nasıl değerlendirirsiniz:
( )Oldukça uyumlu ( )Zaman zaman çatışmalı ( )Uyumsuz, mutsuz
8. Evlilik süreniz:
( )5 yıl ve daha az ( )6-10 yıl ( )11-15 yıl ( )16-20 yıl ( )21 yıl ve üzeri
9. Çalışma durumunuz:
( ) Sürekli çalışıyor ( )Zaman zaman çalışıyor ( )Çalışmıyor
10. Mesleğiniz:
( )Devlet memuru ( )İşçi ( )Özel sektör ( )Esnaf
( )Çiftçi ( )Ev Hanım ( )Diğer(yazınız).....

Sayın Baba,

Bu araştırma baba çocuk ilişkisinin davranış problemlerine etkisini belirleyen bilimsel bir araştırma için hazırlanmıştır ve ilk bölümde bazı bilgilere yer verilmiştir. Lütfen hiçbir soruyu boş bırakmadan uygun yerlere (X) koyun.

Yardımlarınız için teşekkür ederim.

1. Çocuğın adı soyadı:
2. Çocuğunuzun cinsiyeti: ( )Kız ( )Erkek
3. Çocuğunuzun Doğum Sırası:
( )İlk-tek çocuk ( )Ortancalardan biri ( )Son çocuk
4. Çocuğunuzun yaşı:
( )3-4 yaş ( )4-5 yaş ( )5-6 yaş
5. Sizin yaşıınız:
( )20-29 yaş ( )30-39 yaş ( )40-49 yaş ( )50 yaş ve üzeri
6. Öğrenim durumunuz:
( )İlkokul mezunu ( )Ortaokul mezunu ( )Lise mezunu
( ) Üniversite mezunu ( )Lisansüstü mezunu
7. Evliliğınızı nasıl değerlendirirsiniz:
( )Oldukça uyumlu ( )Zaman zaman çatışmalı ( )Uyumsuz, mutsuz
8. Evlilik süreniz:
( )5 yıl ve daha az ( )6-10 yıl ( )11-15 yıl ( )16-20 yıl ( )21 yıl ve üzeri
9. Çalışma durumunuz:
( ) Sürekli çalışıyor ( )Zaman zaman çalışıyor ( )Çalışmıyor
10. Mesleğiniz:
( )Devlet memuru ( )İşçi ( )Özel sektör ( )Esnaf
( )Çiftçi ( )Diğer(yazınız).....

